

ETNOGRAFOWIE I REGIONALIŚCI W BADANIACH LUDOWEJ KULTURY LUBELSZCZYZNY

(Materiały do „Lubelskiego słownika biograficznego”).

WSTĘP

W lubelskiej literaturze regionalnej brak informatora obrazującego działalność ludzi zasłużonych dla kultury lubelskiej. Dotychczas zagadnieniem tym interesowano się sporadycznie. Opublikowano zaledwie kilka sylwetek pojedynczych jak np. ks. Brzóska, Fornalskiej, Jana Hempla i paru innych. Więcej uwagi poświęcono lubelskiemu uczonemu Hieronimowi Łopacińskiemu¹. Prace Grychowskiego miały inne cele². Ostatnio ogłoszono trochę materiału regionalnego współczesnego o typie bio-bibliograficznym z zakresu twórczości literackiej³.

Powołanie do życia regionalnego „Lubelskiego słownika biograficznego” uzasadnia się z jednej strony potrzebami chwili - z drugiej koniecznością prowadzenia dokumentacji obrazującej wkład określonego obszaru terytorialnego do kultury ogólnopolskiej.

Rozwijanie różnokierunkowej działalności i ukazywanie osiągnięć kulturalnych poszczególnych regionów jest podstawową racją prowincjonalnej pracy w ogóle. Takie postulowanie nie wydaje się ciasno i egoistycznie pojętym regionalizmem. Zarówno sama działalność jak i wydawnictwa, prowadzone w tym kierunku, służą do wyjaśnienia złożonego życia w regionie, jego udziału w ogólnym procesie rozwojowym. Podstawowe zadanie to prezentowanie ludzi różnych środowisk, różnej rangi społecznej i twórczej - a nade wszystko - konieczność wydobywania ludzi zapomnianych.

Etnografię lubelską cechują dość sprzyjające warunki rozwojowe. Z powijaków sporadycznego amatorstwa stopniowo przeradza się w organizowaną pracę zespołową i

¹ Zob. F. Araszkiwicz: *Hieronim Łopaciński, 1860-1906*, Lublin 1928; *Hieronim Łopaciński i Biblioteka Jego Imienia w Lublinie 1907-1957*, Lublin 1957, księga zbiorowa.

² A. Grychowski: *Lublin w życiu i twórczości pisarzy polskich*, cz. 1, Lublin 1939 i inne tegoż autora.

³ J. Starnawski: *Bibliografia literacka Lubelszczyzny, 1944-1954* oraz cz. druga: 1954-1957, „Kamena”, 1954 nr 1-3; tamże 1957 nr 23-24, dodatek; T. Kłak: *Bibliografia literacka Lubelszczyzny*. Lublin 1959, LDK, (powielany).

indywidualną w oparciu o wyszkolonych etnografów, muzeologów, miłośników sztuki ludowej i pracowników z jej pogranicza. Potwierdza to kierunek zainteresowań, prac i osiągnięć lubelskiego środowiska naukowego i społecznego, do którego zaliczyć należy miejscowy ośrodek uniwersytecki z katedrami etnografii i językoznawstwa na czele, Muzeum Lubelskie i Oddział Lubelskiego Towarzystwa Ludoznawczego. Środowisko to uzupełniają nieliczne jednostki o zainteresowaniach etnograficznych i terenowe instytucje oświatowo-kulturalne. Działalność ich zadecyduje o przyspieszeniu lub opóźnieniu uformowania przyszłej monografii historii etnografii lubelskiej. Jej realizowanie niewątpliwie oprze się na dwu podstawach źródłowych: 1) na retrospektywnej bibliografii województwa lubelskiego oraz 2) na biografjach, osób związanych z etnografią lubelską. W dalszym rozwinięciu metodologicznym czekać będzie na realizację nowoczesne opracowanie zarysu etnografii Lubelszczyzny, zarówno w przekrojach tradycyjnych kultury ludowej, jak i naświetleniu obecnych przemian obejmujących wieś.

Publikowane obecnie materiały biograficzne (do r. 1960) dotyczą sylwetek osób żyjących i nieżyjących, które w różnym stopniu działają lub działały na terenie województwa lubelskiego w dzisiejszych jego granicach. Biografie dotyczą tylko Polaków. Wchodzą tu etnografowie zawodowi i amatorzy, pracownicy różnych dyscyplin z pogranicza etnografii, regionaliści - osoby różnych zawodów i zainteresowań związanych całkowicie lub przygodnie z Lubelszczyzną.

Trudno tu o sprecyzowanie kryterium. W wyborze, autor kierował się z jednej strony walorem wkładu jednostki do kultury w zasięgu regionu lubelskiego, z drugiej - możliwościami wykorzystania źródeł i materiałów. Zdają sobie sprawę, że nie wszędzie udało się przeprowadzić to w stopniu zadawalającym. W wyborze pominięto pisarzy i artystów (z wyjątkiem bliżej powiązanych z etnografią). Stąd znaleźli się w biografii J. N. Kłosowski, Al. Bryk, J. Kolasiński, K. Kietlicz-Rayski i inni. Kryterium przynależności regionalnej nie traktuję rygorystycznie. Figurują tu osoby łączące się z Lubelszczyzną krótkim pobytem, (np. prof. prof. Moszyński, Czekanowski i Gajek), jak i zarówno osoby, które ani pochodzeniem ani pobytem nie były związane z tut. ziemią, (np. prof. Fischer). Zadecydowały tu ich dzieła, bądź pod postacią publikacji bądź jako wkład organizacyjno-naukowy. Wydaje się, że materiałowy charakter publikacji pozwala na swobodniejsze traktowanie tematu. Rzeczą przyszłego „Lubelskiego słownika biograficznego” będzie dokonanie wyboru nazwisk według ściślej ustalonych kryteriów.

Obok osób par excellence etnografów (wyszkolonych i amatorów) występują i nazwiska luźno wiążące się z tą dyscypliną. O przynależności decyduje pokrewieństwo. Z etnografią

jako nauką jest podobnie jak z historią czy geografią - korzysta całą garścią z pokrewieństw bliższych i dalszych, z różnych związków stycznych. W wypadku dalszym o przynależności decyduje kryterium regionalne. Wyjaśnia to tytuł niniejszego opracowania.

W opracowaniu życiorysów uwzględniłem szerzej autorów dawniejszych, (tu najstarszy Joachim Lelewel). Z żyjących wybrałem bardziej związanych z tematyką lubelską. Stąd wyraźnie zarysowuje się podział na etnografów badaczy i regionalistów.

Każdy szkic biograficzny składa się z kilku części: 1) ze wstępu życiorysowego, 2) opisu ogólnego wkładu naukowego lub naukowo-organizacyjnego, 3) opisu wkładu do etnografii lubelskiej lub dziedzin pokrewnych, 4) danych bibliograficznych.

Sylwetki „Etnografów i regionalistów lubelskich” oparłem na kilku źródłach. Do osób nieżyjących korzystałem: 1) ze źródeł archiwalnych - częściowo, (Archiwum Biblioteki PAN w Krakowie, Zbiory Specjalne Biblioteki Wojewódzkiej i Miejskiej im. H. Łopacińskiego w Lublinie i inne zbiory, 2) z materiałów własnych i relacji osób trzecich; 3) bądź z publikacji, artykułów i nekrologów.

Do osób żyjących wykorzystałem: 1) życiorysy otrzymane bezpośrednio od osób zainteresowanych; 2) wywiady, 3) biografie uprzednio drukowane, 4) źródła bibliograficzne.

Żałuję, że z braku udokumentowanych materiałów nie uwzględniłem sylwetek szeregu osób. Nie udało się ująć naukowych sylwetek Stanisława Ciszewskiego, Michała Federowskiego - przygodnych badaczy Lubelszczyzny, a także Piotra Greniuka, Władysława Koźmiana, Stefanii Ulanowskiej i szeregu innych. Podobnie nie udało się w odniesieniu do chłopów regionalistów jak np. Jana Zwolakiewicza z Niedeżowa i kilku innych nieżyjących rozsianych po Lubelszczyźnie i zapomnianych. Analogicznie sprawa przedstawia się z lubelskimi pisarzami chłopami i działaczami. Zresztą temat ten wymaga osobnego opracowania.

Gdyby znalazły się nowe materiały lub wypłynęły nowe nazwiska - autor chętnie wróci do tego tematu i biografię uzupełni dodatkowymi sylwetkami.

W zakończeniu składam podziękowanie wszystkim osobom, które pomogły w opracowaniu niniejszej biografii, zwłaszcza mgr Irenie Iskrzyckiej, dyrektorowi Muzeum Lubelskiego i prof. dr Romanowi Reinfussowi, kierownikowi Katedry Etnografii UMCS.

H. Z.

ARASZKIEWICZ FELIKS

dr fil., nauczyciel i wizytator szkół, docent KUL-u, literat, działacz kulturalny, regionalista i bibliofil.

Ur. 14 I 1895 w Zamołodyczach, pow. Włodawa. Studia humanistyczne odbywał na UJ w Krakowie, a w latach 1915-18 na Uniwersytecie Moskiewskim. Doktorat uzyskał w 1924 r. Uczył języka polskiego w szkołach lubelskich od r. 1918. W latach 1925-39 jest wizytatorem i naczelnikiem wydziału w Kuratorium Szkolnym w Lublinie. W latach okupacji prowadzi tajne nauczanie. Po wyzwoleniu jest nauczycielem w liceum Unii Lubelskiej. W r. 1946 obejmuje wykłady w KUL-u, a w roku 1947 habilituje się u prof. J. Kleinera. Mianowany docentem w r. 1956. Wykłada na KUL-u do chwili obecnej.

F. A. znany jest w świecie naukowym i literackim. W dorobku posiada pozycje książkowe, liczne artykuły, sprawozdania i recenzje. Prowadzi badania naukowe z zakresu twórczości pisarzy z końca XIX i początku XX wieku, głównie skoncentrowane na Prusie i Żeromskim. M. in. wydał: Bolesław Prus i jego ideały życiowe (Lublin 1925), Bolesław Prus. Filozofia. Kultura. Zagadnienia społeczne (Wrocław 1928) i inne. Również dał się poznać jako powieściopisarz.

Jego różnokierunkowa działalność ściśle wiąże się z Lubelszczyzną. Był wiceprezesem w Lubelskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk (za prezesury Z. Kukulskiego). Stał na czele Komisji Regionalistycznej tegoż Towarzystwa, jednocześnie obejmując naczelną redakcję „Regionu Lubelskiego” (1928 i 1929). Jako prezes Lubelskiego Związku Pracy Kulturalnej doprowadził do realizacji wybudowanie gmachu, mieszczącego obecnie wojewódzką bibliotekę i sale wystawowe ZPAP i CBWA. Jako badacz poświęca obecnie wiele uwagi lubelskiemu regionalizmowi naukowo-literackiemu. Zorganizował seminarium polonistyczne o nachyleniu regionalnym. Z tego seminarium wyszło sporo prac magisterskich o tematyce lubelskiej. Zredagował księgę pamiątkową pt. Hieronim Łopaciński i Biblioteka Jego Imienia w Lublinie 1907-1957 (Lublin 1957). Znany jest jako bibliofil. Ogłosił sylwetkę bibliofilską Hieronima Łopacińskiego (Lublin 1928) i inne.

Zasługi F. A. dla etnografii lubelskiej, mimo pozorów peryferyjności, mają duży ciężar gatunkowy. Bezpośrednio i pośrednio oddziałal na ożywienie ruchu regionalnego w Lubelszczyźnie, zwłaszcza w okresie międzywojennym. Przez własną twórczość, działalność organizacyjno-społeczną, działalność pedagogiczną nawiązał do pięknych tradycji i spuścizny ideowej Hieronima Łopacińskiego, a przez zorganizowanie badań naukowo-literackich wydatnie zwiększył zainteresowanie ludową kulturą lubelską.

Bibliografia prac. F. A. rozproszona w różnych wydawnictwach, m. in. mieści się w: Jerzy Starnawski: *Bibliografia literacka 1944-1954*, „Kamena” 1954, nr 1-3, s. 148; Toż, za okres 22 VII 1954 - 31 XII 1956, tamże 1957, dodatek; nadto: F. Araszkievicz: *Ruch*

literacki w Lubelszczyźnie 1918-1938, w: Zalewski L.: *Antologia współczesnych poetów lubelskich*, Lublin 1939.

O F. A. pisali w: Prywatne Męskie Gimnazjum im. Stefana Batorego („Szkoła Lubelska”) w XXX lecie, 1906-1936, Lublin 1936, s. 290; (is): F. A. *Z wizytą u lubelskich literatów*, „Życie Lub.” 1947, z dn. 11 XI; *Ks. dr Zalewski, prof. J. Kolasinski i dr F. Araszkiewicz laureatami nagród WRN w Lublinie*, „Sztandar Ludu” 1948 nr 164; Leszek Ludorowski: *Odnova naukowej regionalistyki*, „Kultura i Życie” 1956 nr 47; Jerzy Starnawski: *W kręgu dzieł i twórców*, „Kamena” 1957 nr 140; (Gal): *Laureaci nagrody artystycznej*, „Kurier Lub.” 1958 nr 310; *F. A. - laureatem nagrody artystycznej m. Lublina*, „Zeszyty Naukowe KUL” 1959 nr 1, s. 162-4 i inne.

BATKO WALERIAN

(1906-1947), nauczyciel, oświatowiec, muzykolog-folklorysta.

Ur. 14 IV 1906 w Michałowicach, pow. Miechów, zmarł w Busku-Zdroju 23 X 1947. Pracę nauczycielską rozpoczął w Lublinie w 1931 r. Pracował w Kuratorium Szkolnym jako instruktor oświatowy oraz w Lubelskim Związku Teatrów i Chórów Ludowych. Następnie przeniósł się do Uniwersytetu Ludowego w Głuchowie. Po ukończeniu Konserwatorium Muzycznego w Warszawie prowadził dział muzyczny w Instytucie Teatrów Ludowych, pracując równocześnie jako sekretarz redakcji „Teatru Ludowego”. Po wojnie światowej pracował we wznowionym Ludowym Instytucie Oświaty i Kultury w Warszawie. Był członkiem redakcyjnym „Pracy Oświatowej”, „Teatru Ludowego”, redaktorem „Repertuaru Chórów i Orkiestr Tow. Teatru i Muzyki Ludowej”.

W okresie lubelskim W. B. z zamiłowaniem zajął się lubelskim folklorem, przede wszystkim lubelską pieśnią ludową i opracowywaniem jej strony muzycznej. W wędrownych, przeważnie pieszych, poznał różne regiony Lubelszczyzny. W notowaniu muzyki ludowej posługiwał się metodą ołówkową i słuchem o dużym wyrobieniu. Jego penetracyjne zbieractwo, początkowo dorywcze, szybko przerodziło się w systematyczną inwentaryzację lubelskiej pieśni ludowej. Duży materiał zebrany w latach 1932-35 posłużył częściowo Józefowi Chmarze do wykorzystania w zbiorowej publikacji pt. *Lubelska pieśń ludowa*, cz. I, (Lwów 1937). W. B. również zbierał materiały muzyczne do lubelskiego tańca ludowego, do obrzędów weselnych, zwyczajów dorocznych. Większość materiałów z tego zakresu, przeważnie zebranych z powiatu lubelskiego, znalazły się w opracowaniu „Wesela lubelskiego”, widowiska dramatycznego, wystawionego w inscenizacji Bronisława Nycza - po raz pierwszy w Lublinie w 1933 r.

W. B. poza zbieractwem terenowym sporo publikował dla celów oświatowych i pedagogicznych. Zbierane materiały niejednokrotnie przetransponowywał na język sceniczny.

W ten sposób opracował wspólnie z Bronisławem Nyczem, a odkryte przez siebie relikty zaginionych zwyczajów palenia ogni sobótkowych w wigilię św. Jana, pt. *Widowisko „Kapala”* („Praca Oświatowa” 1946 nr 5), oraz *Wianki* w Lubelskim (tamże 1946 nr 4). Do celów szkolnych ogłaszał drukiem różne materiały pieśniarskie, jak np. *Lubelska pieśń ludowa* („Pieśń w Szkole” 1936 r.); *Nasze pieśni* („Praca Oświatowa” 1946 nr 6-7); *Pieśń w szkole* („Dziennik Urzęd. Kuratorium Szkolnego w Lublinie” 1934, nr 7) i inne. Ogłaszał również różne fragmenty folklorystyczne, np. w art. *U źródeł pieśni ludowej* („Wiedza i Życie” 1946, nr 6) - pieśni partyzanckie z Lubelszczyzny; Z „Wesela lubelskiego” („Teatr Ludowy” 1947 nr 1-2) itp. Ogłosił osobno *W Dziecińcu. Zbiór piosenek dla najmłodszych dzieci* (Warszawa 1946) oparty również głównie na materiałach regionalnych. Liczne jego opracowania z tego zakresu są rozproszone po różnych periodykach.

W. B. należy do najpoważniejszych muzykologów - folklorystów lubelskich. Bibliografia prac W. B.: Barowa I.: *Bibliografia etnografii polskiej za rok 1947*, „Lud” XXXVIII, odbitka, Kraków - Lublin 1947, s. 109; Bittner H. *Materiały do etnografii polskiej*, 1945-1955, s. 10; Bittner-Szewczykowa H.: *Materiały do etnografii polskiej za 1945-1954*, suplement do XLIII tomu „Ludu”, Wrocław 1958, s. 327. Do obszaru lubelskiego: Kłak T.: *Bibliografia literacka Lubelszczyzny*, Lublin 1959; Zwolakiewicz H.: *Materiały bibliograficzne do folkloru lubelskiego za lata 1945-1959*, „Literatura Ludowa” 1959, nr 5-6 (zeszyt lubelski) i inne.

O W. B. pisali: Zwolakiewicz H.: Śp. Walerian Batko, „Lud” t. XXXVIII, 1948 s. 661, tamże bibliografia nekrologów.

BRAJERSKI TADEUSZ

dr fil., docent KUL-u, kierownik katedry języka polskiego, dialektolog, historyk języka polskiego.

Ur. 14 XI 1913 r. we wsi Żabno, pow. Krasnystaw. Studia odbył na KUL-u w 1932-33 i 1935-39. Magisterium z zakresu nauki o języku polskim uzyskał w 1939 r., doktorat w 1946. W r. 1950 mianowany zastępcą prof. katedry języka polskiego, a od r. 1956 jest jej kierownikiem. Jest członkiem Pol. Tow. Językoznawczego i Pol. Tow. Ludoznawczego. Ogłosił ponad 20 prac z zakresu językoznawstwa. W latach 1938-39 prowadził badania nad gwarami lubelskimi pod kierownictwem Wł. Kuraszkiewicza, a od r. 1946 samodzielnie. Z regionalnych prac ogłosił:

„Wielka choroba” (Prace i Materiały Etnograficzne t. VI: 1947, s. 302-4), „Kilka przepisów lekarskich z r. 1724 i recepta z 2-giej połowy XVIII w. (tamże, t. VII. 1948/49, s. 442-7), „Teksty lubelskie” (Język polski XXXV: 1955, s. 145-7) „Etudes sur les dialectes du departament de Lublin/Pologne/”, (Orbis, Louvain 1956, t. V, nr 2) „Badania nad gwarami województwa lubelskiego” (Kalendarz Lubelski 1958, s. 268).

T. B. bierze udział w pracach nad „Małym Atlasem Gwar Polskich”, do którego opracował 13 miejscowości (zob. „Mały Atlas Gwar Pol.” t. I, cz. II, 1957, s. LXXVI).

Bibliografia prac T. B.: „Orbis” t. V: 1956, nr 2, s. 590-1 (tamże i dane biograficzne): Starnawski J.: *Bibliografia literacka Lubelszczyzny 1944-54*, s. 149, oraz: toż za lata od 22 VII 1954 -31 XII 1957, s. 4-5; „Orbis” t. V: 1956, nr 2, s. 600.

BRANDT JAN

zbieracz okazów lubelskich kultury ludowej. Zasłużony dla muzealnictwa lubelskiego.

Na Wystawie Rolniczo-Przemysłowej w Lublinie w 1901 r., w dziale ludoznawczym zorganizowanym przez H. Łopacińskiego, był jednym z najpoważniejszych wystawców zbioru przedmiotów etnograficznych, zebranych przez siebie. Zbiór, pochodzący z powiatów: biłgorajskiego, zamojskiego i janowskiego, składał się z rzadkich egzemplarzy zabytkowej i współczesnej odzieży, modeli chat i obejść, drobnych przedmiotów obrzędowych, fotografii typów ludowych oraz notat z ludowej kultury z okolic Biłgoraja. Zwłaszcza z zakresu stroju ludowego kolekcja J. B. przedstawiała szczególną wartość etnograficzną. Zbieracz ten szczęśliwie odszukał pochowane po skrzyniach ubiory noszone w pierwszej i drugiej połowie XIX w. Kolekcja około 30 jedwabnych, szytych srebrem i złotem gorsetów z Biłgoraja i Tarnobrodzkiego sięgała wieku XVIII (zob. H. Łopaciński: Dział etnograficzny na wystawie rolniczo-przemysłowej w Lublinie 1901 r., „Wisła”, t. XVI: 1902, s. 338-9). Zbiór J. B. stał się podwaliną zaczątków etnograficznych muzealnictwa lubelskiego i przetrwał do czasów obecnych. W większej swej części mieści się w Muzeum w Lublinie, w części w zbiorach krakowskich (zob. art. J. Kota: Muzeum Lubelskie, Lublin 1933, nadbitka z „Ogniska Naucz.” 1933, nr 3-4 i 5; „Region Lubelski” 1928 zesz. 2, s. 143).

J. B. jest autorem kilku prac etnograficznych, m. in.: *Przemysł drobny w powiecie biłgorajskim* („Wisła” t. XVI; 1902, 323-9, oraz w „Księdze pamiątkowej wystaw lubelskich w 1901 r.”, Warszawa 1902, s. 47-8; *Lud z okolic Smorynia w pow. biłgorajskim* (tamże, t. XVII: 1903, s. 511-12).

Prace J. B. podaje Gawętek w *Bibliografii ludoznawstwa polskiego*, Kraków 1914. (Nie odróżnia tu Jana Brandta od Józefa Brandta, artysty malarza).

O J. B. skąpe wiadomości. Wzmianki podają: H. Łopaciński w „Wisła”, (t. XVI, s. 338-40) i w „Księdze pamiątkowej Wystaw Lub. 1901”, Warsz. 1902.

BRYK ALEKSANDER

nauczyciel, dyrektor szkoły muzycznej, muzykolog - folklorysta, kompozytor.

Ur. 61X1905 r. w Zamościu. Ukończył przed drugą wojną światową Konserwatorium Muzyczne w Warszawie, pod kierunkiem Karola Szymanowskiego, Jana Maklakiewicza, Stanisława Kazuro i Kazimierza Sikorskiego. Kształcił się w Instytucie Języków Wschodnich w Warszawie. Jeździł kilkakrotnie na Bliski Wschód, zwłaszcza do Turcji, gdzie studiował folklor. W r. 1932 został nauczycielem gimnazjum w Łukowie. Po wojnie uczy w szkołach w Lublinie, następnie przenosi się do Wydziału Kultury Prezydium WRN w Lublinie, a ostatnio pracuje jako nauczyciel i dyrektor Średniej Szkoły Muzycznej w Lublinie.

W jego muzycznej twórczości występują szerokie zainteresowania folklorem. Podczas pobytu w Łukowie styka się bliżej z ludową muzyką i pieśnią. Rezultat tych kontaktów to utwór muzyczny pt. Jarmark w Łukowie, popularny z licznych reprodukcji „Polskiego Radia”. Gromadzi również bogaty materiał muzyczny z innych powiatów województwa lubelskiego.

Dorobek kompozytorski A. B. oparty na kanwie lubelskiego folkloru jest różnorodny. Opracował lubelskie pieśni regionalne na chór mieszany męski i żeński, tańce lubelskie, tańce symfoniczne itp. Jest autorem „Obrazków lubelskich” „Suity biłgorajskiej” i „Suity lubelskiej”.

Opublikował szereg utworów z zakresu muzyki, pieśni i tańca lubelskiego. M. in. wydał: *10 pieśni lubelskich* (Lublin 1954 r.); *5 tańców lubelskich* (Lublin 1952 r.); *Mach, taniec lubelski* (1953 r.); *Tańce lubelskie - Mazur* (1957 r.) i inne.

A. B. zajmuje się pisarstwem. Opracował „Poradnik dla kierowników zespołów instrumentalnych”, którego część pierwsza dla kierowników orkiestr dętych jest gotowa, a dalsze części w opracowaniu. Opublikował artykuł *O muzyce ludowej* („Kalendarz Lubelski” 1958 r.). Ostatnio pracuje nad historią muzyki lubelskiej. Ogłosił szkic pt. *Karol Namysłowski* („Literatura Ludowa” 1959 nr 5-6). Oddał do druku „Wydawnictwu Lubelskiemu” monografię pt. *Namysłowski i jego orkiestra*.

O A. B. pisali: w wydawnictwie pt. Państwowa Filharmonia w Lublinie. Program (Lublin 1954, z podobizną A. B.); L. L.: *Laureaci nagród wojewódzkich: Aleksander Bryk* („Kultura i Życie” 1956 nr 32. ilustr.); Platta Helena: *Oj komu, komu raniusieńko wstać*. Z cyklu: *Sylwetki lubelskie* („Kamena” 1956 nr 1); (rz): *Lubelska czy arabska - ale ludowa* („Kultura i Życie” 1956, z dn. 10 III); (rs): *Kompozytor wierny swemu regionowi* („Kultura i Życie” 1956 nr 12).

BYCZYŃSKA-ŻYWIRSKA MARIA

muzeolog, historyk sztuki, badacz śląskiej kultury i sztuki.

Ur. 2 II 1904 r. w Brańszczyku, woj. warszawskie. Ukończyła w r. 1928 wydział humanistyczny UW, zakończony magisterium z zakresu historii. Odbyła praktykę i egzamin muzeologiczny przy Muzeum Etnograficznym w Warszawie w 1937 r. Po przeniesieniu się do Lublina w latach 1933-39 pracowała w Szkolnictwie i w Muzeum Lubelskim. W okresie wojny i po wyzwoleniu przebywa w tym mieście. W r. 1946 wyjeżdża do Katowic i zakłada Muzeum Górnicze. Pracuje w tej instytucji na stanowisku kierowniczym do chwili obecnej.

Działalność naukową rozpoczęła w 1930-32 w oparciu o Towarzystwo Popierania Przemysłu Ludowego w Warszawie. Opracowała monografię pt. „Przemysł ludowy powiatu pułtuskiego” (maszynopis spłonął w Warszawie w r. 1939).

W Lublinie M. B.-Ż. objęła kierownictwo Muzeum Lubelskiego. W ciągu trzyletniej pracy zajęła się porządkowaniem zbiorów, organizowaniem magazynów i sal wystawowych, zaprowadzeniem sieci współpracowników terenowych itp. Należała do współzałożycieli Komisji Historii Sztuki i Etnografii Lubelskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk i brała czynny udział w jej pracach. Podobnie należała do Tow. Propagandy Sztuki, a w ciągu tego okresu była jego sekretarką, organizatorką wystaw i odczytów z zakresu sztuki. Podczas okupacji przyczyniła się do uchronienia w Muzeum Lubelskim zbiorów etnograficznych, zwłaszcza strojów ludowych.

Do Lubelszczyzny odnoszą się artykuły: Muzealnictwo w województwie lubelskim („Ziemia” 1939, nr 7); Gotycki kielich emaliowany w Opolu Lubelskim („Pamiętnik Lub.” 1937) i inne.

Bibliografia prac M. B.-Ż. rozproszona w wydawnictwach: częściowo w: Bittner Halina: Materiały do bibliografii etnografii polskiej 1945-1955, Wrocław 1955 PTL s. 62; Bittner-Szewczykowa Halina: Materiały do etnografii polskiej za 1945-1954 suplement do XLIII t. „Ludu”, Wrocław 1958 PTL s. 335; Grzegorzczak Piotr: Plastyka ludowa Polski, zarys bibliograficzny, „Pol. Sztuka Lud.” 1950, dodatek do nr 1-6, s. 39; Chmielińska Irena: Materiały do bibliografii polskiej sztuki ludowej, 1950-1952 (tamże 1952 nr 6, dodatek) i w innych.

O działalności M. B.-Ż. m. in. w: Żywirska Maria: Dziesięć lat Związkowego Muzeum Górniczego (Katowice 1958, wyd. Górniczo-Hutnicze, s. 80, 47 ilustr.) i w innych.

CZECHOWICZ JÓZEF

(1903-1939) poeta, pedagog, dziennikarz, redaktor, regionalista, bibliofil.

Ur. w Lublinie 15 III 1903 r., zginął tragicznie w mieście rodzinnym w czasie bombardowania w dniu 9 IX 1939 r.

Był nauczycielem, początkowo na prowincji, a po ukończeniu Wyższego Kursu Nauczycielskiego i Instytutu Pedagogiki Specjalnej przeniósł się do Lublina. Tu poświęcił się pracy dla dzieci moralnie zaniedbanych. W Lublinie pracował w redakcji „Ekspresu Lubelskiego”, prowadził dodatek literacki „Ziemi Lubelskiej”, redagował „Kurier Lubelski” i „Dziennik Lubelski”, a w Warszawie: „Droge”, „Pion”, „Miesięcznik Literatury i Sztuki”, „Płomyczek”. W Lublinie był członkiem grupy poetyckiej „Reflektor”, sekretarzem Lubelskiego Towarzystwa Miłośników Książki.

J. C. wydawał szereg tomów poezji, które swoją oryginalnością zaważyły na współczesnej twórczości poetyckiej. Pisał również prozę.

Jego powiązania z regionem lubelskim były liczne i różnokierunkowe. W twórczości poetyckiej zwa go piewą Lubelszczyzny. Wyróżniają się wiersze poświęcone Kazimierzowi, Krasnystawowi, Puławom, Zamościowi i Lublinowi.

W miłośnictwie regionalnym wyróżniają się jego zainteresowania miejscowym folklorem: legendami lubelskimi, przysłowiami, pieśnią, gwara dziecięcą itp. Zbierał teksty szopkowe, okazy lubelskiej sztuki ludowej, zwyczaje. Twórczość poetycka J. C. nie jest pozbawiona pierwiastków folklorystycznych, na co zwraca uwagę krytyka (zob. Tadeusz Kłak: Pieśń ludowa w twórczości Józefa Czechowicza. „Literatura Ludowa” 1959 r. nr 5-6). Etnografa zainteresują jego publikacje jak np. *Lublin (miasto legend)*. („Kurier Literacko-Naukowy” 1930 r. nr 6); *Pieśń, ludowa ze wsi Młynki pod Puławami*. „Ziemia Lub.” 1931, z dnia 23X1; *Dawne pieśni młynkowskie* („Kurier Lub.” 1932 nr 17); *Młynkowskie przyśpiewania* („Ognisko Nauczycielskie” 1932, nr 6); *Gwara ulicy lubelskiej* („Kurier Lub.” 1932 nr 285); *Legion ulicy i jego gwara* („Trybuna” 1932 nr 3); *Przysłowia lubelskie* („Kurier Lub. nr 80, 82); *Przysłowia dot. miejscowości w Lubelszczyźnie* („Ognisko Naucz.” 1931 nr 9) i inne. Z zakresu kultury materialnej zanotować można: *Słówko o lubelskich siestranach* (tamże 1930 nr 7), oraz *Ze starego Lublina*, („Kurier Lub.” 1932 nr 91). W „Ziemi Lubelskiej” zredagował kolumnę poświęconą lubelskiej sztuce ludowej (1930 r. nr 317).

Pełnej bibliografii twórczości J. C. brak, częściowa w: Arkusz poetycki nr 3: Józef Czechowicz. (Warszawa 1939, wyd. F. Hoesicka, s. 2) i w innych. W powiązaniu z Lubelszczyzną w: L. Zalewski: *Antologia współczesnych poetów lubelskich* (Lublin 1939, s. 173), oraz T. Kłak: *Bibliografia literacka Lubelszczyzny Lublin 1959*, s. 16-17).

O J. C. pisano dużo, zwłaszcza w latach powojennych. W związku z Lubelszczyzną można wymienić: a) biografie: W. Gralewski: *Nota biograficzna J. C. w: Wiersze wybrane Józefa Czechowicza* (Warszawa 1955, Czytelnik, s. 373); „Kamena” 1949, nr 3-4, s. 117, nr

poświęcony J. C.; L. Zalewski: *Antologia*, s. 173 i w innych. Ocena twórczości i wspomnienia: Araszkievicz F.: *Józef Czechowicz wspomnienie*, (w: Araszkievicz F.: *Dzieła i twórcy*, Warszawa 1957, s. 303); Tenże *Wspomnienie zapiszemy w serc swych pamiętniku* (jak wyżej, s. 288); Gralewski W.: *Tobie śpiewam Lublinie* („Kamena” 1954, nr 4); Tenże: *Stanąłem na ziemi w Lublinie* („Kamena” 1959 nr 19-20); Jaworski K. A.; „*Bombą trafiony w stallach*” („Sztandar Ludu” 1948 nr 181); Kłak T.: *O Józefie Czechowiczu* („Kalendarz Lubelski” 1959, s. 194); Pleśniarowicz J.: *Poeta ziemi lubelskiej* („Zdrój” 1945 nr 1) i inne.

CZEKANOWSKI JAN

dr fil., profesor, twórca szkoły antropologicznej, etnograf, prezes PTL

Ur. 6 IX 1882 w Głuchowie, pow. Grójec. Studia z zakresu antropologii, anatomii, matematyki i etnologii odbył na uniwersytecie w Zurychu i Berlinie. Doktorat filozofii otrzymał w 1906 r. W latach następnych kolejno był pracownikiem Muzeum Ludoznawczego w Berlinie i kustoszem działu afrykańskiego Muzeum Akademii Nauk w Petersburgu. W latach 1907-9 brał udział w wyprawie badawczej do Afryki środkowej. W r. 1913 objął katedrę antropologii i etnologii UJK we Lwowie. Profesorem zwyczajnym został w 1920 r. Na UJK wykłada do r. 1940, a w r. 1944 obejmuje katedrę antropologii na KUL-u, którą prowadzi do r. 1949. Przenosi się do Poznania i na tutejszym uniwersytecie wykłada do chwili obecnej.

J. C. jest uczonym o dużej skali zainteresowań i osiągnięć naukowych z zakresu antropologii, etnografii, językoznawstwa porównawczego, archeologii i nauk pokrewnych. Ogłosił wiele prac z pogranicza etnografii m. in. *Wstęp do historii Słowian* (1927), oraz *Zróżnicowanie etnograficzne Polski w świetle przeszłości*. Spr. PAU II, t. 40.

J. C. jest twórcą lwowskiej szkoły antropologicznej, z której wyszło szereg uczonych. Jest również etnografem. W jego dorobku rozważania i prace etnograficzne zajmują dużo miejsca.

Lubelszczyzna w pracach J. C. zajmuje niepoślednie miejsce. Zajął się m. in. bliższym określeniem cech tzw. „wschodniej rubieży etnograficznej” przebiegającej właśnie przez tereny lubelskie. Pracując nad etnogenezą Słowian, w oparciu o skartografowania etnografów, przeprowadził południowo-wschodnią granicę rubieżową między Bałtami a Słowianami, wiążącą się z ogólnym problemem tzw. praojczyzny Słowian. Rubież ta zaznaczająca się zbieżnością zasięgów kilku zjawisk etnograficznych znalazła swe uzasadnienie m. in. w rozprawie jego pt. *Perspektywy antropologiczne i etnograficzne woj. lubelskiego* (Planowanie przestrzenne. Region Lubelski I, Warszawa 1947), zrecenzowanej przez J. Gajka (zob. „Lud”, t. XXXVIII, s. 320). W ważnej tej pracy dla Lubelszczyzny autor podkreśla ślady dawnej przeszłości, współczesne zróżnicowanie etnograficzne z różnicami gwarowymi i antropologicznymi, jako wynik migracji ruskiej, mazowieckiej, podlaskiej i małopolskiej.

W jego innych publikacjach powojennych niejednokrotnie występują liczne powiązania z terenem lubelskim.

Bibliografia prac J. C. z okresu przedwojennego w „Przeglądzie Antropologicznym” t. XIII: 1938, s. 1-14; spis prac z lat 1904-1954 - tamże t. 21: 1955, zeszyt 3, s. 1037-1040; nadto: w publikacji J. C.: *Sto lat antropologii polskiej 1856-1956*, Ośrodek lwowski, Wrocław 1956, s. 44-55.

O. J. C.: Akta personalne prof. J. C. w KUL-u; *Obchód 50-lecia pracy naukowej prof. Jana Czekanowskiego*. Przemówienia J. Mydlarskiego, T. Lehr-Spławińskiego, K. Tymienieckiego, J. Gajka, „Przegląd Zachodni” R. 10: 1954 nr 9-10; Gajek Józef: *Jan Czekanowski jako etnograf*. „Przegląd Antropologiczny” 1955, t 21, s. 1010-35; Gajek Józef: *Czekanowski Jan*, „Nauka Polska” 1958, nr 2, s 118-127, ilustr.; Grabski Władysław Jan: *Prof. dr Jan Czekanowski*, „Dziś i Jutro” 1948 nr 20, s. 6, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze 1895-1945-1960, Szczecin 1960 i szereg innych.

DĄBROWSKA STANISŁAWA

literat, autorka ludoznawczej monografii wsi lubelskiej z końca XIX i początku XX w.

Dała się poznać jako nowelistka i poetka. S. D. zajmowała się ludoznawstwem lubelskim, zachęcona przez H. Łopacińskiego. Na wystawę rolniczo-przemysłową w 1901 r. w Lublinie nadesłała obfite i skrzętnie zebrane materiały etnograficzne ze wsi Żabno w powiecie krasnostawskim, zarówno w przedmiotach jak i opisie (zob. H. Łopaciński: Dział, etnograficzny na wystawie lubelskiej, „Wisła”, t. XVI: 1902, s. 335, 338, oraz w „Księdze Pamiątkowej Wystaw Lubelskich”, Warszawa 1902). W trzecim zeszycie „Wisły”, tomu XVI, poświęconym Lubelszczyźnie, znalazły się w większości materiały powystawowe. W publikacji tej wiele miejsca zajęły przyczynki i różne materiały dostarczone przez S. D. Oto przybliżony ich wykaz: *Drobne wiadomości z dziedziny antropologii* (s. 344); *Pogrzeb we wsi Żabno* (s. 361-2); *Zwyczaj i obchody doroczne* (369); *Z. wigilijne* (370-1); *Dożynki* (371-2); *Czary i czarownictwo* (413-15) *Zagadki, zabawki wyrazowe i powiastki* (417-24); *Leki ludowe* (425-9); nazwy topograficzne (434); *Pisanki* (436); *Istoty świata nadprzyrodzonego* (436, 766); *Chleb w dzień zaduszny* (440); *Podanie o Turobinie* (465); *Piosenki przy sianozęciu w Żabnie* (762-5). W tomie XIX: 1905 r.: *Przypowiadki i bajki z Żabna* (385-421). Jest autorką jednego z większych opracowań monograficznych wsi lubelskiej pt. *Wieś Żabno, pow. krasnostawski* („Wisła” t. XVIII: 1904, s. 36-42, 89-104, 158-176, 331-346), oraz odbitka (Warszawa 1905, s. 57), z opisem całokształtu kultury ludowej, ze szczególnym podkreśleniem folkloru. Nadto wydrukowała: *Od Wszystkich Świętych do Jadwentu* („Kurier Lub.” 1908, nr 281, 282).

Bibliografię prac S. D. podaje F. Gawełek w „Bibliografii ludoznawstwa polskiego”, s. 275, z mylnym wyszczególnieniem niektórych pozycji. Niektóre jej prace są zanotowane w wydawnictwie zbiorowym pt. „Materiały do bibliografii piśmiennictwa kobiet”, Lwów 1934. Uzupełnienia prac literackich S. D. znaleźć można w kartotece „Bibliografii czasopism Adama Bara”, w zbiorach PAN, w Warszawie.

DĄBROWSKI STANISŁAW

aktor, reżyser, rysownik, etnograf, historyk teatru.

Ur. we Lwowie 24 III 1889 r. Studiował prawo w Wiedniu w latach 1909-11. Od roku 1913 pracował jako aktor i scenograf w Krakowie i Wiedniu. W okresie 1915-39 był reżyserem scen polskich w Krakowie, Toruniu, Grudziądzu, Lublinie, Grodnie. Pracował w „Reducie”. Po drugiej wojnie światowej osiadł w Warszawie.

Poza pracą zawodową S. D. interesował się zabytkami kultury i sztuki, zdobnictwem artystycznym, etnografią ze sztuką ludową na czele. Opublikował ponad dwieście artykułów z różnych zakresów oraz szereg prac. Publikacje etnograficzne w porównaniu z innymi zajmują niewiele miejsca.

Podczas bytności w Lublinie w latach 1926-29 zajmował się m. in. cechami lubelskimi i z tej dziedziny ogłosił pracę „Cech hafciarzy lubelskich” w XVII w. (Pam. Lub. t. II: 1931-34, s. 218).

Z zakresu etnografii przeglądał, opisywał, rysował różne materiały (stroje, pisanki, szopki itp.), głównie ze zbiorów Muzeum Lubelskiego. Prowadził badania terenowe w Biłgorajskim i Janowskim, powtórzone w roku 1939 i po wojnie, gdzie zbierał materiały do świątków, kapliczek i skrzyń malowanych, a także z zakresu kowalstwa ludowego. Opublikował szereg artykułów etnograficznych jak np. „Kapelusz i czapka w Lubelskim” („Lud” t. XXVIII: 1929, s. 167-185 i odbitka); Pasy skórzane w Lubelszczyźnie („Region Lubelski” R. 2: nr 2, s. 63-71); Szopka, koza i konik noworoczny z Bochofnicy („Kurier Liter.-Naukowy” 1930, nr 2, s. XI, ilustr.); Obchód Wniebowstąpienia na Krzaczkach („Lud” R. XXIX: 1930, s. 187-189, ilustr.); Pisanki lubelskie (Lublin, 1936, s. 68, tabl. 20, ilustracje przygotował J. Świeży); Pisanki lubelskie („Głos Lubelski” 1934); Z wędrówek po Lubelszczyźnie - Odrodzenie stroju krzczonowskiego („Światowid”, 1935 nr 28); Lubelskie ludowe elementy zdobnicze („Ziemia” 1939, nr 6); Lubelskie widowiska regionalne („Kultura i Życie” 1939 nr 12-13). Nadto wydrukował kilka recenzji z wydawnictw lubelskich jak np. Dobra książka regionalna („Kultura i Życie” 1939 nr 14), z wydawnictwa Mariana Barusia o powieście hrubieszowskim.

Jego liczne materiały etnograficzne, zgromadzone pracowicie podczas penetracji, przeważnie rysunki i kopie z oryginałów (np. skrzynie malowane, pisanki z różnych powiatów), spłonęły w 1944 roku w Warszawie.

Niektóre prace S. D. wymienia *Bibliografia ludoznawcza* Bachmana za lata 1929 do 1937, w czas. „Lud.”

DOBROWOLSKI HENRYK

dr filozofii, nauczyciel, inspektor szkolny, prezydent m. Krakowa, dyrektor archiwum w Krakowie.

Ur. 16 IV 1904 r. w Nowym Sączu, woj. krakowskie. Studiował na Wydziale Filozoficznym UJ w Krakowie w latach 1927-28, uzyskując dyplom nauczyciela szkół średnich i doktorat. Był nauczycielem gimnazjum w Pszczynie w latach 1928-32, instruktorem oświaty pozaszkolnej w Pszczynie i Katowicach, inspektorem szkolnym w Cieszynie w 1932-35, podinspektorem szkolnym w Lublinie w 1944 r., naczelnikiem Wydziału szkół średnich KOSK w Krakowie w 1945-47, prezydentem m. Krakowa w 1947-50, dyrektorem Archiwum Państwowego w Krakowie od roku 1951 do chwili obecnej.

Przed wojną zamieszczał liczne artykuły i recenzje w „Głosie Podhalan”, „Kurierze Podhalańskim”, „Lubartowiaku” i „Głosie Pszczyńskim”, którego był redaktorem - na tematy historyczne, krajoznawcze i etnograficzne.

W okresie lubelskim H. D. współpracuje z Muzeum Lubelskim, przekazując mu kilka świątków ludowych z powiatu lubelskiego i lubartowskiego, oraz zbiór ceramiki lubelskiej, głównie w latach 1939-44. Nadto zbiera przedmioty sztuki ludowej i stroje lubelskie dla Muzeum Śląskiego w Katowicach.

Do Lubelszczyzny odnoszą się jego prace i artykuły: *Stan szkolnictwa powszechnego w powiecie lubartowskim* (Lubartów 1939); *Granitowe słupy, o zabytkach sztuki ziem sandomierskiej, lubelskiej i wołyńskiej* („Księga pamiątkowa Lubelskiej Izby Notarialnej”, Lublin 1939, także odbitka); *Garnkarze w Firleju w powiecie Lubartowskim* („Sprawozdanie z czynności i posiedzeń PAU”, Kraków 1948, t. XLIX nr 2), oraz *O garnkarzach w Firleju* („Lubartowiak” 1938 nr 15); *Różnowierstwo w Lubartowie i okolicy w XVI-XVII* (tamże: 1937, nr 17).

Pisze recenzje, m. in. z „Rocznika Lubelskiego” t. I i II (w „Wiadomościach Historycznych” nr 5 z 1959); z książki W. Papiewskiej: *Jan Hempel* (tamże 1956 l nr 6).

O K. D. pisali: wzmianki w prasie sądeckiej, śląskiej, lubelskiej i krakowskiej. O działalności naukowej i zapiski bibliograficzne: w „Archeoionie” XXII, s. 221, 231, 233; XXV, s. 357; XXVI, s. 234, 236, 253; XXVII, s. 303; XXVIII, s. 242; XXIX, s. 299; XXXI, s. 160, 165; „Z pola walki” 1959 nr 1; 1960 nr 2, s. 179, 180; nr 3, s. 194.

FISCHER ADAM

(1889-1943), dr fil., etnograf i etnolog, profesor UJK we Lwowie, redaktor „Ludu”, sekretarz Pol. Tow. Ludoznawczego.

Ur. w r. 1889 w Przemyślu. Studia romanistyczne odbył w UJK we Lwowie, stopień doktora z tego zakresu uzyskał w r. 1912. W roku 1924 został mianowany profesorem UJK we Lwowie. Był pracownikiem bibliotecznym Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, a od r. 1910 sekretarzem Pol. Tow. Ludoznawczego we Lwowie. Od r. 1908 redagował „Lud” i był redaktorem naczelnym tego czasopisma do r. 1939. Wychował liczne grono etnografów. Jego dorobek z tej dyscypliny jest liczny. Umarł w złych warunkach materialnych we Lwowie 22 XII 1943 r.

A. F. nie był związany z Lubelszczyzną. Przynależność do etnografii lubelskiej wynika z opublikowania podstawowego dzieła etnograficznego pt. *Zarys etnograficzny województwa lubelskiego* (Lublin 1931), zamówiony przez redakcję wydawnictwa zbiorowego pt. *Monografia statystyczno-gospodarcza woj. lubelskiego*, t. I (tamże drukowany). Jest to pierwsze podstawowe opracowanie całokształtu kultury ludowej obszaru między Bugiem a Wisłą z okresu mniej więcej połowy XIX i po-początku XX wieku - w oparciu o literaturę etnograficzną. Drugim jego dziełem, interesującym etnografów Lubelszczyzny, jest opracowanie pt. *Rusini. Zarys etnografii Rusi* (Lwów 1928), które w części dotyczy nadbużańskich terenów woj. lubelskiego.

Biografię prac A. F. podaje w nekrologu wspomnieniowym J. Gajek: *Śp. Profesor Adam Fischer*, „Lud”, t. XXXVI, Lublin 1946, s. 6-18; tenże w „Pol. Słowniku Biograficznym”, PAU Kraków 1947. Nadto dane uzupełniające dotyczące życia i spisu prac J. F. w „Sprawozdaniu T. N. we Lwowie, t. 10: 1930, s. 162-4.

FRYS-PIETRASKOWA EWA

etnograf, pracownik Inst. Sztuki PAN (Pracownia Badania Sztuki Ludowej).

Urodzona w Andrychowie, pow. Wadowice. Magisterium z etnografii na UJ w Krakowie w roku 1955. Od roku 1955 zatrudniona w Pracowni Badania Plastyki Ludowej Instytutu Sztuki PAN.

Brała udział w badaniach terenowych na obszarze Lubelszczyzny w latach 1954 (Lubartowskie, Parczewskie), 1958 (Tomaszowskie, Chełmskie, Hrubieszowskie, Włodawskie, Kraśnickie, Biłgorajskie), 1959 (Krasnostawskie, Zamojskie), 1960 (Powiśle lubelskie, Włodawskie, Parczewskie). Prace z zakresu sztuki ludowej, drukowane przede wszystkim w czasopiśmie „Polska Sztuka Ludowa”.

Z materiałów lubelskich opracowała: „Garncarstwo ludowe Lubelszczyzny” (recenzja z wystawy, Pol. Szt. Ludowa nr 1 (1957), „Wystawa tkanin i strojów ludowych pn. Lubelszczyzny” (Pol. Szt. Lud. nr 3) 1958, *Meble Józefa Gibuły* (Pol. Sztuka Ludowa r. 1961 - w druku). W opracowaniu pozostaje „Monografia ośrodka garncarskiego w Łążku Ordynackim na tle ceramiki malowanej w Polsce” (praca doktorska).

GAJEK JÓZEF

dr fil., profesor, etnograf i etnolog, redaktor „Ludu”, sekretarz generalny PTL.

Ur. 12 II 1907 r. w Wiedniu. Studia z zakresu etnografii i etnologii oraz filologu polskiej odbył w latach 1926-30 w UJK we Lwowie. W roku 1935 uzyskał tytuł doktora filozofii. Od r. 1930 był nauczycielem szkół średnich we Lwowie oraz asystentem UJK. W latach 1936-38 pracował, w Instytucie Bałtyckim w Gdyni i Poznaniu na stanowisku kierownika Wydziału Pomorzoznawczego. W r. 1938-39 pełnił funkcję dyrektora Instytutu Ziem płd.-wsch. we Lwowie. W roku 1944 objął wykłady z etnografii i etnologii na KUL-u w Lublinie w stopniu docenta. Tu habilitował się w roku 1945. W roku następnym został mianowany profesorem nadzwyczajnym UMCS w Lublinie. W roku 1951, po zlikwidowaniu katedry etnografii i etnologii w Lublinie, przenosi się do Poznania na równorzędne stanowisko. W latach późniejszych jest profesorem nadzwyczajnym w Uniwersytecie Wrocławskim, gdzie przebywa do chwili obecnej.

Po wojnie całkowicie jest związany z Polskim Towarzystwem Ludoznawczym, którego jest kolejno sekretarzem generalnym, prezesem oraz redaktorem naczelnym „Ludu” i redaktorem licznych wydawnictw tegoż Towarzystwa.

W okresie lubelskim J. G. położył duże zasługi organizacyjne, owocne zarówno dla etnografii polskiej jak i lubelskiej. Poza zorganizowaniem dwu katedr z tej dyscypliny, restytuował Polskie Towarzystwo Ludoznawcze z siedzibą w Lublinie. Sprowadził ze Lwowa dużej wartości bibliotekę tegoż Towarzystwa. Powołał do życia przedwojenny „Lud”, „Prace i Materiały Etnograficzne”, wydawnictwo seryjne: „Prace Etnologiczne”, i inne. Zorganizował wstępne prace nad „Polskim Atlasem Etnograficznym”, „Atlasem Polskich Strojów Ludowych”. Nadto w Lublinie zorganizował Walne Zjazdy i zebrania Zarządu PTL. W ten sposób miasto stało się w latach 1944-50 centralnym ośrodkiem dla etnografii i etnologii polskiej.

Do bezpośrednich zasług naukowych i społecznych J. G. dla Lubelszczyzny zaliczyć można: 1) zorganizowanie dwu katedr z tej dyscypliny, wyszkolenie kilku uczniów i przysposobienie ich do pracy samodzielnej, oraz zainteresowanie ich problematyką regionalną; 2) nawiązanie bliższego kontaktu z katedrami pokrewnymi, oraz z instytucjami społeczno-naukowymi na terenie Lubelszczyzny - głównie z Muzeum Lubelskim; 3)

włączenie zaniedbanego dotychczas obszaru lubelskiego w zakres prac badawczych, głównie z budownictwa i przemysłu ludowego, dotyczących „Polskiego Atlasu Etnograficznego”, „Atlasu Strojów Ludowych” i innych prac; 4) powołanie do życia Lubelskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego i skupienie w nim miejscowych etnografów i regionalistów.

W swoim dorobku naukowym i publicystycznym J. G. posiada liczne pozycje. M. in. jest autorem monografii pt. *Zarys etnograficzny Zachodniej części Podola* (Lublin 1947), opracowania planu badawczego pt. *Polski Atlas Etnograficzny* (Lublin 1947), skryptu *Socjologia ogólna* (Lublin 1946), rozprawy pt. *Metoda retrogresywna w etnografii polskiej* („Lud” XLI: 1954). Współ z Zofią Malewską opracował Indeks Ludu T. I-XXXIX („Lud” XL: 1952-3) i inne.

Z atmosfery lubelskiej wyszły niektóre jego prace, jak np. *Troiste wesele F. A. Książnina w świetle folkloru* (Księga pamiątkowa ku czci prof. J. Kleinera, Łódź 1949), *Lubelszczyzna w świetle badań etnograficznych* („Życie Lubelskie” 1948 nr 132), i inne. Zainicjował tom „Prac i Materiałów Etnograficznych” poświęcony Lubelszczyźnie.

Bibliografia prac J. G. w: H. Bittner: *Materiały do Bibliografii etnografii polskiej 1945-1955*, s. 19; H. Bittner-Szewczykowa: *Materiały do bibliografii etnografii polskiej za 1945-1954*, suplement do XLIII, t. „Ludu”, s. 332.

O J. G. pisali: Starnawski Jerzy: *Bibliografia literacka Lubelszczyzny, 1944-1954*, „Kamena” 1954, nr 1-3, dodatek, s. 150; Delimat T.: *Sprawozdanie z działalności Zakładu Etnografii i Etnologii Uniwersytetu im. Marii C. Skłodowskiej w Lublinie za rok akademicki 1946/7* („Lud”, t. 37: 1947, s. 448-450); „Etnografia Polska”, II: 1959, s. 63; (jo): *Jak pracuje Oddział Lubelski Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego* („Życie Lubelskie 1948, nr 271); Wykaz publikacji pracowników naukowych Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie ogłoszonym w latach 1944-1954 (w: „Dziesięć lat Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie 1944-1954”, Lublin 1954, s. 151); *Polskie Towarzystwo Ludoznawcze 1895-1945-1950*, Szczecin 1960.

GAWĘLEK FRANCISZEK

(1884-1919), dr fil., etnograf, organizator katedry etnografii KUL, członek Komisji Antropologicznej Akademii Umiejętności w Krakowie.

Ur. 4 II 1884 r. w Radłowie, pow. Brzesko. Studiował na wydziale filozoficznym UJ w Krakowie archeologię przedhistoryczną u prof. Demetrykiewicza z etnoantropologią u prof. Talko-Hryncewicza. W latach 1913-19 był nauczycielem gimnazjum w Krakowie. Od 1916 r. był pomocnikiem naukowym UJ w Krakowie w Zakładzie Antropologii, oraz od r. 1914 członkiem Komisji Antropologicznej AU w Krakowie. Należał do ścisłego komitetu

organizacyjnego Muzeum Etnograficznego w Krakowie w funkcji sekretarza. W roku 1919 został mianowany wykładowcą etnografii i etnologii polskiej w KUL-u. Wykładów nie rozpoczął z powodu śmierci. Zmarł w Częstochowie 8 IX 1919 r.

Już podczas studiów uniwersyteckich ogłosił drukiem szereg prac i artykułów z zakresu etnografii. W latach 1908-13 napisał *Bibliografię ludoznawstwa polskiego* (Kraków 1914, wyd. PAU), która jest do dziś podstawowym dziełem z tego zakresu. Jest autorem *Bibliografii ludoznawstwa litewskiego* (Wilno 1914). Ogłosił drukiem etnograficzną monografię wsi pt. *Przesady, zabobony, środki lecznicze i wiara ludu w Radlowie, pow. Brzeskim* (Kraków 1908). W roku 1918 otrzymał nagrodę Wydziału Lekarskiego UJ w Krakowie za pracę *O asymetrii w budowie ciała ludzkiego*.

W związku z rozpoczęciem wykładów w Lublinie w liście do rektora Radziszewskiego pisze: „Chciałbym urządzić Muzeum Ludoznawcze w Lublinie, tym bardziej, że są do tego podstawy w Nałęczowie...” (list z dnia 25 VII 1919 r. w aktach profesorów KUL, fol. 11).

O F. G. m. in. pisali: T. Seweryn w „Polskim Słowniku Biograficznym”, t. VII/4, s. 315,

GLUZIŃSKI JÓZEF

(1799-1866), agronom, ludoznawca, pierwszy monografista ludu lubelskiego.

Urodzony w Szydłowcu. Administrował różne majątki ziemskie w Kongresówce, na Litwie. Był rachmistrzem w dobrach puławskich oraz w Ordynacji Zamojskiej. Pod koniec życia mieszkał w Szoludku na Podolu.

Z Lubelszczyzną wiąże się J. G. okresowo. Pracując w Ordynacji Zamojskiej, jako rachmistrz i administrator majątków, interesował się bliżej ludem okolicznym i jego nerw ludoznawczy unaocznia się w opracowaniu szczegółowej monografii z pogranicza polsko-ruskiego, z okolic Zamościa i Hrubieszowa. Tę obszerną, bo dziesięcioarkusową pracę pt. *Włościanie polscy uważani pod względem charakteru, zwyczajów, obyczajów i przesądów z dołączeniem przysłów powszechnie używanych. (Włościanie z okolic Zamościa i Hrubieszowa)*, przez..., umieścił K. Wójcicki w „Archiwum Domowym”, 1856 r., s. 393-560). W monografii tej omówiono kulturę materialną miejscowego ludu, stosunki społeczne i towarzyskie, zwyczaje i zabawy doroczne i okolicznościowe, wierzenia i magię, oraz podano materiały paremiograficzne. J. G. w pracy tej dał pierwszy usystematyzowany przegląd tradycyjnej kultury ludowej, dość wszechstronnie ujętej. z określonego obszaru Lubelszczyzny. Jej fragmenty były wcześniej publikowane w „Dzienniku Warszawskim”, (z 1853 r., nr 151-156).

O J. G. pisali: „Wielka Encykl. Powszechna Ilustr.” 1900 r., t. XXV, s. 161; Wł. Szumowski w „Pol. Słown. Biograf.” t. VIII/1, s. 86-7. O. J. G. jako ludoznawcy: W.

Bieńkowski: *Poprzednicy Oskara Kolberga na polu badań ludoznawczych*, Wrocław PTL, 1956, s. 99-100 i kilka wzmianek w różnych wydawnictwach.

HEMPEL MARIA

(1834-1904), przyrodnik, etnograf - współpracowniczka Oskara Kolberga.

Ur. 6 V 1834 r. w Puchaczowie, w pow. lubelskim. Wychowała się w Tarnowo, wsi swoich rodziców pod Sawinem w pow. chełmskim. Pod wpływem inż. K. Łapczyńskiego, wychowanka b. szkół szczebrzeskich, zasłużonego badacza flory, zajęła się gorliwie studiami botanicznymi, (zob. „Pamiętnik Fizjograficzny” z r. 1883, t. 3, s. 292-317, gdzie pisała o rzadkich roślinach Lubelszczyzny).

M. H. położyła duże zasługi na polu etnografii lubelskiej - jako współpracowniczka terenowa i korespondentka Kolberga. Twórca monumentalnego dzieła pt. *Lud, jego zwyczaje...*, obejmującego w sobie prawie wszystkie regiony etnograficzne Polski, (zob. „Lud”, XLII za rok 1955, Wrocław 1956, całkowicie poświęcony Kolbergowi), przy końcu swego życia przystąpił do opracowania „Chełmskiego”. W latach 1867, 1869 i 1870 Kolberg zbierał rzeczy ludowe w terenie regionu chełmskiego. Zatrzymał się w Tarnowo, gdzie czynnie pomagała w pracy M.H., zbierając materiały folklorystyczne, wierzenia, zwyczaje itp. O tej owocnej pracy pisze sam Kolberg w przedmowie do I tomu Chełmskiego, zaznaczając, że gorliwa współpracowniczka samych pieśni weselnych podała w liczbie 115, (s. 237-292). Tomu drugiego Kolberg nie zdążył wydać, gdyż wkrótce zmarł. Z pozostałych materiałów tom drugi „Chełmskiego” zredagował i wydał zasłużony antropolog krakowski, profesor UJ., Izidor Kopernicki, (w r. 1891). W przedmowie do tego tomu nie zdawkowo wyłącza zasługi M. H., określając ją jako nieocenioną współpracownicę Kolberga. W publikacji tej znajdują się jej rzeczy, jak np. podania, opowieści ludowe, dział wierszeń itp. Przy końcu tomu, w materiałach dodatkowych, (s. 214-244), wydrukowano spisane jej ręką oryginalne gawędy i opowiadania chłopskie, a w przypisach różne notaty.

Biograf, Hieronim Łopaciński tak charakteryzuje jej zasługi etnograficzne: „Ze słów Kolberga i Kopernickiego i przy rozejrzeniu się w obu tomach Chełmskiego, gdzie co krok są ślady pracy M. H., wnioskować można śmiało, że lwią część tego dzieła zawdzięczał Kolberg M. H., że dziś po jej śmierci przynajmniej, zaliczyć ją należy do rzędu najzasłużeńszych etnografów naszych”, („Ogniwo”, Warszawa 1904, nr 28, s. 661-2). W moim zbiorze autografów znajduje się list prof. Kopernickiego do M. H. z Krakowa, (z 13 I 1891 r.), a to w związku z przysłaniem dla niej egzemplarza świeżo wypuszczonego w świat drugiego tomu Chełmskiego. W liście autor podkreśla z uznaniem niewątpliwe zasługi M. H. jako współautorki w wydaniu tego tomu.

W spuściźnie po M. H. pozostały materiały folklorystyczne z Chełmszczyzny, znajdujące się pod opieką K. Jancykowskiego, kierownika Muzeum w Chełmie. Zbiór ten, zwłaszcza z zakresu pieśniarskiego, był wykorzystany przez muzykologa Jerzego Kolasińskiego, (zob. jego życiorys).

O zasługach M. H. na polu etnografii: O. Kolberg: w przedmowie do I tomu Chełmskiego, (1890 r., s. VI); I. Kopernicki: w przedmowie do II tomu tegoż wydawnictwa, (1891 r.; s. IV-VI); H. Łopaciński: w „Gazecie Lub.”, nr 131, s. 2; toż: w „Ogniwie” 1904 r., nr 28 s. 661-2; w czasopiśmie „Lud” T. XI: 1905, s. 100-2.

ISKRZYCKA IRENA

historyk sztuki, muzeolog, dyrektor Muzeum w Lublinie.

Ur. w Lublinie. Studia z zakresu historii sztuki odbywa w Lublinie w 1945-49 w KUL-u pod kierunkiem prof. M. Morelowskiego, zakończone uzyskaniem magisterium. Od roku 1945 pracuje w Wydziale Kultury WRN w Lublinie. W tym też czasie pełni funkcję redaktora działu kronikarskiego czasopisma regionalnego „Zdrój”, zamieszczając liczne artykuły i recenzje. W roku 1948 przenosi się do Muzeum Lubelskiego na stanowisko zastępcy dyrektora, a od roku 1951 - dyrektora i kustosa działu sztuki. Tu pracuje do chwili obecnej.

I. I. jako dyrektor Muzeum Lubelskiego posiada poważne zasługi dla etnografii. Dzięki jej zapobiegliwości Muzeum stale się rozwija, a w jego obrębie, skromny poprzednio dział etnograficzny należy do największych osiągnięć. Z jej inicjatywy wcześniej rozpoczęto na terenie Lubelszczyzny badania terenowe, mające na celu systematyczne uzupełnienie działu etnograficznego Muzeum. Dział ten poczynając od roku 1951 wzbogacił się o kilka tysięcy eksponatów.

Staraniem I. I. zorganizowano szereg wystaw z zakresu kultury ludowej Lubelszczyzny, wśród których na szczególne wyróżnienie zasługują: „Przemysł ludowy Lubelszczyzny” (1952 r.), „Stroje ludowe” (1954, wspólnie z prof. J. Świeżym); „Wycinanki Ignacego Dobrzyńskiego” (1956), „Lubelskie garncarstwo ludowe” (1956), „Sztuka ludowa Lubelszczyzny” (1957), „Obrzędy ludowe” (1958) i inne. Poza tym współpracowała czynnie przy organizowaniu wystaw urządzanych przez Wydział Kultury WRN w Lublinie. W serii tych wystaw znalazła się „Wystawa 15-lecia lubelskiej sztuki ludowej” (1959 r.). Zaprojektowane przez I. I. nowoczesne ekspozycje wyżej wymienionych wystaw oraz współdziałał w opracowywaniu ich oprawy plastycznej są wyrazem jej osobistych zamiłowań i długoletniego doświadczenia w zakresie ekspozycji obiektów z dziedziny etnografii i sztuki.

Jej zainteresowania kulturą ludową znalazły swój wyraz w bliskiej współpracy z Lubelskim Oddziałem Pol. Tow. Ludoznawczego w którym w latach 1956-58 jest wiceprezesem.

Przez cały ciąg pracy w Muzeum I. I. rozwija żywą działalność wydawniczą, wydając szereg bardzo starannie opracowanych katalogów. Napisała wstępy do katalogów: T. Karwicka i J. Optołowicz: *Garncarstwo południowej Lubelszczyzny*, (1957), J. Świeży: *Stroje ludowe Lubelszczyzny*, (1954), T. Karwicka i J. Petera: *Sztuka Ludowa Lubelszczyzny*, (1954). W poczet prac drukowanych I. I., prócz wspomnianych katalogów, wymienić należy interesującą pozycję z zakresu ikonografii pt. „Architektura Lubelszczyzny w przekroju historycznym”, (1956). Obecnie przystępuje do wydawania „Rocznika Muzeum Lubelskiego”, obejmując jego redakcję.

O I.I. m. inn. pisali: m. d. *Żywotność lubliniaków*: „Życie Literackie” 1960 nr 7, ilustr.; w „Kulturze i Życiu” 1958 n. 43, s. 2; Bittnerówna H.: *Materiały do bibliografii etnografii polskiej 1945-1955* (Wrocław 1955).

JANCZYKOWSKI KAZIMIERZ

nauczyciel, geograf, regionalista Chełmszczyzny.

Ur. 25 I 1888 r. w Metelinie, w pow. hrubieszowskim. W r. 1908-9 studiował na Wydz. Lekarskim w Monachium, w 1909-10 w Pradze. W latach 1910-15 studiował w Petersburgu, gdzie ukończył Instytut Wychowania Fizycznego. W 1915-18 pracuje jako nauczyciel w Rosji, w Syzranii. W r. 1918 powraca do kraju i otrzymuje stanowisko nauczyciela gimnazjum w Chełmie. W latach 1920-22 studiuje w Poznaniu geografię i w tym czasie pracuje tu w gimnazjum im. Marcinkowskiego, po czym wraca do Chełma. Uczy tu do chwili obecnej w Liceum im. Stefana Czarnieckiego.

Główna działalność pedagogiczna i społeczno-kulturalna K. J. - to teren Chełma i Chełmszczyzny. W środowisku tym jest długoletnim wychowawcą kilku pokoleń uczniów. Jest jednocześnie zamiłowanym krajoznawcą, regionalistą i muzeologiem. Na tych polach skutecznie współpracuje z młodzieżą szkolną, głównie jako opiekun szkolnych kół turystyczno-krajoznawczych. Był również kustoszem muzeum krajoznawczego, a następnie Muzeum Ziemi Chełmskiej. Skutecznie obronił muzeum podczas okupacji.

Opracował i wydał szereg pozycji regionalnych, jak np. *Wśród wzgórz kredowych, szkic geograf.-krajoznawczy*, (w książce pamiątkowej Gimnazjum im. St. Czarnieckiego pt. *W dwudziestą rocznicę 1915-1935*, Chełm 1935, s. 37-71); *Szlak wędrówkowy po powiecie chełmskim* („Kronika Nadbużańska” 1933, nr 3, 5-15 i odbitka). Osobno wydał *Góra Chełmska, jej królowa i lud*, (Chełm 1946); *Ósmy wrzesień na Górze Chełmskiej w dniach triumfu i klęski*, (Chełm 1946), i inne. W tych pozycjach regionalnych niejednokrotnie występują treści, które mogą zainteresować etnografa. Z zakresu etnograficznego wydał: *Ludowe zagadki chełmskie*, („Wiadomości Chełmskie” 1955, nr 4, i 1956, nr 5); *Nowe lato, dobre lato. Noworoczne zwyczaje chełmskie*, (tamże 1956, nr 5), oraz *Nowy Rok Chełmski*,

(„Ziemia Chełmska”, jednodniówka regionalna, Chełm 1960, s. 6-7). Pisał także o muzeum, m. in. Muzeum w Chełmie. („Tydzień Literacki” rok 1951, nr 8/66), dodatek do „Sztandaru Ludu” z dn. 24 II 1951, nr 55).

O K. J. pisali: Kozakiewicz M.: *Życiorys jednego nauczyciela*, („Głos Nauczycielski” 1954, nr 12, s. 4); Cz. Klepacki: *K. Janczykowski - etnograf, archeolog a przede wszystkim historyk Chełmszczyzny i opiekun Muzeum*: („Kurier Lub.” 1957, nr 77, s. 3, ilustr.); J. Majkut: *Chełmska Góra*, („Tygodnik Kat.” 1957 nr 16, s. 4 z dn. 9 IX ilustr.); Al. Leszek Gzella: *O zieloną drogę dla dziwaków*, („Kurier Lub.” 1958, nr 128-129, s. 3, z dn. 11-12 V).

KACZMAREK LEON

dr fil., docent, kier. katedry języka polskiego UMCS w Lublinie, językoznawca, redaktor „Logopedii”.

Ur. 12 III 1911 r. w Westfalii. Studia polonistyczne ze specjalnością w językoznawstwie odbył na Uniwersytecie Poznańskim w latach 1931-1935. Doktorat uzyskał w 1952 r. W stopniu adiunkta pracował po wojnie na Uniwersytecie w Poznaniu, W r. 1954 został mianowany kierownikiem katedry języka polskiego UMCS w Lublinie. Od r. 1955 do 1958 był dziekanem Wydziału Humanistycznego tegoż uniwersytetu.

Z kierunku studiów i działalności naukowej zainteresowania L. K. poszerzają się na etnografię. W latach 1951-53 pełni obowiązki kierownika Zakładu Fonograficznego U. Poznańskiego. Od 1953 jest sekretarzem komitetu redakcyjnego „Biuletynu Fonograficznego” Poz. Tow. Przyjaciół Nauk oraz członkiem komitetu redakcyjnego „Archiwum Etnograficznego” PTL we Wrocławiu. Z pogranicza językoznawstwa i etnografii wydał kilka prac, dotyczące Wielkopolski.

W dorobku naukowym L. K. znajduje się kilka pozycji w powiązaniach z etnografią lubelską. Do nich można zaliczyć: *L'institut archives phonographiques a l'Universite Adam Mickiewicz de Poznań et les phonographiques de Lublin*, (Louvain 1956); *Dorobek językoznawczy Hieronima Łopacińskiego*, (w książce pamiątkowej pt. H. Łopaciński i Biblioteka Jego Imienia w Lublinie 1907-1957, Lublin 1957); opowieść ludowa pt. *O królewiczu zaklętym w żabę*, („Literatura Ludowa” 1959 nr 5-6, s. 70-1). Poza tym przeprowadza nagrania lubelskiej literatury w gwarze na taśmach magnetofonowych. Przedłożył referat informacyjny na zjazd międzynarodowy przedstawicieli archiwów fonograficznych w Monasterze pt. *Über Entstehung und Arbeit des Phonogrammarchiv an der M. Curie-Skłodowska - Universität in Lublin*. Z prac na warsztacie: kierownictwo zbiorowego opracowania pt. *Nazwy topograficzne Lubelszczyzny* opartego na współczesnym materiale terenowym i archiwalnym. Wspólnie z Bronisławą Lindertówną opracowuje księgi radzieckie m. Puchaczowa z wieku XVI i XVII. Nadto L. K. prowadzi prace z zakresu historii

języka oraz embriologii i patologii mowy; ostatniej dziedziny dotyczy przygotowane we współpracy ze szkolnictwem lubelskim czasopismo pt. *Logopedia, zagadnienia kultury żywego słowa*, (I: 1960 r.), którego jest naczelnym redaktorem.

Bibliografia: J. Starnawski: *Bibliografia literacka Lubelszczyzny 22 VI 1954 - 31 XII 1957*, (Lublin 1957, s. 9); S. Pop et D. Pop: *Premier repertoire des Instituts et des Societes de linguistique du monde*, (Louvain 1958, VIII, 210); T. Brajerski: *Badania nad gwarami województwa lubelskiego*, („Kalendarz Lubelski” 1958, s. 28); I. Ignatjuk: *Besida z naukowcami Lublins'kogo Uniwersitetu im. M. Curi-Skłodowskiej*, („Nasza Kultura”, literaturny i popularno-naukowy dodatek „Naszego Słowa”, R. 1960, nr 1).

KARWICKA TERESA

etnograf, asystent Muzeum w Lublinie, asystent UJ w Krakowie.

Ur. 15,11931 r. w Warszawie. Studia na UJ w Krakowie odbyła w roku 1955 z zakresu etnografii i etnologii pod kierunkiem prof. K. Moszyńskiego. U niego pisała pracę magisterską pt. „Ludowa wiedza o drzewach w regionie świętokrzyskim”. W latach 1950-53 brała udział w badaniach do „Polskiego Atlasu Etnograficznego”. Od listopada 1955 do października 1960 r. T. K. pracowała w Muzeum Lubelskim w dziale etnograficznym jako st. asystent. Obecnie jest asystentem U.J. w Krakowie. Napisała i opublikowała z terenu lubelskiego: *Garncarstwo południowo-wschodniej Lubelszczyzny*, (Lublin 1957), wspólnie z J. Optołowiczem; *Sztuka Ludowa Lubelszczyzny* (Lublin 1959), katalog, wspólnie z J. Peterą; *Pisanki Ziemi Lubelskiej*, („Ziemia” 1957, nr 4, s. 7-8 ilustr.); *W poszukiwaniu rzeźby ludowej*, („Kultura i Życie” 1957, nr 12); *Różgi weselne Lubelszczyzny*, („Pol. Sztuka Ludowa” nr XII: 1958, nr 3, s. 175-7. ilustr.). Do „Lubelskiego Rocznika Muzealnego” przygotowuje: *Ozdoby tkackie stroju włodawskiego*. Zbierała materiały z zakresu obrzędów ludowych na Lubelszczyźnie. W czasopiśmie „Poznaj Swój Kraj” wydrukowała popularny art. *Na lubelskiej wsi*, (1959, nr 10, s. 10-11).

KIETLICZ-RAYSKI KONSTANTY

(1868-1924), art.-malarz, autor lubelskich typów ludowych, literat, miłośnik i zbieracz podhalańskiej sztuki ludowej.

Ur. 14 III 1863 r. w Białej Błotnej, pow. Włoszczowa, zmarł w Lublinie 29 V 1924 r. Od r. 1885 studiował w krakowskiej Szkole Sztuk Pięknych, następnie w szkole Gersona w Warszawie. Jako malarz był pod wpływem krakowskiego symbolizmu i ludowości w sztuce.

Dość wcześnie interesował się ludem. W r. 1893 drukował w „Wiśle” o zwyczajach weselnych z okolic stron rodzinnych, a w latach następnych - o śpiewkach, zagadkach i bajkach małopolskich. Po przeniesieniu się do Lublina w r. 1904 rozwinął swoje zainteresowania ludoznawcze. Zajął się ludem lubelskim, głównie jako tematem malarskim. Rysował, malował typy ludowe z okolic Lublina, Janowa Lub., Biłgoraja, Zamościa, Tomaszowa, Chełma i Lubartowa. Modelami byli przyjezdni chłopci. Czasem wyjeżdżał w teren - przeważnie w Zamojskie. Jego typy ludowe, malowane realistycznie, nie zawsze odznaczały się wiernością regionalną.

Dużą część swego dorobku K. K. R. publikował w seriach pocztówek. Z uwagi, że reprodukcje tego rodzaju dość szybko uległy unicestwieniu - warto tu podać ich przybliżony spis, mianowicie: 1) Typy ludowe (lubelskie) - 10 pocztówek nakładem firmy Altenberg we Lwowie (ok. 1904 r.), 2) Seria 5 pocztówek nakładem W. Kiesewetter w Lublinie (1901 r.), 3) Typy lubelskie: seria I i II po 10 pocztówek nakładem St. Graeve w Biskupicach, pow. Sieradz, 4) Kilka pocztówek nakładem St. Graeve w Biskupicach, 5) Typy lubelskie - 6 pocztówek nakładem autora. 1915 r., 6) Typy lubelskie - 6 pocztówek nakładem P.T.K. Lublin, 7) kilka pocztówek nakładem K. Wojutyńskiego w Warszawie. Możliwe, że istnieją i inne nakłady.

K.K.R. był współpracownikiem Hieronima Łopacińskiego oraz jego przyjacielem. Drukował w „Wiśle”, „Ziemi” oraz w innych periodykach, m. inn. swoje spostrzeżenia ludoznawcze z Lubelszczyzny, zwłaszcza dotyczące zagadnień sztuki ludowej. Posiadał dużą kolekcję wycinanek I. Dobrzyńskiego.

Pod koniec życia, dla leczenia gardła, znalazł się artysta w Szczawnicy, później w Zakopanem, gdzie zajął się podhalańską sztuką ludową.

Bibliografia prac K.K.R. pióra Ludwika Kamykowskiego jako załącznik do wstępu tegoż autora pt. „Konstanty Kietlicz-Rayski, (w wydawnictwie jak wyżej); nadto o artyście pisali: Kamykowski L. w „Głosie Lub.” 1924, nr 148; O. S. w wydawnictwie Sweykowskiego: Pamiętnik Tow. Sztuk Pięknych w Krakowie 1854-1904, (Kraków, s. 482-4); Wł. Orkan: *Cichy pan*, („Gazeta Zakopiańska” 1922, nr 33); J. W. „Głosie Lub.” 1920, nr 320; Jan Riabinin, tamże 1928 nr 271.

KLUKOWSKI ZYGMUNT

(1385-1959), dr med. lekarz-społecznik, historyk - regionalista, pamiętnikarz, redaktor „Teki Zamojskiej”, bibliofil, działacz niepodległościowy z lat 1939-1944.

Ur. 2311885 w Odessie. Gimnazjum ukończył w Moskwie, studia medyczne w Krakowie, gdzie w r. 1911 uzyskał stopień doktora. Podczas pierwszej wojny światowej powołany do wojska jako lekarz. Po zdemobilizowaniu w r. 1918 osiadł w Krasnobrodzie. W roku 1919 przeniósł się do Szczebrzeszyna na stanowisko dyrektora szpitala i tu pracował do roku 1946. Zmarł w Szczebrzeszynie 23 XI 1959 r.

Poza pracą zawodową Z. K. poświęcał się pracy społecznej i studiom z zakresu historii medycyny i literatury oraz zagadnień regionalnych. Był redaktorem „Teki Zamojskiej” w latach 1938-39. Ogłosił około 30 prac z historii medycyny, szkolnictwa i kultury regionu lubelsko-zamojskiego. Wydał kilka tomów materiałów do dziejów Zamojszczyzny w okresie okupacji 1939-44. Ostatnio opublikował *Dziennik z lat okupacji Zamojszczyzny* (Lublin 1958 i 1959, dwa wydania), jeden z ważniejszych dokumentów tych czasów. Pozostawił w rękopisie pamiętnik z okresu międzywojennego, oraz liczne materiały z wojny 1939-44. Był członkiem wielu towarzystw naukowych, społecznych i kulturalnych.

Z. K. był czynnie związany z regionem lubelsko-zamojskim. Interesował się okolicznym ludem, jego kulturą zabytkową i stosunkami polityczno-społecznymi. Gromadził z zapalem ceramikę ludową, którą później ofiarował do tworzącego się miejscowego muzeum regionalnego. Z jego wiedzy i zbiorów korzystali etnografowie lubelscy i z ośrodków uniwersyteckich (m. in. prof. Kazimierz Moszyński). Wydał kilka prac mających znaczenie dla etnografii lubelskiej, jak np. *Sprawa o grzech sodomski w Lublinie w 1637 r.* (Poznań 1927), *Sprawa o szerzenie dżumy w Lublinie*, (Poznań 1927), *Proces polityczny włościan gminy Radecznicza pow. zamojskiego w latach 1906-7* („Teki Zamojska” 1939, nr 2 i odbitka). W jego pracach z okresu okupacji znaleźć można materiały do folkloru lubelskiego. Ostatnio wydał m. in. *Warunki higieniczne życia chłopów* (wybrany rozdział z większej pracy pt. *Z dziejów medycyny w Zamojszczyźnie*, w wydawnictwie: „Wystawa Higieny” 9 XII 1945 – 15 I 1946, s. 25), Lublin 1945.

O Z. K. pisano dużo, zwłaszcza w związku z jego powojennymi pracami. Jest sporo życiorysów, reportaży i nekrologów. Główne opracowanie pióra Z. Mańkowskiego znajduje się w przedmowie do Z. K. *Dziennika z lat okupacji* (Lublin 1958 i 1959, dwa wydania), oraz osobno w „Roczniku Lubelskim” III: 1960, s. 333, tamże bibliografia prac Z. K., s. 334. Nadto: Zb. Jakubik: *Exegi monumentum, Pamięci szczebrzeszyńskiego Judyma*, „Sztandar Ludu” 1959, nr 283; Al. L. Gzella: *Kto Go zastąpi?*, „Kurier Lub.” 1959, nr 328; w. s.: *Zmarł dr Klukowski, laureat „Polityki”* 1959, nr 49; w Kalendarzu Lub. na rok 1961, s. 79, ilustr.

KŁAK TADEUSZ

publicysta, bibliotekarz i pracownik oświatowy.

Ur. 21 VIII 1932 w Porąbkach, pow. kieleckiego. Studia polonistyczne ukończył w KUL-u w 1956 r. Początkowo jest pracownikiem Biblioteki Głównej KUL, następnie pracuje w Domu Kultury na Zamku w Lublinie, ostatnio na stanowisku kierownika Muzeum im. Prusa w Nałęczowie.

Interesuje się folklorem lubelskim, bezimienną twórczością, poezją i twórcami ludowymi. Opublikował Bibliografię literacką Lubelszczyzny (Lublin 1959), w której szerzej uwzględnił pieśń ludową, obrzędy i obyczaje. Jest autorem zestawienia bibliograficznego pt. *Materiały do bibliografii etnografii Podlasia za lata 1910-1960* (w: „Literatura Ludowa” 1960, nr 2-3), oraz antologii pt. *Tobie śpiewam, Lublinie* (Lublin 1960).

Ogłosił szereg artykułów, m. in. związanych z twórczością ludowych poetów lubelskich: 1. *Na pewno nie ostatni Mohikanie* („Orka” 1959, nr 21); 2. *W Koński umarł poeta. Słów parę o Stanisławie Bojarczuku* („Dziennik Ludowy” 1957, nr 28); 3. *Bronisław Pietrak - nieznanego poeta chłopski* (tamże 1957, nr 10); 4. *Trzy spotkania ze sztuką* (tamże 1958, nr 286), o artystach ludowych Lubelszczyzny; 5. *Poeta renesansowy* (o S. Bojarczuku, „Kamena” 1957, nr 6-7); 6. *Słowa spod strzechy* („Dziś i Jutro” 1954, nr 12), obszerna recenzja o Jabłoneczce J. Przybosia; 7. *Poeci Ludowi Lubelszczyzny* („Kalendarz Lub.” na r. 1958). Ostatnio opublikował *Pieśń ludową w twórczości Czechowicza* („Literatura Ludowa” 1959, nr 5-6), oraz nekrolog o J. Kłosowskim („Kamena” 1959, nr 22) i inne.

KŁEMBUKOWSKI BOLESŁAW

nauczyciel, podinspektor szkolny, działacz społeczny, regionalista.

Ur. 14 XI 1897 r. w Puchaczowie, pow. lubelski. Studiował we Lwowie na UJK w r. 1922. Ukończył Państwowy Instytut Nauczycielski w Warszawie w r. 1934. Od 1923 r. jest nauczycielem w Hrubieszowie, Drohiczanach, Kopyłowie, a od roku 1930 do 1934 kierownikiem szkoły w Mirczu. Po ukończeniu Instytutu przechodzi na stanowisko podinspektora szkolnego w Hrubieszowie i tu przebywa do wybuchu wojny. Po odzyskaniu niepodległości pozostaje na tym samym stanowisku w Hrubieszowie, a następnie przenosi się do Grudziądza. Od r. 1958 do chwili obecnej jest dyrektorem jedenastoletniej szkoły w Sobolewie.

Ogłosił monografię pt.: *Mircze, wieś powiatu hrubieszowskiego* (Hrubieszów 1934), opis stosunków ekonomicznych, kulturalnych i społecznych. Jest to praca dyplomowa z dziedziny socjografii, ważna dla etnografii Lubelszczyzny, wykonana w Państwowym Instytucie Nauczycielskim w Warszawie pod kier. prof. Stefana Czarnowskiego. W r. 1925 zredagował

jednodniówkę pt. *Świty*, Koła Młodzieży w Puchaczowie (Hrubieszów 1925). W wydawnictwie pt. *Horodło* (nakładem szkoły w Horodle 1927) wydrukował art. pt. *Horodło i powiat horodelski*, oraz szereg artykułów w „Poloniście” i „Nowej Szkole” (1958 r.), w „Przeglądzie Hrubieszowskim” (1923-26), w „Naszej Drużynie” (1921-22) i w innych.

O B. K. wzmianki z powodu wydawnictwa Mircze, recenzje: Fr. B. w „Rocznikach do Dziejów Gospodarczych i Społecznych”, t. VI: 1937, s. 361-2.

KŁOSOWSKI JÓZEF, NIKODEM

(Lemiesz), (1904-1959), pisarz, redaktor „Zdroju”, społecznik i działacz niepodległościowy, miłośnik lubelskiej kultury i sztuki ludowej.

Ur. w 1904 w Krasnymstawie. Studiował literaturę i historię sztuki w UJ w Krakowie. Wcześniej oddał się pracy nauczycielskiej. Zwłaszcza z zamiłowaniem pracował na uniwersytetach ludowych, szkołach dla dorosłych i w teatrze ludowym. Z grupami tego teatru objeżdżał Lubelszczyznę. W latach okupacji pracował w konspiracji.

J.N.K. położył zasługi dla etnografii lubelskiej. Jako zamiłowany zbieracz okazów lubelskiej sztuki ludowej był odkrywcą bardzo rzadkich obrazów na szkle z Lubelszczyzny. Przyczynił się do powstania jedyne dotychczas opracowania z tego zakresu, (zob. J. Grabowski: *Lubelskie obrazy na szkle malowane*, „Zdrój” 1945, nr 2).

W twórczości J.N.K. powiązania z lubelską etnografią znaleźć można w jego artykułach, jak np. *W czas późnej jesieni*, („Kurier Lit. Naukowy” 1929, z 11 listop., gdzie jest mowa o wycinankach); *Artyści wiejscy*, (tamże, z dn. 23 IX); Tryumf kapliczki przydrożnej, („Tęcza” 1931); *Czyciele kapliczki przydrożnej*, („Kurier”, Lublin 1932 z dn. 101); *Malowany świat*, („Kurier Lit. Naukowy” 1938) i inne. Zajmował się twórcami ludowymi. Napisał o Wycinankach Dobrzyńskiego, („Kamena” 1955, nr 8-9 i „Tygodnik Katol.” 1957, nr 5), a przede wszystkim o poecie ludowym, Stanisławie Bojarczuku, (we wstępie do jego poezji pt. *Blaski i dźwięki*. Warszawa 1956 oraz w „Tygodniku Katol.” 1957, nr 14). Interesował się krajoznawstwem, jak np. w artykule *Miasto Prusa i Żeromskiego*, (Nałęczów), na progu lepszej przyszłości, („Kurier Codzienny” 1950, z dnia 8 II), muzealnictwem prowincjonalnym, m. in. w artykule *Projekt Muzeum Regionalnego w Krasnymstawie*, „Wiść Krasnostawska” R,I: 1930, nr 2) i inne.

O J.N.K. pisali: J. Starnawski: *Bibliografia literacka Lubelszczyzny 1944-1954*, „Kamena” 1954, nr 1-3, s. 152; Toż: za okres 22 VII 1954 – 31 XII 1956, „Kamena” 1957 dodatek do nr 23-24 s. 10. O twórczości J.N.K.: J. Szczawiej: *Chłopski pisarz - J.N.K.*, „Gazeta Ludowa” 1948, nr 282; Tenże: *Piewca chłopskiego czynu zbrojnego*, „Orka” R.L: 1957, nr 24; Kłak Tadeusz: *Notatki o Kłosowskim*, „Kamena” 1960, nr 5, s. 3, 7, i inne. Biograficzne: (is): *Józef, Nikodem Kłosowski*, „Życie Lub.” 1947, nr 263, s. 3; Z.B.: J.N.K. - sylwetka pisarza, „Gazeta

Lub.” 1945, nr 282; A. Madej: *Laureat lubelskiej nagrody literackiej*, „Warszawa” 1947, nr 13, s. 6; Nagroda literacka Lublina, „Odrodzenie” 1947 nr 30, s. 8. Nekrologi: Czesław Klepacki: Odszedł pisarz, J.N.K. o sobie, „Kurier Lub.” 1959 nr 337, 338, s. 3; Tadeusz Kłak: *Pamięci pisarza*, „Kamena” 1959 nr 22 z portretem.

KOLASIŃSKI JERZY

pedagog-muzyk, kompozytor, folklorysta, działacz kulturalny.

Ur. 20 II 1906 r. w Pilicy. Gimnazjum ogólnokształcące ukończył w Olkuszu w r. 1925. Studia muzyczne odbył w Konserwatorium Muzycznym w Warszawie, które ukończył w 1930 r. W tym samym roku ukończył wydział humanistyczny UW. Jest długoletnim wykładowcą początkowo w Polskim Konserwatorium Muzycznym w Gdańsku, następnie w szkołach muzycznych Gdyni i Warszawy. W latach 1935-39 uczył w gimnazjum w Chełmie Lub. Po wojnie pracował w Wydziale Kultury Urz. Woj. w Lublinie jako referent muzyki, następnie jako wizytator szkolnictwa artystycznego. W tym też czasie pełni funkcję sekretarza redakcji czasopisma regionalnego „Zdrój”. W r. 1949 powołany na ministerialnego wizytatora i naczelnika Wydziału Szkolnictwa Muzycznego MKiS w Warszawie. Od r. 1951 pracuje jako kierownik sekcji muzycznej, następnie sekcji pomocy naukowych w Centralnym Ośrodku Pedagogicznym Szkolnictwa Artystycznego oraz w szkołach muzycznych w Warszawie.

Przebywając na Lubelszczyźnie w latach 1935-49, interesuje się żywo folklorem tego regionu. Wykorzystuje rękopisy Marii Hempel, współpracownicy O. Kolberga, opracowuje na chór mieszany „Chełmskie pieśni ludowe (wyd. Muzeum w Chełmie 1939 r.). Po wojnie publikuje suitę na chór i zespół instrumentalny pt. Dumki chełmskie (Warszawa, 1950, „Czytelnik”), Z szerszym terenem lubelskim wiążą się dalsze jego wydawnictwa; Lubelskie pieśni ludowe na głos solowy i orkiestrę smyczk. (Kraków, 1951, PWM), Miłosne pieśni ludowe oraz cykl Ludowe pieśni żartobliwe na chór 3-głos. i zesp. instr. (Warszawa, 1950, „Czytelnik”). Na folklorze lubelskim zostaje też osnuta suita orkiestrowa nr 1.

Dotychczasowa twórczość kompozytorska J. K. obejmuje 142 utwory ujęte w 60 opusach, z czego 51 utworów zostało wydanych drukiem.

Poza pracą kompozytorską J. K. zajmuje się twórczością pisarską i publicystyką. Z pogranicza etnografii i muzykologii ogłosił pierwszy syntetyczny artykuł o folklorze lubelskim pt. Lubelska muzyka ludowa („Poradnik Muzyczny” R. IV: 1950. nr 5, s. 13-16), poparty bibliografią. Uzupełnieniem jest artykuł, pod tym samym tytułem, drukowany w „Kamieniu” (1953, nr 4), oraz opracowanie „W Lubelszczyźnie” („Radio i Świat”, 1949, nr 19).

Liczne nagrania folkloru lubelskiego w opracowaniu J. K. znajdują się w taśmotece Polskiego Radia w Warszawie, które wielokrotnie wykorzystuje w audycjach ogólnopolskich i transmisjach zagranicznych.

O J. K. pisali w czasopiśmie: „Teatr Ludowy”, 1959, nr 1-2; „Radio i Świat” 1951. nr 6. W wydawnictwach: *Almanach polskich kompozytorów współczesnych*, Warszawa 1956, PWM; *Festiwal muzyki polskiej*, 1951, wyd. Minist. Kultury i Sztuki; T. Marek: *II Festiwal muzyki polskiej*, 1953, Warszawa; *Księga pamiątkowa Liceum w Olkuszu 1916-1956*, Kraków 1956; F. Fujita: *Who is Who in Music*. As. Ed. Tokyo-Japan 1958.

KOLBERG OSKAR

(1814-1890), muzykolog-folklorysta, etnograf, twórca dzieła pomnikowego *Lud, jego zwyczaje*.

Ur. 22 II 1814 w Przysusze, pow. Opoczno. Zmarł w Krakowie 3 VI 1890. W latach 1824-1830 uczęszczał do Liceum Warszawskiego. Następnie pracował w kantorze bankowym i jednocześnie kształcił się w muzyce. Studia kompozytorskie odbył w Berlinie w 1835-37. Był nauczycielem muzyki, urzędnikiem Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej, później w Komisji Skarbu. W latach środkowych i w drugiej połowie XIX wieku odbył wiele wycieczek po kraju, y. których zgromadził olbrzymi materiał etnograficzny, później systematycznie opracowywany i publikowany. W roku 1871 przeniósł się z Warszawy do Mogielnicy pod Krakowem, a następnie do samego Krakowa. Był członkiem wielu towarzystw naukowych krajowych i zagranicznych.

Wydął: *Pieśni ludu polskiego* (Warszawa 1857, s. 448), z licznymi tekstami, odnoszącymi się również do Lubelszczyzny. Głównym jego dziełem jest *Lud, jego zwyczaje, sposób życia, mowa, podania, przysłowia, obrzędy, gusła, zabawy, pieśni, muzyka i tańce*, wydawane w seriach, razem około czterdziestu tomów.

Dotąd pozostały niewydane teki około 8-10 tomów: Podhale, Beskidy, Pomorze, Podlaskie i inne. Dzieło O. K. w komplecie jest dziś wielką rzadkością bibliograficzną. To też na mocy uchwały sejmowej przystąpiono do reedycji dzieła Kolberga z nowocześnie ujętym komentarzem krytycznym. Zadanie to powierzono Polskiemu Towarzystwu Ludoznawczemu.

Obszar między Wisłą i Bugiem O. K. opublikował w trzech dziełach: *Lubelskie*, 2 tomy, *Mazowsze*, t. 3: *Mazowsze leśne*, *Chełmskie*, 2 tomy.

Lubelskie obejmuje powiaty (z około połowy XIX w.): lubelski, zamojski, krasnostawski, puławski, lubartowski, biłgorajski i janowski. Tom pierwszy zawiera: charakterystykę ludu, kulturę materialną wsi z uwzględnieniem sitarzy biłgorajskich. Autor dużo miejsca poświęca zwyczajom dorocznym, obrzędom rodzinnym, zwłaszcza weselnym. Na końcu tomu - pieśni

z melodiami. W tomie drugim: cd. pieśni dworskich, dziadowskich itp., śpiewki i tańce. Kultura duchowa zawarta jest w przesądach i zabobonach, praktykach kultowych, w wierze i wierzeniach, w lecznictwie; tom zamykają przysłowia, opowieści i baśnie.

Materiał etnograficzny uzyskał O. K.: 1. z własnych penetracji, 2. z korespondencji i 3. z literatury. W Lubelskim był prawdopodobnie w latach 1848, 1849, 1859. Materiał informacyjny zbierał w okresie 1848-1870. W istniejących źródłach występują skromne dane o informatorach-korespondentach, (W Ciesielski z Turobina i J. Kozmian z Gałęzowa, por. J. Optołowicza: Lubelskie O. Kolberga, „Lud” t. XLII, s. 216). O. K. korzystał również z literatury, głównie z monografii Gluzińskiego, zob. jego życiorys), oraz z szeregu innych, przeważnie opisów krajoznawczych. Pisał Lubelskie w latach 1875-1882. Opracowanie poparte cennym materiałem ilustracyjnym, dokumentarnym, (.m. in. wielobarwne litografie Wojciecha Gersona). Wartość dzieła do dziś wielka. W wielu wypadkach autor daje materiały z pierwszej ręki sprzed i po zniesieniu pańszczyzny, będące niejednokrotnie prawie jedynym dokumentem tradycyjnej kultury z tego okresu.

Mazowsze: z pięciu tomów - tom trzeci poświęcony Mazowszu leśnemu, obejmuje sobą obszar Siedleckiego i Łukowskiego. Zastosowana nazwa regionu jest sztuczna, bowiem obszary od Białej, po przez Radzyń do Puław nie nosiły odrębnej nazwy „Mazowska Leśnego”. Tom zawiera opis regionu, ludzi, zwyczaje doroczne i rodzinne, zwłaszcza weselne. Jest tu dużo pieśni, tańców i opisów legend, Etnograficzna wartość materiałowa nierówna. Najcenniejszymi są obrzędy wiosenne i zimowe oraz wesela łukowskie.

Chełmskie; dwa tomy. Obejmuje w sobie tereny: Bialskiego, Radzyńskiego, Chełmskiego i Hrubieszowskiego. W odróżnieniu od tomów Lubelskiego - region chełmski opisuje lud o mieszanej narodowości, zwłaszcza lud ruski na pobrzeżu Bugu. Autor podaje zwyczaje i obrzędy doroczne, dożynki, zwyczaje rodzinne: narodzinowe i pogrzebowe, (b. ciekawe), pieśni weselne i obrzędy. Tom drugi zawiera pieśnią literaturę ludową, magię i wiedzę. O. K. prowadził badania nad regionem chełmskim w latach 1867, 1869 i 1870. Główną bazą penetracyjną był majątek Hemplów Tarnawa pod Sawinem. Stąd pomocnicą i korespondentką w zbieraniu materiałów była niezastąpiona Maria Hempel, (zob. jej życiorys). Z innych informacji - O. K. opierał się m. in. na drukowanych opisach Leona Kunickiego. Chełmskie, zarówno w opisach jak i w materiałach muzycznych czy ilustracyjnych ma dużą wartość etnograficzną.

Bibliografię prac O. K. podaje Gawęłek w *Bibliografii ludoznawstwa polskiego*, Kraków 1914, s. 283; Strzelecki A.: *Materiały do bibliografii ludoznawstwa polskiego*, 1878-1894. Wisła, t. 10, 11, 12, 13 i odbitka, Warszawa 1901; Bystron J. S.: *Bibliografia etnografii polskiej*, t. 1, Kraków 1929, s. 149.

O O. K. pisano b. dużo. Największe z dotychczasowych zestawień jest u Gawęłka, s. 259; Gabriel Korbut: *Literatura polska od początków do wojny światowej*, wyd. II, tom III: 1930,

s. 380-381; tamże uzupełnienie do literatury biograficznej. Sporo materiału w podręcznikach etnografii polskiej: Bystronia, Fischera i Poniatowskiego. Tom LXII „Ludu” został całkowicie poświęcony osiągnięciom Kolberga.

Do Lubelszczyzny: bibliografia w *Przewodniku ludoznawczym* H. Zwolakiewicza, Lublin 1932; T. Kłak: *Bibliografia literacka Lubelszczyzny*, Lublin 1959, s. 55; I. Kopernicki: *Śmierć Kolberga*, „Wisła” t. IV: 1890, s. 509, omawia losy ostatniej pracy: *Chełmskie*; Lubicz R. (H. Łopaciński- I.): O. K. i jego ostatnia praca, „Ateneum” t. 59: 1890, s. 54 i odbitka; też w „Gazecie lub.”; I. Kopernicki: *Wstęp do Chełmskiego*, t. II; J. Optołowicz: *Lubelskie O. K.*, „Lud” t. XLII za rok 1955, s. 216, oraz nadbitka, Wrocław 1957.

KOSKOWSKI BOLESŁAW

(1870-1938) dr fil., dziennikarz i publicysta, redaktor „Kuriera Warszawskiego”.

Ur. 20 V 1870 w Tyszowcach, pow. zamojski. Studia wyższe odbywał w latach 1891-1933 w Warszawie i we Wrocławiu. Doktorat nauk ekonomicznych uzyskał w Brukseli. Był z zawodu dziennikarzem i publicystą. Wystąpił w 1889 w „Gazecie Lubelskiej”. Od r. 1891 był stałym współpracownikiem szeregu pism warszawskich; „Głosu”, „Gazety Polskiej”, „Kuriera Warszawskiego” i innych.

B. K. we wcześniejszych latach kariery publicystycznej interesował się lubelską kulturą ludową. Zwłaszcza żywo interesował się terenem południowej Lubelszczyzny. Jest autorem socjograficznej rozprawki *O mieszczańskich tyszowieckich*, („Głos”, t. IV: 1891, nr 52, s. 224-31), miejscowości w której się urodził. W latach 1891-96 wydał kilka krótkich powiatowych monografii gospodarczych, publikowanych jako dodatki do „Przeglądu Tygodniowego”. Znaleźć w nich można sporo materiałów etnograficznych. Są to: *Powiat tomaszowski*, (1891 r., II, s. 153-7, ilustr.); *Powiat hrubieszowski*, (1892, II, s. 145-62, ilustr.); *Powiat zamojski*, (1894, I, s. 1-22); *Powiat biłgorajski*, (1895, II, s. 117-41); *Powiat krasnostawski*, (1896, I, s. 140-56, z mapką). W tych krótkich monografiach autor opisał m. in. ludność wiejską, jej kulturę, w oparciu o dane liczbowe i materiał ilustracyjny. Ogłosił artykuł *Lud w powieści od Prusa do Reymonta*, („Kurier Warsz.” 1904, nr 89, oraz „Przew. nauk i lit.” 1904, nr 5). Do interesujących należy jego wspomnienie o Janie Karłowiczu, („Gazeta Polska” 1903, nr 162) i inne.

B. K. wymieniają Fr. Gawełek: *Bibliografia ludoznawstwa polskiego*, s. 283; G. Korbut: *Literatura polska*, wyd. II, t. IV, s. 78. *Nekrologii w periodykach krajowych z roku 1938*, głównie w „Kurierze Warsz.” nr 24, s. 6; nr 25, s. 5; wspomnienie A. Grzymały-Siedleckiego: *Taki, jakim go widzę we wspomnieniu. tamże*, nr 29, s. 8. Reprodukacja portretu Wacława Szymanowskiego, tamże, ilustracyjna wkładka tygodniowa, oraz w „Wiadomościach Literackich” 1938, nr 6, s. 8.

KOTLIŃSKI FLORENTYN

(1893-1941), nauczyciel, społecznik, działacz niepodległościowy, organizator ruchu krajoznawczego w Lubelszczyźnie, regionalista.

Ur. 17 X 1893 w Piaskach Luterskich pod Lublinem. Był słuchaczem Warszawskich Kursów Pedagogicznych im. Brzezińskiego w latach 1908-1911. Ukończył Kurs Pedagogiczny w Warszawie w 1919 r. Pracował początkowo w prywatnych szkołach w Lubelszczyźnie. Następnie jest na stanowisku kierownika szkoły powszechnej w Piaskach.

F. K. był związany ze swoim rodzinnym miasteczkiem niemal przez całe swoje życie. Tu wzrastał i zaprawiał się do pracy społeczno-oświatowej. Był organizatorem i działaczem miejscowego życia społecznego i kulturalnego. Tu działał jako jeden z współorganizatorów ruchu oporu za okupacji. Zginął w Oświęcimiu 24 września 1941 r., poprzednio katowany w więzieniu na Zamku w Lublinie.

F. K. poza swoimi licznymi pracami społecznymi przejawiał duże zamiłowanie do działalności regionalistycznej. Zbierał wytrwale dokumenty do historii Piask Luterskich i był w bliskich stosunkach z Archiwum Akt Dawnych w Warszawie. Był jednym z współorganizatorów Komisji Regionalistycznej na terenie okręgu lubelskiego Związku Nauczycielstwa Polskiego i współpracownikiem jego organu: „Ogniska Nauczycielskiego”, oraz członkiem Tow. Przyjaciół Nauk w Lublinie w sekcji regionalistycznej. Publikował artykuły i prace regionalne, jak np. *Kronika 25-lecia Ochotniczej Straży pożarnej w Piaskach powiatu lubelskiego*. (Lublin 1938); *Co młodzież szkół lubelskich może zobaczyć na terenie gminy Piaski*, („Ognisko naucz.” R. 7: 1935, s. 193-195). Pisał popularne artykuły i na inne tematy, np. *Ważność wychowania*, („Orzeł Biały”, Bychawa 1925, nr 50, s. 335); *Uwagi o szkole powszechnej*, („Ziemia Lub.” 1923, nr 63); *Polskie nazwy w geografii świata*, („Ognisko naucz.” 1930, nr 6, s. 186-188) i inne.

Rozwinięta przez Al. Janowskiego idea krajoznawstwa polskiego znalazła gorącego orędownika w osobie F. K. Na tym polu położył pionierskie zasługi jako organizator Koła Tow. Krajoznawczego i jego kierownik duchowy, a przede wszystkim jako opiekun Koła Krajoznawczego Młodzieży przy szkole w Piaskach. Działalność tego Koła pod kierunkiem F. K. odbiła się poważnym echem w swoim czasie w Polsce i wpłynęła w pewnym stopniu na kierunek prac szkolnych kół krajoznawczych skupiających się przy czasopiśmie „Orli Lot”. Entuzjasta piasecki zorganizował pismo szkolne pt. „Nasza Szkoła” w r. 1923, a w latach następnych „Nasza Okolica” wypełniane całkowicie materiałem regionalnym zebrany i opracowany przez dzieci szkolne. Krótkie artykułiki i materiał rysunkowy były tak interesujące, że „Orli Lot” pismu temu poświęcił osobny swój numer, (R. 1925, nr 1), a Al. Janowski w prasie pedagogicznej wyjaśnił znaczenie i wartość tego czynu. Oto niektóre prace dzieci piaseckich: *I u nas są pamiątki po Księżu Józefie: „Martwa Kepa”*; *Kościół w Piaskach*, „*Kościółec*”, *Grób na polach kolonii Kęblów*; *Ojciec dębów*; *Jakie monety*

znajdujemy w okolicy Piasków; Nazwy pól w Piaskach; Młot kamienny; Charakterystyczne żelazne zakończenia u krzyżów roboty kowalskiej lub ślusarskiej, (Z pisemka szkoln. „Nasza Szkoła” maj 1923 r.). Inne numery tego czasopisma również dysponują bogatym materiałem regionalnym, jak np.: *Zwyczaje świąteczne w okresie świąt B. Narodzenia w okolicy Piasków; Kiedy zbudowano drogę z Piasków do Zamościa; Loczego nasza rzyka nazywa się Sirotką; Co znalazłem pod podkładami torfu i inne*, (przedruk w: „Orli Lot” R. VII:1926 nr 9).

O F. K., pisali: Zwolakiewicz .H.: *Krajoznawstwo na Zjeździe Nauczycielskim w Lublinie* („Orli Lot” r. XII: 1931, nr 7, ilustr.); (W. Ch.): *Słowem drukowanym i bronią odpowiadała ludność Piask i okolicy na barbarzyństwa niemieckie*, („Życie Lubelskie” 1947, nr 23).

KOWERSKA ZOFIA, ANTONINA

(Z. A. K.), folklorystka lubelska, współpracowniczka „Wisły”, tłumaczka.

Po mężu lekarzu - Rzędzina. Była córką literatki lubelskiej, Zofii Kowerskiej z Przewłockich z Józnowa. Używała kryptonimu „Z. A. K.” Współpracowniczka H. Łopacińskiego.

Przetłumaczyła na język polski: E. B. Tylor, *Cywilizacja pierwotna*. Warszawa 1896-8, t. I i II; Lang: *Początek nazwisk i wierzeń totemowych*, (Wisła t. XVIII: 1904, s. 471). Prowadziła w „Wiśle” przez szereg lat przeglądy czasopism zagranicznych.

Z. A. K. zajmowała się lubelską kulturą ludową, materialną i duchową, zwłaszcza folklorem. Zbierała opowiadania ludowe, podania, bajki, pieśni - głównie z Józnowa w pow. lubelskim. Oto niektóre jej prace drukowane w „Wiśle”. *Z kultury materialnej: Chata w Woli Gałęzowskiej, w pow. lubelskim*, (t. IV: 1892, s. 428-9); *Spichlerz w Kraczcwicach*, (t. X: 1896, 845); *Przeżytek w garncarstwie*, (t. XVII: 1903, 625-7); *Tabaka i tytoń u ludu wiejskiego*, (t. XIV: 1900, 67-9). *Z kultury duchowej i społecznej: Poglądy ludu na przyrodę*, (t. VIII: 1894, 809-11); *Kwiat paproci i kwiat konopiany w wigilie św. Jana*, (tamże, 819); *Sobótka w Józnowic*, (tamże). *Podania i opowiadania*, (tłumaczenie z dzieła dr Knopa, uzupełnione materiałami z Lubelskiego), t. IX. 1895, 410-511 oraz przypisy); *Bajki: B. o królewiczu zaklętym w żabę*, (t. VII: 1893, 157-9); *B. o ocaleniu dziewczyny przez zwierzęta*, (tamże, 685-7); *O młynarcance i o zbóju*, (t. XVIII: 1894, 132); *B. o wiernym furmanie*, (tamże, 225-6); *Kopciuszek*, (tamże, 795-6); *B. o rozryw-ziele*, (tamże, 811); *O dziewczynie przez ręk*, (t. IX: 1895, 104-6); *O mundrej dziewczynie*, (tamże, 399-400); *O wypluwance i pozyczance*, (Z Czernięcina), (tamże, 539-40); *O trupiej główce*, (tamże, 540-1); *B. o stelmachu, co miał skrzydła*, (t. X: 1896, 110-12); *B. u dwóch braciach*, (tamże, 783-6); *O mysim kożuszku*, (t. XI: 1897, 103-5); *O trzech pannach, co ich djabeł porwał*, (tamże, 295-7); B. z Józnowa: *O kłamstwach*, (tamże, 452-3), *O bycku i o sierocie*, (453-5), *O cycuchu i o dziadku*, (455-7), *O Maćku złodzieju*, (457-8); *O łwanie złodzieju*, (z Żabna, pow.

Krasnystaw)), (t. XII: 1898, 249-50); *O królewiczu, co się chciał z siostrą żenić*, (t. XIV: 1900, 184-5); *O chłopakach zaklętych w ptaki*, (z Czernięcina pow. Krasnystaw), (600-2); *Przepowiedki z Józnowa*, (t. XV: 1901, 15-16). Pieśni: *P. o starej kowalce*, (wspólnie z J. Karłowiczem), (t. IX: 1895, 467-9); *Dwie pieśni odpowiadające bajkom Grimmów*, (t. XII: 1899, 342, m, in. z Żółkiewki); *Kołysanka z Józnowa*, (t. IX: 1895, 132-3, 416-18); *Nowa pieśń ludowa, (z melodią)*, (t. XIV: 1900, 757-8). Sztuka ludowa. Do art. drzeworyty z Plażowa, (tamże, 700). W innych wydawnictwach ogłosiła kilka prac, m. in. *Ziemia i księżyc w pojęciach ludu ze wsi Rudnik Złodziejski w pow. Janów Lub.*, (w książce zbiorowej pt. „Dla Sierot”, Lublin 1897, s. 100-1).

Bibliografię prac Z. A. K. podaje *Bibliografia ludoznawstwa polskiego* Gawelka, s. 284 oraz zbiorowe pt. *Materiały do bibliografii piśmiennictwa kobiet polskich*. Lwów 1934.

Pisali o niej: Ig. Wolanowski; Kronika Lubelska, „Kalend. Lub.” na rok 1899, s. 13).

KURASZKIEWICZ WŁADYSŁAW

dr filozofii, profesor filologii słowiańskiej w UP., językoznawca i dialektolog.

Ur. 22 II 1905 r. we Włodawie. Studia uniwersyteckie odbył w Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Magisterium filozofii w zakresie filologii słowiańskiej tamże w r. 1928, w zakresie filologii polskiej w 1929 r. Doktorat we Lwowie 1929 r. Dalsze studia kontynuował w Krakowie w 1929 r. (u T. Lehra-Spławińskiego, K. Nitscha i J. Rozwadowskiego). W r. 1931 został współpracownikiem Komisji Językowej PAU. Habilitował się w Uniwersytecie Jagiellońskim w 1934 r. Dodatkowe studia odbywał w Wiedniu i w Pradze. W 1936 został profesorem nadzwyczajnym filologii słowiańskiej i języka polskiego w KUL-u. Od 1950 r. jest profesorem zwyczajnym filologii słowiańskiej w Uniwersytecie Poznańskim.

W okresie lubelskim, poza pracą dydaktyczną w KUL-u pracował naukowo nad dialektologią lubelską, wydając szereg prac z tego zakresu. Jest autorem podstawowej pracy pt. *Dialektologia, przegląd gwar województwa lubelskiego*, (w: „Monografia statystyczno-gospodarcza woj. Lubelskiego” pod red. I. Czumy, t. I, Lublin 1932, s. 273-324); Badał gwary na pograniczu polsko-ruskim. Wydał: *Z przeszłości narzecza zamojskiego*, (Pamiętnik Lubelski, t. III: 1937, s. 201-60); *Szkic polonizującej się ruskiej gwary archaicznej pod Łączną*, (Slavia Occidentalis t. 18: 1947, s. 139-152); *O gwarach ruskich lubelskich*, (Rocznik Sławistyczny t. X, s. 137);

Uwagi o samogłoskach nosowych w gwarze Polskowoli pod Międzyrzecem, (tamże, t. XIV: 1938, s. 169-215); *Z przeszłości narzecza Kazimierza nad Wisłą*, (w: Księga pamiątkowa ku czci bpa Fulmana, cz. III, Lublin 1939. s. 181-223).

Bibliografia: J. Starnawski: *Bibliografia literacka Lubelszczyzny 1944-1954*, s. 153.

LASOCKI WACŁAW

(1838-1921) lekarz, sybirak, działacz społeczny i filantrop, organizator muzeum w Nałęczowie.

Ur. w roku 1838 na Wołyniu. Po ukończeniu szkół w r. 1855 zapisał się na wydział lekarski Uniwersytetu w Kijowie. Studia ukończył w 1860 r. Osiadł w Żytomierzu i oddał się praktyce lekarskiej. W mieście tym prowadził czynne życie społeczne i polityczne. W r. 1863 schwytyany ze „Złotą hramotą” nawołująca do powstania, skazany na śmierć, zamienioną na Syberię. Po dwunastu latach zesłania ułaskawiony, osiadł w Warszawie, gdzie przyjął posadę lekarza kolei nadwiślańskiej. Po kilkunastu latach pracy na tym stanowisku przeniósł się na stałe do Nałęczowa, Był tu lekarzem zdrojowym, pracując jednocześnie na polu społecznym i filantropijnym.

W. L. odznaczył się i w zakresie muzealnictwa. Własnym zapałem i kosztem zbierał i kolekcjonował zabytki miejscowej kultury ludowej, gromadził dzieła sztuki i różne okazy przyrodnicze. Zorganizował „Muzeum Ziemi Lubelskiej” z siedzibą w Nałęczowie. Muzeum to mieściło się w kilku salach miejscowego Domu Ludowego i zawierało kilka działów. Zwłaszcza interesującym był dział etnograficzny. Zgromadzono tu poważne kolekcje ubiorów ludowych, wycinanek i pajaków oraz różne przedmioty związane z życiem ludu lubelskiego. Kustoszami byli lekarze: Br. Malewski (zob. życiorys) i Puławski. Pod koniec życia W. L. swoje zbiory muzealne wraz z biblioteką oddał na własność Tow. Muzeum Lubelskiego z prawem przewiezienia do Lublina i wcielenia do Muzeum Lubelskiego. Zmarł w Nałęczowie w wieku 83 lat życia. Pochowany na cmentarzu w Bochothnicy. Zostawił pamiętniki pt. *Wspomnienia z mojego życia*, t. I: W kraju, Kraków 1933, s. XVIII + 495, wydał M Janik i F. Kopera.

O W. L. pisali: H. Wiercieński: Dr Wacław Lasocki, „Głos Lub.” 1921, nr 216; J. W.: Milionowy dar, tamże 1921, nr 153; L. Kowalczewski: Sp. dr W. L. a Muzeum Lubelskie, „Ziemia Lub.” 1922, nr 22, s. 4-5; „Ziemia Lub.” 1921, nr 390; W. ks.: *Echa pogrzebu śp. dr W. Lasockiego*, „Ziemia Lub.” 1922, nr 18, s. 2; *Uczczenie pamięci dra W. Lasockiego*, tamże 1909, nr 162, s. 1-2.

LELEWEL JOACHIM

(1786-1861) historyk, polityk, jeden z pierwszych zbieraczy terenowych folkloru lubelskiego.

W młodości interesował się pieśniami ludowymi. Zbierał je z zapałem w powiecie radzywińskim i łukowskim w r. 1801 r. Pozostały w spuściźnie zbiór 125 piosenek, składający się z różnych krakowiaków, odnaleziony został i podany do publicznej wiadomości. Ludwik Korotyński, biograf J. L. z okresu młodości, informuje, że

przyszły historyk przygotowywał się z braćmi ciotecznymi do szkół, do konwiktu Pijarów w Warszawie, i w tym celu przebywał w domu ich matki w Okrzei oraz u okolicznych krewnych - od 1799 do połowy 1801 r. Podczas pobytu na wsi wśród zajęć i zabaw, J. L. jako 15-to letni młodzian zwrócił uwagę na miejscowe pieśni ludowe, m. in. w Okrzei, Woli Okrzejskiej, Jarczewie i Wojcieszkowie - na terenie powiatu łukowskiego oraz kilku miejscowościach pow. radzyńskiego, (zob. L. Korotyński: Zbiorek pieśni ludowych Joachima Lelewela, w książce zbiorowej pt. „Prawda”, dla uczczenia dwudziestopięcioletniej działalności AI, Świętochowskiego, Lwów 1899, s. 220-23). Uzupełnienia znaleźć można w artykule tegoż autora pt. *Piętnastoletni Joachim Leleweł jako pierwszy zbieracz piosnek ludu w r. 1801*, (W „Księdze pamiątkowej na uczczenie setnej rocznicy urodzin A. Mickiewicza”, Warszawa 1899, s. 83-92), recenzowany przez H. Łopacińskiego, „Wisła” t. XIV, 347), oraz przez Zdziarskiego (tamże, 345). Krytyka stwierdza, że „zbiorek J. L. to ciekawy szczegół do dziejów etnografii polskiej. Należy przesunąć datę początków badań o kilkanaście lat wcześniej, bo do r. 1801”, (Zdziarski), (por. *Wstęp w Bibliografii ludoznawstwa polskiego* F. Gawelka, s. VII). Za tym Joachima Lelewela, obok Pawła Woronicza, zaliczyć należy do pierwszych folklorystów lubelskich zajmujących się „pieśnią gminną”.

Pełne opracowanie bibliograficzne: Helena Hleb-Koszańska i Maria Kotwiczówna: *Bibliografia utworów Joachima Lelewela*, Wrocław 1952; J. L.: *Zarys biograficzny 1786-1831*, Warszawa 1932, s. XII, 434, wyd. 3-e; Autobiografia J. L., „Dziennik Literacki” 1858, nr 64-66.

LICIŃSKI LUDWIK, STANISŁAW

(1874-1908) poeta, pisarz, badacz lubelskiej kultury ludowej.

Ur. 17 IV 1874 w Zagrodach Lubartowskich. Dzieciństwo i młodość spędził w Kamionce pod Lubartowem. Uczył się do gimnazjum w Lublinie, Radomiu i Chełmie. Napisał książkę autobiograficzną *Z pamiętnika włóczęgi*, (Lwów 1908), Uzupełnieniem są *Halucynacje*, (Kraków 1917, wyd. III). Część jego utworów była drukowana w warszawskim „Głosie” za redakcji Wł. Dawida, oraz w innych wydawnictwach. Pozostawił w rękopisie różne szkice, bajki, materiały etnograficzne, których nie zdążył opublikować. Zmarł na gruźlicę w sanatorium w Otwocku 22 IV 1908 r., przeżywszy zaledwie 34 lata.

Poza twórczością literacką L. S. L. z zamiłowaniem oddawał się studiom ludoznawczym, do których zachęcali go Erazm Majewski i Hieronim Łopaciński. Interesował się głównie powiatem lubartowskim i częściowo włodawskim. Drukował w „Wiśle”: *Tkactwo w osadzie Kamionka*, (t. XIX: 1905, s. 2-19); *Bierki, zapomniane dziecięce gry*, (t. XIX: 1905, s. 523-547, tabl. V i VII), - do dziś prawie jedyne z tego zakresu. Pozostawił w rękopisie *Materiały do monografii osady Kamionki powiatu Lubartowskiego woj. Lubelskiego*, (rps. nr 1993, w

zbiorach specjalnych Biblioteki im. H. Łopacińskiego w Lublinie), Jest to brulion z notami o różnej treści, mającymi niejednokrotnie wartość etnograficzną.

Spis prac L. S. L. podają biografowie, m. in. brat H. Liciński w przedmowie do *Materiałów* i inni. O poecie pisali: nieco szczegółów w recenzji *Halucynacji*, w „Kurierze”, Lublin 1908, nr 171-173; M. B. w „Kurierze” 1908 nr 98; J. Kleczyński w „Krytyce”, r. XIV: 1912, t. XXXIV, s. 52-8; Glass G. w broszurze pt. *Gromada i człowiek*, Kraków 1912, s. 29. Nadto w Literaturze współczesnej Feldmana, wyd. VIII, 1930, s. 429 i Czachowskiego: *Obraz współczesnej literatury polskiej*, t. II, 1934, s. 246. Wiktor Przeclawski wydrukował swoją powieść pt. *Szały miłości* pod nazwiskiem Licińskiego, (w r. 1923). Wyczyn ujawnił i napiętnował brat pisarza, Hipolit Liciński.

LINDERT BRONISŁAWA

dr fil., zastępca profesora przy katedrze języka polskiego UMCS, językoznawca.

Ur. 1905 r. Studia na UJK we Lwowie u Lehra-Splawińskiego i Gaertnera w latach 1922-28, zakończone tytułem magistra i doktora z filologii słowiańskiej. W latach 1951-55 jest wykładowcą na KUL-u. Od r. 1955 pracuje na UMCS w Lublinie w Zakładzie Języka Polskiego jako zastępca profesora.

Językoznawcze prace naukowe drukuje od roku 1929.

Po przybyciu do Lublina B. L. skierowuje swoje zainteresowania na region lubelski. Ogłosiła kilka prac odnoszących się do Lubelszczyzny: 1. *Gwara gminy Spiczyn w woj. lubelskim*, (Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej t. I: 1955); 2. *Biblioteka Łopacińskiego - pracownia językoznawcy*, (w księdze zbiorowej pt. *Hieronim Łopaciński i Biblioteka jego imienia w Lublinie 1907-1957*, (Lublin 1957, s. 217-226); 3. *Samogłoski nosowe w aktach radzieckich miasta Puchaczowa*, („Poradnik Językowy” 1956, nr 12). W druku znajdują się: 1. *Słownik gwary gminy Spiczyn w woj. lubelskim*; 2. *Teksty gwarowe z pow. lubartowskiego i zamojskiego*. Wspólnie z prof. L. Kaczmarkiem wydaje *Akta radzieckie miasta Puchaczowa*, (zob. życiorys: L. Kaczmarek).

Bibliografia: J. Starnawski: Bibliografia literacka Lubelszczyzny 22.VII.1954-31.XII.1957, s. 11. Wzmianki: S. Pop et D. Pop: *Premier repertoire des Instituts et des Societes de linguistique du monde*, Louvain 1958, VIII, 210.

LULEK JÓZEF

nauczyciel, regionalista.

Ur. 15 III 1905 w Popkowicach w powiecie Kraśnik. Studiował polonistykę na KUL-u i uzyskał magisterium z filologii polskiej. Dyplom nauczyciela szkół średnich otrzymał w r. 1937. Uczy języka polskiego w szkołach średnich w Lublinie, w Białej Podlaskiej, w Tomaszowie Lub., Bychawie, ostatnio w Lubartowie.

Blżej pracą regionalną zainteresował się w Bychawie, gdzie w roku 1950 zbierał materiały do tego miasteczka. Po przeniesieniu się do Lubartowa i bliższym zetknięciu się z miejscowymi regionalistami - wszystkie wolne chwile od zajęć szkolnych przeznacza na prace regionalne. Jest współzałożycielem Koła Miłośników Historii, przekształconego później na Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Lubartowskiej. Jednocześnie jest członkiem komitetu redakcyjnego jednodniówki pt. „Lubartów i Ziemia Lubartowska” i jego redaktorem literackim.

Z zakresu bliżej interesującego etnografa wyróżniają się artykuły jak np. Dole i niedole sędziwego miasteczka, o konflikcie właścicieli Kamionki z jej mieszkańcami i o rozwoju tkactwa, (Lubartów i Ziemia Lubartowska 1958), Przypominamy Jagienką spod Lublina, (tamże 1959), oraz Bibliografia regionu lubartowskiego, (tamże 1956, 1958 i 1959).

Wiadomości o J.L.: Wyrwa Zofia: *Lubartowskie Skarby*, „Kamena” 1956 nr 7-8; *O zieloną drogę dla dziwaków*, *Życie kulturalne Lubelszczyzny*, „Kurier Lub.” 1958 z dn. 11-12V; Sławińska Maria: *O lubartowskich miłośnikach historii*, „Kultura i Życie” 1958 z dn. 14 X; Weremczuk SL: *Ambitne i pożyteczne wydawnictwo*. (recenzja), „Kamena” 1958 z dn. 30 IX.

ŁOPACIŃSKI HIERONIM

(Rafał Lubicz), (1860-1906), filolog, badacz zabytków językoznawstwa i literatury, etnograf, historyk kultury, miłośnik Lubelszczyzny, organizator lubelskiego ludoznawstwa.

Ur. 30 X 1860 w Ośnie na Kujawach, zmarł tragicznie w Lublinie 24 VIII 1906 r. Po ukończeniu UW w 1883 r. (Wydziału Filologicznego), uczył krótko w jednym z gimnazjów warszawskich. W r. 1884 znalazł się w Lublinie na stanowisku nauczyciela łaciny i greki w miejscowym gimnazjum gubernialnym. W ciężkich warunkach dla Polaka-pedagoga przetrwał tu do śmierci.

Zainteresowania ludoznawcze H. L. datują się jeszcze z czasów uniwersyteckich. Początkowo miały charakter marginalny, z czasem rozwinęły się pierwszoplanowe. Był współpracownikiem szeregu pism krajowych i zagranicznych, w których ogłaszał różne przyczynki, sprawozdania i recenzje z różnych dziedzin, zwłaszcza z ludoznawstwa.

Szczególnie wyróżnił się współpracą z czasopismem „Wisła”, w którym ogłosił wiele przyczynków etnograficznych. Jako współredaktor księgi pamiątkowej pt. *Życie i prace Jana Karłowicza*, (Warszawa 1904), zamieścił największą swą rozprawę poświęconą naukowym osiągnięciom tego uczonego z zakresu „ludoznawstwa, mitologii i kultury pierwotnej”, (tamże, s. 192-294).

H. L. szczególnie zasłużył się dla etnografii lubelskiej. W jego dorobku naukowym i w pracach społecznych większość osiągnięć przypada na region lubelski. Publikował dużo z zakresu lubelskiej kultury ludowej i jej dziedzin pokrewnych. Idąc w ślady Karłowicza, zainteresował i wciągnął do pracy szereg osób. Jednych zachęcił do poszukiwań terenowych na określone tematy, drugich do opracowywania i publikowania monografii wsi, wybranych zagadnień z kultury ludowej itp. Takie bazowanie, oparte na szerokiej współpracy terenowej, wpłynęło dodatnio na wzmożenie zainteresowań etnografią Lubelszczyzny, (zob. niektóre życiorysy, jak np. Dąbrowskiej, Skrzyńskiej i innych). Działalność ta charakteryzowała się podwójnym aspektem: naukowym i społeczno-patriotycznym. Tendencje H. L. zaakcentowały się właśnie na Wystawie Rolniczo-Przemysłowej w Lublinie w r. 1901. Przygotował program naukowy i ludoznawczy dla tej części wystawy i rozesłał szczegółowy kwestionariusz w teren lubelski. Uzyskał liczne odpowiedzi w opisie i eksponatach z różnych dziedzin lubelskiej kultury ludowej: materialnej, społecznej i duchowej, zwłaszcza z południowej i środkowej części Lubelszczyzny. Wśród dostawców i korespondentów nie brakło i chłopów, (zob. życiorysy: Maciąga Michała). Z zebranych materiałów zorganizował na wystawie interesujący dział ludoznawczy. Przy pomocy redaktora Erazma Majewskiego, (zob. życiorys), przygotował specjalny zeszyt „Wisły”, poświęcony w całości guberni lubelskiej, wypełniony pracami autorów z Lubelszczyzny, (tom XVI: 1902, zesz. 3). W zeszycie tym opublikował swój artykuł pt. *Dział etnograficzny na wystawie rolniczo-przemysłowej w Lublinie w 1901 r.*, (s. 334-342, ilustr.). Nadto w wydanej *Księdze pamiątkowej Wystaw Lubelskich*, (Warszawa 1902), wydrukował obszernie sprawozdania z osiągniętych rezultatów pt. *Oddział etnograficzny*, (s. 78-85). Sprawozdanie to również jest ciekawe tym, że H. L. rzuca tu hasło utworzenia z eksponatów zaczątku muzeum w Lublinie. Niektóre eksponaty z wystawy weszły w skład zbiorów etnograficznych w Muzeum nałęczowskim, większość od 1906 r. stała się podstawą zbiorów nowozałożonego Muzeum w Lublinie.

W spuściźnie po uczoneym zostały: a) Biblioteka z dużym działem etnograficznym stanowiąca dziś podstawę biblioteki publicznej jego imienia w Lublinie, b) papiery pod postacią różnych rękopisów i materiałów naukowych, głównie etnograficznych zebranych przez niego i osoby z nim współpracujące, które znajdują się w części w Bibliotece PAN w Krakowie, w części w Bibliotece jego imienia w Lublinie.

Bibliografia prac H. Ł.: Gawełek: *Bibliografia ludoznawstwa polskiego*, s.286: A. Strzelecki: *Materiały do bibliografii ludoznawstwa polskiego*, „Wisła” XI, 328; J. Starnawski:

Bibliografia H. Ł., w księdze pamiątkowej poświęconej osobie H. Ł. i Bibliotece Publ. w Lublinie, Lublin 1957, s. 89-126, (jest to prawie pełna bibliografia prac H. Ł.).

O. H.Ł. pisano dużo. Bibliografia u J. Starnawskiego, s. 115-122, nadto u Gawelka s. 260-261, głównie nekrologi i wspomnienia. Wspomina o nim Korbut: *Literatura polska*, wyd. II, t. IV, s. 61, i inni. Najnowsze opracowanie w księdze zbiorowej pt. *Hieronim Łopaciński (Biblioteka Jego Imienia w Lublinie 1907-1957)*, Lublin 1957, s. 387 t tablice, (zob. rec. T. Kłaka: *Jubileuszowa księga, „Kamena”* 1957 nr 15-16, s. 15 i inne). Tamże opracowanie H. Zwolakiewicza pt. *Zasługi H. Łopacińskiego na polu etnografii*, s. 23-37.

MACIĄG MICHAŁ

(1862-1923), chłop-regionaika, społecznik, z pow. krasnostawskiego. Żył w końcu XIX i na początku XX w. Obok imienia ; nazwiska listy i artykuły podpisywał; „chłop-samouk z Olszanki Turobińskiej”, lub „spod Turobina”.

Interesował się m. in. regionalną kulturą ludową, samorodną poezją, oświatą wiejską, spółdzielczością itp. Pisywał artykuły z różnych dziedzin. *Opis Turobina*, („Ziemia Lub.” 1911, nr 3; *Opis chłopskiej podróży do Ameryki*, (tamże, nr 333). W zakresie ludoznawstwa lubelskiego współpracował z H. Łopacińskim. Brał czynny udział w Wystawie Rolniczo-Przemysłowej w 1901 r. w Lublinie. Z Olszanki Turobińskiej i z okolic zebrał pracowicie w okazach i w opisie liczny materiał ludoznawczy. Nadesłał: podanie o początku świata w Turobinie, opisy ubiorów i chat, zbiór przesądów i zabobonów, doroczne zwyczaje i obrzędy, sporo pieśni i baśni ludowych itp. Rezultaty wystawy w dziale ludoznawczym opublikował Łopaciński w „Wiśle”, (w tomie XVI: 1902, zesz. 3). W publikacji tej znalazły się opracowania M. M.: *Podania i legendy z Olszanki i z Turobina*, (s. 329-333), *Ubiory ludowe z okolic Turobina*, (s. 353-4), *Zwyczaje doroczne*, (363-67), *Sposób na woźniców*, (s. 416), *Chałupa*, (421), *Ubiór*, (437-9), *Nawoływanie zwierząt i ptactwa*, (657), i inne. Pozostawił w rękopisie; *Opis zwyczaju obchodu na Nowy rok*, (rps. nr 1924 w Bibliotece im. H. Łopacińskiego w Lublinie), *Zwyczaj wieszowania w okolicy Turobina*, (rps. nr 1826, tamże).

Prace M. M. podaje F. Gawełek: *Bibliografia ludoznawstwa polskiego*, s. 287. Wzmianki; H. Łopaciński: *Dział Etnograficzny wystawy lubelskiej. „Wisła” t. XVI, s. 336; Z. Szwarcówna: Rękopisy w Bibliotece im. H. Łopacińskiego*, w księdze pamiątkowej: H. Łopaciński i Biblioteka jego imienia, Lublin 1957, s. 177. *Autografy M. M. w zbiorach specjalnych Biblioteki im. Łopacińskiego*, w teczce: korespondencja H. Łopacińskiego, rps. nr 559, 2 listy z r. 1902-3, karty 400-403.

MAJEWSKI ERAZM

(1858-1922), przyrodnik, .socjolog i ekonomista, ludoznawca, prof. archeologii, redaktor „Wisły” i „Światowida”.

Ur. w 1858 w Lublinie, zmarł w Warszawie 14X11922. Ukończył UW. Od młodości posiadał zainteresowania przyrodnicze. Z czasem rozszerzył je na archeologię i ekonomię polityczną. Był redaktorem „Wisły” i „Światowida”. Przed śmiercią mianowany profesorem archeologii przedhistorycznej UW.

E. M. owocnie zajmował się ludoznawstwem. Po Janie Karłowiczu objął redakcję „Wisły” i prowadził czasopismo do zamknięcia, tj. do 1905 r.

E. M. interesował się Lubelszczyzną, zwłaszcza w okresie Wystawy Rolniczo-Przemysłowej w 1901 r. Szczególnie interesował go dział ludoznawczy. Wspólnie z H. Łopacińskim zainicjował specjalny zeszyt „Wisły”, (zesz. 3, tomu XVI: 1902 r.), i poświęcił go całkowicie Lubelszczyźnie. Opracowanie to dało bogaty przekrój tradycyjnej lubelskiej kultury ludowej z końca XIX wieku, w wykonaniu lubelskich autorów. E. M. wydrukował tu artykuł pt. *Grabówka i Boiska*, (s. 410-413).

Bibliografię własną podał E. M. w zestawieniu pt. *Bibliografia prac moich*, (1876-1906), Warszawa 1906, s. 8; Gawełek: *Bibliografia ludoznawstwa polskiego*, Kraków 1914, s. 287.

O E.M. pisali: Wł. Antoniewicz: *E. M. jako prehistoryk*, „Wiadomości Humanistyczne” 1923, s. 1-16; L. Kozłowski: Prof. E. M., „Lud” 1922, s. 256-266; O. S.: E. M., „Bluszczy” 1922, s. 337; Szczęch St. E. M. jako ekonomista, Lublin 1936, s. 227, (rec. „R-ki Dziejów Społecznych i Gospodarczych” 1936, s. 164). Nadto nekrologi w: „Kwartalniku Hist.” 1922, s. 275; w „Tyg. Illustr.” 1922, s. 787.

MALEWSKA ZOFIA

(1889-1955), etnograf, członek zarządu PTL.

Ur. w r. 1889 na Polesiu. Od r. 1910 studiowała na wydziale przyrodniczym UJ w Krakowie. W latach 1921-28 była nauczycielką przyrody w szkolnictwie prywatnym w Bydgoszczy. Do r. 1937 była współpracownikiem „Przeglądu Bydgoskiego”. W latach 1937-39 pracowała w Miejskiej Bibliotece w Bydgoszczy. W r. 1940 wysiedlona - znalazła się w Lublinie, przeżywając tu w ciężkich warunkach okres okupacji. Od r. 1946 pracowała dorywczo w Muzeum Lubelskim. Zapisła się na studia etnograficzne UMCS w Lublinie i ukończyła je pod kierunkiem prof. J. Gajka w r. 1950, zakończone stopniem magistra. Do r. 1952 była starszym asystentem katedry etnografii i etnologii UMCS w Lublinie. W r. 1951 przeniosła się razem z Zarządem PTL do Poznania, pracując jednocześnie dorywczo przy likwidacji Zakładu Katedry Etnografii i Etnologii w Lublinie. W r. 1953 znalazła się we

Wrocławiu razem z Zarządem PTL, gdzie do chwili śmierci kierowała archiwum naukowym tegoż Towarzystwa. Zmarła 27 II 1955.

W okresie lubelskim, poza pracą zawodową w zakładzie katedry, Z. M. równolegle prowadziła samodzielne badania etnograficzne. M. in. opracowała gorsety biłgorajskie i tarnogrodzkie z okresu XVIII-XIX w. Również zajęła się opisami szeregu okazów etnograficznych z Muzeum Lubelskiego, (zob. jej *Z Muzeum Lubelskiego*, w „Pracach i Mat. Etnograf.” t. VI: 1947, s. 209-215 i też w odbitce pt. *Z inwentarzy muzealnych*, (Opisy i rysunki piętnastu okazów Działu Etnograficznego Muzeum Lubelskiego w Lublinie, Lublin 1947, s. 8).

Bibliografia prac Z. M. w publikacji pt. *Materiały do bibliografii etnografii polskiej (1945-1955)*, opracowanej przez H. Bittner, Wrocław 1955, s. 37-33; H. Bittner-Szewczykowa: *Materiały do bibliografii etnografii polskiej za 1945- 1954 r.*, suplement do XLIII T. „Ludu”, s. 340. Nadto w czas. „Lud” t. XLII za rok 1955, Wrocław 1956. Tamże pośmiertne wspomnienie pióra Olgi Gajkowej, s. 884- 885, z podobizną.

MALEWSKI BRONISŁAW

(1874-1920), dr medyc., lekarz, przyrodnik, działacz społeczny i polityczny, ludoznawca, kustosz Muzeum Ziemi Lubelskiej w Nałęczowie, generał wojsk polskich.

Ur. w Tyflisie, W Petersburgu ukończył wydział przyrodniczy, medycynę na Uniwersytecie Warszawskim. Osiadł w Nałęczowie na stanowisku lekarza zdrojowego. Po przeniesieniu się do Lublina brał czynny udział w miejscowym życiu społecznym i politycznym. Następnie został kierownikiem zakładu leczniczego w Grodzisku. Powołany na wojnę w 1914 r., jako lekarz wojskowy, szybko awansuje w armii rosyjskiej. Po powrocie do kraju w 1918 r. objął stanowisko naczelnego lekarza i szefa departamentu sanitarnego wojsk polskich w randze generała. Zmarł tragicznie w Warszawie 22 II 1920 r. Pochowany w Lublinie.

W okresie pobytu na Lubelszczyźnie pracował na polu oświaty i kultury, m. i. zajmując się ludem lubelskim. Współpracował z dr Wacławem Lasockim i dr Puławskim nad zorganizowaniem Muzeum Ziemi Lubelskiej w Nałęczowie, którego był pierwszym kustoszem w dziale etnograficznym. Współdziałał w odkryciu sztuki wycinankarskiej Ig. Dobrzyńskiego i postarał się o dostarczenie jego prac na wystawy w Krakowie i w Warszawie.

Jego ludoznawstwo nie ograniczało się do samej działalności społecznej. Również pisał i publikował w tym zakresie. W „Wiśle” (t. XVIII, s. 285-469) wydrukował gruntowne studium o stroju ludowym pt. *Próba charakterystyki ubiorów ludowych*. Studium to oparł głównie na materiałach lubelskich, zwłaszcza ze zbiorów-Muzeum w Nałęczowie. Poza tym

opracował *Higienę ubiorów ludowych*, („Ziemia Lub.” 1909 nr nr 43, 44), również w głównym oparciu o Lubelszczyznę.

Dane do życiorysu zaczerpnięto z nekrologów prasowych, jak np. Guzowska Z.: *Nad trumną śp. drą B. Malewskiego*, („Głos lub.” 1920, nr 56), uzupełnienie zawiera drukowana klepsydra, (tamże); H. Wiercieński: *Śp. dr Bronisław Malewski*, (tamże 1920, nr 62); .Chudy Jan: *Włóścianin o śp. Dr Bronisławie Malewskim*, (tamże 1920, nr 73). Wzmianki uzupełniające w książce zbiorowej pt. *Z dziejów dawnego i współczesnego Nałęczowa, 1800-1925*, (Nałęczów 1925, s. 132).

MOROZEWICZ HELENA

(1863-1943), działaczka społeczna i oświatowa, miłośniczka ludowej kultury okolic Lubartowa.

Żona lekarza Romana Morozewicza (zob. „Świat” 1910, nr 18) z Lubartowa.

W okresie ucisku carskiego poświęcała się oświacie ludu. Nazywana była „Chłopomanką”.

H. M. zajmowana się lubartowskim strojom i odzieżą ludową. Z tego zakresu zebrała liczne materiały z końca XIX w. i początku XX wieku, poparte kolorowymi rysunkami, głównie ze wsi Pałecznicy. Materiały te złożyła w Muzeum Lubelskim, które później posłużyły Wandzie Śliwinie do pracy pt. *Lud Lubartowski* („Lud”, 1930 r.). Na wystawę w 1901 r. w Lublinie dostarczyła w okazach i w opisie stroje ludowe z powiatu lubartowskiego oraz szereg różnych przedmiotów etnograficznych, (zob. H. Łopacińskiego: *Dział etnograficzny na wystawie rolniczo-przemysłowej w Lublinie*, „Wisła” t. XVI: 1902, s. 335, 336 i 337). Jej rękopis *Ubiory ludowe w powiecie lubartowskim*, złożony w Muzeum Lub. (1904, tabl. XVI w Muzeum Lub., nr inwent. 242) zaginął. Zmarła w 1943 r. pod Siedlcami, pochowana w grobie rodzinnym w Lubartowie.

O H. M. pisali: W. J. S.: *Na lubartowskim cmentarzu spoczęła na wieki i śp. H. Morozowicz*, „Życie Lub.” 1948, nr 194, s. 4. Wzmianki o jej pracy społecznej: M. Świącicka: *Rys historyczny prac społecznych kobiet lubelskich z czasów niewoli*, Lublin. 1929 (maszynopis w zbiorach specjalnych Biblioteki im. H. Łopacińskiego w Lublinie). Nadto: W. Ziębina: *Pierwsza biblioteka w Lubartowie i jej rozwój*, „Bibliotekarz Lubelski” R. IV, 1959, nr 3 (14) s. 3-4.

MOSZYŃSKI KAZIMIERZ

(1887-1959), dr nauk historycznych, etnolog, członek rzeczywisty PAN, prof. UJ w Krakowie, prezes PTL.

Ur. 5 III w Warszawie. Studia przyrodnicze odbył w Szwajcarii 1906-9 r. Studiował w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. Początkowo kierownik Pracowni Etnografii Słowian Tow. Nauk. Warsz. Od roku zastępcą, zaś od 1930 r. ; profesorem nadzwyczajnym UJ w Krakowie. Od 1935 był profesorem zwyczajnym Uniwersytetu w Wilnie, a po ostatniej wojnie wrócił do Krakowa na poprzednie stanowisko. Zmarł w Krakowie 30.III.1959.

K. .M. położył duże zasługi na polu etnografii i etnologii, zwłaszcza w zakresie Słowiańszczyzny. Dziełem fundamentalnym w badaniach nad ludowymi kulturami europejskimi jest trzypięciotomowa *Kultura ludowa Słowian* cz. I: Kultura materialna, cz. II: Kultura duchowa, zeszyt 1 i 2, (1929-1939).

Powiązania z Lubelszczyzną występują na początku naukowej kariery K. M. Jeszcze przed pierwszą wojną światową żywo interesował się regionem zamojskim, prowadząc w tych stronach badania terenowe. Wydał pod pseudonimem R. Ruskiego *Budownictwo ludowe w okolicach Zamościa* („Ziemia” 1912, nr 18, 19, 20, przedruk w: „Teki Zamojskie” 1920, nr 2, 3, 4 i 5 oraz odbitka). Wydrukował także artykuł pt.: *Nasypy ziemne w okolicy Zamościa*, (tamże, nr 26). Wycieczki na Lubelszczyznę przeprowadzał i w następnych latach, głównie z młodzieżą uniwersytecką - w okolice Szczepieszyna, Biłgoraja, Janowa i Zamościa. Przyczynił się do odkrycia wschodniej rubieży etnograficznej (niektórych zjawisk kulturowych), przebiegającej przez wschodnie tereny woj. lubelskiego. Liczne jego studia terenowe i muzealne, tematycznie wiążące się z Lubelszczyzną, znalazły swój wyraz w jego ogólnych dziełach, zwłaszcza w *Kulturze Ludowej Słowian* (zob. H, Zwolakiewicza sprawozdanie w „Ognisku nauczycielskim” 1930, nr 7, s. 243-5).

Bibliografię prac K. M. podaje: „Rocznik PAU” 1931-2, s. XXIII, gdzie również krótki życiorys; Vaclavik: „Ceskoslovenska Etnografie” 1957, s. 296-9; Klimaszevska: „Slovensky Narodopis” 1957, s. 245-60.

O K. M. pisali m. in. Kutrzebianka: *Rozwój etnografii i etnologii w Polsce*, Kraków 1948, s. 36-8. Nekrologi w: „Etnografii Polskiej” II, Wrocław 1959 po. s. 4; w: „Literaturze Ludowej”, rok III, 1959, nr 1-2, s. 134, z portretem. Nadto: M. Gładysz: K. M. (5.III.1887-30.III.1959), „Etnografia Polska” III, 1960, s. 13-30, z podobizną; tamże Bibliografia prac K.M., s. 31-40.

NAKONIECZNY JÓZEF

(1879-1915), chłop-działacz społeczny i polityczny, pisarz ludowy.

Ur. 19.III.1879 we wsi Miesiące, pow. Puławy. Wykształcenie podstawowe zdobył samouctwem. Od wczesnej młodości pracował na roli w Miesiącach. Pisywał artykułiki do pism lubelskich i warszawskich. Za działalność oświatowo-polityczną na Lubelszczyźnie aresztowany i zesłany do Wołogdy, skąd wrócił po 16-miesiącach na skutek amnestii. Zginął w katastrofie samochodowej pod Markuszowem 11.IV.1915 r.

Od młodości interesował się kulturą ludową, głównie w regionie puławskim. Napisał i wydał rozprawkę pt. O strój ludowy, („Gazeta Polska” 1903, nr 313). Był w bliskich stosunkach ze środowiskiem nałęczowskim, zwłaszcza z dr Malewskim, (zob. jego życiorys), który wzbudził w nim zainteresowanie ludoznawcze. Był pierwszym odkrywcą sztuki wycinankarskiej Ignacego Dobrzyńskiego. Znany jest w etnografii ze swej b. obszernej i wyczerpującej odpowiedzi kwestionariuszowej redakcji „Wisły” pt. *Pojęcia prawne ludu we wsi Garbów i Miesiące, pow. puławskiego*, („Wisła” t. XVII, 1903 s. 724-746 i t. XVIII, 1904, s. 125-131, 217-239, 357-377). Opracowanie to należy do największych publikacji z tego zakresu. Jest cennym źródłem do prawa zwyczajowego.

Prace J. N. wymienia *Bibliografia ludoznawstwa polskiego*, Gawelka, s. 289; S. Pigoń: *Wybór pisarzy ludowych*, cz. I; *Pamiętnikarze i publicyści*, Wrocław 1947, s. 224-253. Tamże jego życiorys społeczny i polityczny; Koniński K: *Pisarze ludowi*, t. II, Lwów 1938 s. 275. Biografie i nekrologi w „Głosie Lub.” 1915 r., nr 101, 105, 112. Jego pamięci poświęcono osobny numer „Zorzy” (1915, nr 17, Sprawozdanie w „Głosie Lub.” 1915, nr 112).

NOSEK STEFAN

dr fil., historyk, archeolog, prof. prehistorii UMCS, przewodniczący Komisji Archeologicznej Oddziału PAN.

Ur. 22 II 1909 w Krakowie. W latach 1928-32 odbył studia w zakresie historii i prehistorii na Wydziale Filozoficznym UJ w Krakowie, zakończone dyplomem mgr prehistorii. W r. 1939 uzyskał doktorat filozofii UJ. W r. 1947 habilitował się z zakresu prehistorii na Wydziale Humanistycznym UJ na podstawie rozprawy pt. *Zagadnienia prasłowiańszczyzny w świetle prehistorii*.

W latach 1945-53 S. N. jest w Lublinie na stanowisku zastępcy profesora prehistorii UMCS. W r. 1954 mianowany profesorem nadzwyczajnym. W tym roku przenosi się do Krakowa na stanowisko Kierownika Zakładu Archeologii Polski PAN.

S. N. w Lublinie zorganizował katedrę prehistorii z pracownią. Wykształcił kilku uczniów, którzy obecnie zajmują samodzielne stanowiska naukowe. Na Lubelszczyźnie

prowadził liczne badania archeologiczne. M. in. opublikował cenne materiały dot. tzw. kultury trzcinieckiej w pow. puławskim, (zob. „Spraw. z czynn. pos. PAU, t. L (1949), nr. 10, s. 650-652). Jego dorobek naukowy jest bogaty - do samej Lubelszczyzny liczy około trzydziestu pozycji. Zasadnicze znaczenie dla tutejszego regionu ma jego duża praca pt. *Materiały do badań nad historią starożytną i wczesnośredniowieczną międzyrzecza Bugu i Wisły*, (Annales UMCS, sect. F., vol. VI, Lublin 1957), ujmująca retrospektywnie w przekroju bibliograficznym całokształt dotychczasowych osiągnięć naukowych z tego zakresu.

S. N. jako uczonego żywo interesuje się metodą etnograficzną. W Lublinie dawał temu dydaktyczny wyraz na prowadzonych przez siebie seminariach. Współpracował blisko z katedrą etnografii i etnologii UMCS w Lublinie oraz z PTL. Etnograficznym pracowni badawczym stworzył podstawy w kierunku przesunięcia zainteresowań naukowych regionom lubelskim - wstecz poza wiek XIX.

Bibliografia prac. S. N. z okresu powojennego do r. 1953 w: *Dziesięć lat Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie*, Lublin 1954, s. 153-156.

O S. N. pisano niejednokrotnie w prasie fachowej, m. i n. w „Z Otchłani Wieków” R. XXV: 1959, zeszyt 3, s. 190, oraz w innych. W tymże zeszycie poświęconym całkowicie Lubelszczyźnie - prace jego uczniów.

NYCZ BRONISŁAW

aktor i reżyser, nauczyciel, działacz kulturalny, redaktor „Teatru Ludowego”.

Ur. 5 III 1908 w Brzozowcu, pow. Brzesko. Ukończył UJ w Krakowie i uzyskał magisterium z filologii polskiej w 1929 r. Pracował w Instytucie „Reduta” i w zespole teatru „Reduta” w Wilnie i Grodnie. W latach 1928-33 był nauczycielem polonistą w Leśnej Podlaskiej. W latach 1933-38 jest w Lublinie w Kuratorium Szkolnym. Przenosi się na stanowisko instruktora oświaty w Warszawskim Kuratorium Szkolnym. Jest tu równocześnie członkiem zarządu Instytutu Teatrów Ludowych. Za okupacji bierze udział w Powstaniu Warszawskim, ranny, dostaje się do niewoli niemieckiej. Po wojnie pracuje w Ludowym Instytucie Oświaty i Kultury w Warszawie. W latach 1957-58 współpracuje w reaktywowaniu Związku Teatrów i Chórów Ludowych, jako pierwszy prezes i redaktor naczelny „Teatru Ludowego”. Ostatnio pracuje w redakcji „Słownika języka polskiego” PAN na stanowisku starszego redaktora, kierownika działu.

W Lublinie, jako instruktor oświaty pozaszkolnej i teatru szkolnego rozwijał j działalność reżyserską i instruktorską m. in. i w dziedzinie teatru ludowego. Z zakresu tego najważniejszym osiągnięciem jest „Wesele lubelskie”, opracowane inscenizacyjnie i reżysersko z materiałów zebranych na Lubelszczyźnie przez Waleriana Batkę, (zob. jego życiorysy po raz pierwszy przygotowane na kursie teatralnym młodzieży wiejskiej w 1933. W

Kazimierzu n/Wisłą oprócz „Wesela” opracowano „Kapałę” W. Batki. Przeglądem folkloru Lubelszczyzny było zorganizowane przy współpracy Związku Młodzieży Wiejskiej widowisko ludowe „Okreżne”, w którym wzięły udział regionalne zespoły artystyczne ze wszystkich powiatów województwa.

B. N. w dorobku swoim ma szereg pozycji drukowanych.

W pracy teatralnej szeroko uwzględnił folklor lubelski, zgodnie z założeniami teatru ludowego Jędrzeja Cierniaka. Do tej działalności wciągnął szereg regionalistów i etnografów lubelskich. Wydał wspólnie z Walerianem Batką *Wesele lubelskie*, (maszynopis powielany, w 1933 r. i 1946 r.). Podobnie wydał *Kapałę, obrzęd sobótkowy palenia ogni*, („Praca Oświatowa” 1946, nr 5 i „Teatr Ludowy” 1958, nr 3); *O weselu lubelskim*, („Praca Oświatowa” 1935/36, 1937); Program Okreżnego - widowisko dożynkowego Związku Młodzieży Wiejskiej] w Lublinie (1938 r.).

Bibliografia prac: Straus Stefan; *Bibliografia źródeł do historii teatru w Polsce*, Wrocław 1957, s. 109; Łaska Maria: *Bibliografia ruchu teatrów ludowych w Polsce, 1901-1935*. Warszawa 1936, s. 81; Czarnecka Jadwiga: *Bibliografia oświaty pozaszkolnej za okres IX-31 XII 1946*. „Praca Oświatowa” 1947, nr 2; Tenże: *Bibliografia oświaty i kultury dorosłych*, tamże nr 5; Toż: za okres I IV-30 IX 1947, tamże nr 12; Barowa Irena: *Bibliografia etnografii polskiej za rok 1947*, Kraków-Lublin 1949, odbitka z rocznika „Lud” t. 38, s. 117.

Wzmianki o pracach B. N.: Cierniak Jędrzej: *O Weselu Lubelskim*, „Teatr Ludowy” 1934 r.; Zyczyński Henryk: *Norwida „Zwolon”*, Lublin 1937; Kwieciński Zdzisław: *Wesele lubelskie, widowisko obrzędowe w 3-ch odsłonach* (program teatralny w ramach „Dni Krakowa” 1937 r.); Borkiewicz Adam: *Powstanie Warszawskie 1944*. Warszawa, wyd. PAX, (w skorowidzu pod nazwiskiem i pseudonimem „Leszek”); Zawieyski Jerzy we wstępie pracy: *Jędrzej Cierniak: Zaborowa nuta*. Warszawa 1956, s. 38-39; Kwieciński Zdzisław: *Teatr ochotniczy w Polsce. „Pamiętnik Teatralny”*, 1957 zesz 2/22, s. 217,

OLECHNOWICZ WŁADYSŁAW

(1848-1918) lekarz, antropolog, archeolog, regionalista.

Ur. 27 I 1848 r. w Olszance, w gubernii kijowskiej. Początkowo studiował medycynę na Uniwersytecie w Kijowie, lecz w r. 1869 przeniósł się do Szkoły Głównej w Warszawie, gdzie w r. 1871 uzyskał dyplom lekarza.

Od r. 1872 do 1886 był lekarzem wolnopraktykującym w powiecie puławskim. Kilkakrotnie wyjeżdżał zagranicę: do Europy Zachodniej i do Indii Przedgangesowych. Po osiedleniu się w Lublinie zajął się psychiatrią. Zmarł 31 X 1918 r.

W. O. zajmował się antropologią, wydając kilka prac z tego zakresu. Również zajmował się lubelską kulturą ludową. Ogłosił większe opracowanie pt. Cegielka do gmachu. Lud, jego zwyczaje i obrzędy, („Gazeta Lub.” 1888, nr 3-43). Jego nazwiskiem jest podpisany artykuł pt. Wigilia Świętego Jana. Sobótka-Kupała. (tamże 1891, nr 131), w oparciu o tradycje lubelskie. Interesował się również archeologią i z tego zakresu ogłosił kilka prac z terenu Lubelszczyzny.

Bibliografię podaje F. Gawełek: Bibliografia ludoznawstwa polskiego, s. 290; J. Czekanowski: *Sto lat antropologii polskiej 1866-1956. Antropologowie poza ośrodkami uniwersyteckimi*, Wrocław 1956, s. 34.

O W. O. pisali: J. Czekanowski, jak wyżej, s. 18-22; Maria Gawarecka: *Lekarz, antropolog, archeolog*, („Kamena” R. 1961, nr 1, s. 2). Nekrologi: „Gazeta Lekarska”: t. 3, seria III, nr 36, s. 288; H. Wiercieński: Dr W. O. „Ziemia Lub.” 1918, nr 440, s. 2.

OLESZCZUK ALEKSANDER

nauczyciel, oświatowiec, muzykolog-folklorysta.

Ur. 22 VIII 1900 r. we wsi Kolembrody, pow. radzyńskiego. W r. 1937 ukończył Studium Sekcji Społeczno-Oświatowej WWP w Warszawie. W Studium tym odbywał ćwiczenia z etnografii polskiej pod kierunkiem prof. S. Poniatowskiego. Od r. 1927 do 1939 był nauczycielem w północnej Lubelszczyźnie. Po wojnie zostaje wykładowcą szkół zawodowych w Gdańsku-Oliwie. Ostatnio pracuje w Parczewie.

A. O. od dzieciństwa na wsi styka się z ludową muzyką, stąd wcześniej zajmuje się folklorem muzycznym. Jego praca zawodowa w zespołach świetlicowo-artystycznych w Radzynie i okolicy zadecydowała ostatecznie o kierunku penetracji terenowych z zakresu pieśni i muzyki ludowej. W zbieractwie nie ogranicza się do terenu woj. lubelskiego. Jego zainteresowania poszerzają się na obszar Podlasia północnego.

Z zakresu etnografii opublikował: *Ludowe obrzędy weselne na Podlasiu*, (Lublin 1951, PTL, s. 208); *Zboże i chleb w obrzędach i zwyczajach na Podlasiu*, („Głos pow. Radz.” 1938, nr 11-12), nadto *Spostrzeżenia ludoznawcze z wycieczki po Podlasiu*, (tamże 1937, nr 6, 9, 10). Z folkloru muzycznego do celów szkolnych i świetlicowych wydał: *Piosenki ludowe z Podlasia*, (Kraków PWM 1958); *Zapomniane zwrotki podlaskiej piosenki*, („Śpiew w Szkole” 1958, nr 3); *Pięć pieśni balladowych zapisanych na Podlasiu*, (1959, nr 2, s. 89-94), i inne. W maszynopisach posiada: *Właściwości podlaskiej pieśni ludowej*, *Niesiemy plon z podlaskich stron*, oraz inne gotowe do druku.

Bibliografia: Tadeusz Kłak: *Materiały do bibliografii etnografii Podlasia za lata 1910-1960*, „Literatura Ludowa” 1960, nr 2-3, oraz H. Zwolakiewicz: *Materiały bibliograficzne do folkloru lubelskiego za lata 1945-1959*, tamże, nr 3-4.

O A. O. pisali: w „Expresie Wiecz.” 1956, z dn. 3.VIII, wyd. B; w „Gaz. Białostockiej” 1957, z dn. 16XII; w czasop. „Śpiew w Szkole” 1958 marzec-kwiecień.

OPTOŁOWICZ JANUSZ

etnograf, kustosz Muzeum Lubelskiego.

Ur. 18 X 1915 w Lublinie. Studiował na UMCS etnografię i etnologię zakończoną magisterium w 1950 r. Jest uczniem prof. Józefa Gajka. W czasie studiów był zastępcą asystenta przy katedrze etnografii i etnologii UMCS. W 1951 r. przeszedł do Muzeum Lubelskiego, gdzie pracuje do chwili obecnej. W Muzeum w Kozłowie przeprowadził inwentaryzację eksponatów, a w Muzeum w Zamościu zreorganizował dział etnograficzny. Od 1952 r. jest kierownikiem działu etnograficznego w stopniu kustosza w Muzeum Lubelskim.

Działalność muzealna J. O. znalazła odbicie publikacyjne. Opublikował kilka prac i szereg artykułów związanych z lubelską tematyką etnograficzną. Osobno wydał: *Przemysł ludowy Lubelszczyzny w XIX i XX wieku*, (Lublin 1952, s. 46, ilustr.); *Garncarstwo ludowe południowo-wschodniej części Lubelszczyzny*, (wspólnie z T. Karwicką, Lublin 1956, s. 81, ilustr.). Inne: „Lubelskie” Oskara Kolberga, „Lud” t. XLII, Wrocław 1957 i nadbitka); *Muzea sztuki ludowej*, („Orka” 1959, nr 21); *Muzea Lubelszczyzny*, („Sztandar Ludu” 1954, nr 133); *Sprawozdanie z działalności działu etnograficznego Muzeum Lubelskiego*, („Lud” t. XLI: 1954); *Muzeum w Lublinie*, (tamże, t. XLII: 1956); *Wystawa strojów ludowych Lubelszczyzny*, „Życie Lub.” 1954, nr 139); *Ceramika*, (katalog-składanka, Lublin 1959). Nadto opublikował kilka artykułów polemicznych z zakresu organizacji Muzeum Lubelskiego, (drukowane w „Życiu Lub.” i w „Kulturze i Życiu”).

Bibliografia prac J. O.: H. Bittner: *Materiały do bibliografii etnografii polskiej 1945-1955*, Wrocław 1955; Tenże: *Materiały do bibliografii etnografii polskiej za 1945-1954 r.*, suplement do XLIII tomu „Ludu”, Wrocław 1958, s. 343. O jego tłumaczeniach z języka niemieckiego podają: Z. Staszczak: *Wykaz zawartości Archiwum Naukowego PTL 1945-1955*, Wrocław 1955.

O J. O. pisali: w „Kulturze i Życiu” 1958, nr 43, s. 2, z 16 XI, (ilustrow.).

OWSIKOWSKI ADAM

nauczyciel, oświatowiec, regionalista.

Ur. 14 III 1908 w Lubartowie. Ukończył Wyższy Kurs Nauczycielski w Warszawie, (grupa historii i języka polskiego). Od r. 1928 jest kolejno nauczycielem w powiecie Biała Podlaska, Chełm Lub., ostatnio w Lubartowie na stanowisku kierownika szkoły.

Z regionalną pracą zetknął się jako uczeń Seminarium Nauczycielskiego w Szczebrzeszynie, (zob. monografię pt. Szkoły im. Zamojskich w Szczebrzeszynie, 1927). W Lubartowie ściślej wiąże się ze Stowarzyszeniem Miłośników Ziemi Lubartowskiej, a od r. 1958 jest jego prezesem. Jednocześnie należy do współorganizatorów jednodniówek pt. *Lubartów i Ziemia Lubartowska*.

A. O. chętnie uprawia publicystykę. Pisze również regionalne artykuły, które mogą zainteresować etnografa, jak np. *Czego nauczyciel oczekuje od muzeum?*, („Biuletyn Inform. - Ochrona Zabytków” 1959); *Kronikarze są potrzebni*, („Lubartów i Ziemia Lubartowska” 1958); Nawet historią dawnej gminy Wielkie warto się zainteresować, (tamże 1956, s. 21-22), i inne. Drukuje różne utwory w „Zwierciadle”, „Kronice Nadbużańskiej”, „Przewodniku Świetlicowym”, „Kamienie”, „Biuletynie - Ognisko Nauczycielskie” i inne.

PETERA JANINA

etnograf, pracownik Muzeum Lubelskiego.

Ur. 26 X 1932 r. w Mieczynie pow. Płock. Etnografię i nauki pokrewne studiowała w Uniwersytecie Jagiellońskim. Pracę magisterską pisała pod kierunkiem prof. K. Moszyńskiego. Dyplom uzyskała w r. 1956. Od I VIII 1956 roku do chwili obecnej pracuje w Muzeum Lubelskim na stanowisku asystenta działu etnografii. Prowadziła badania: a) dla Zakładu Etnografii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie na tematy: 1. wiedza ludowa o drzewie w południowej Lubelszczyźnie; 2. wiedza ludowa o grzybach; b) w ramach prac Muzeum: 1. badania nad obrzędami dorocznymi i rodzinnymi; 2. sztuka ludowa Lubelszczyzny, (scenariusz). W latach 1957 i 1958 odbyła podróż do Albanii, gdzie zbierała materiały etnograficzne z zakresu kultury materialnej i duchowej.

Opublikowała wspólnie z Teresą Karwicką *Sztukę ludową Lubelszczyzny*, obszerny katalog w oparciu o zbiory Muzeum Lubelskiego, bogato ilustrowany, (Lublin 1959 r.). Jest to pierwsze opracowanie z tego zakresu. Nadto ogłosiła *Badania sztuki ludowej w Albanii* („Pol Szt. Lud.” 1959, nr 1-2).

PEKALSKI MICHAŁ

nauczyciel, regionalista południowej Lubelszczyzny.

Ur. 19 IX 1896 r. w Zaklikowie, pow. Janów Lub. Uczęszczał na Wyższy Kurs Nauczycielski w Lublinie, który ukończył w 1928 r. Był nauczycielem od r. 1915. Dłuższy czas pracował w Urzędowie na stanowisku kierownika szkoły. Po wojnie pracował w administracji szkolnej w Kraśniku. Od r. 1951 jest na emeryturze.

M. P. wolny czas od zajęć zawodowych poświęca kulturze ziemi kraśnickiej, i biłgorajskiej. Głównie zajmuje się archeologią i etnografią. Zorganizował muzeum (Punkt Muzealny) przy Włosiankarskiej Spółdzielni Pracy w Biłgoraju.

Wydał szereg prac z zakresu etnografii Lubelszczyzny. M. in. opublikował: *Kapliczki i krzyże przydrożne w Urzędowie*. („Zbliżka i Zdaleka”, Lwów 1938, nr 9 (57); *Miary pola (gruntów) w Urzędowie*, „Lud” t. XLI: 1954, s. 611-612); *Urzędów w liczbach*, („Teki Zamojska” R. I: 1938, zesz. 1, s. 7-12); *Dom w Urzędowie*, („Ochrona Zabytków” 1954, nr 1, s. 47-53); *Zabytkowa chata w Korytkowie*, (tamże); „*Biłgorajszczyzna*” i powstanie Biłgoraja i jego nazwa, („Gazeta Biłgorajska” 1956, nr 1/13, s. 5); *Tajny język sitarski*, („Literatura Ludowa” 1959, nr 5-6); *Pieśni dunajowe*, (tamże); *Kołysanki z pow. biłgorajskiego*, (tamże); *Pieśni sitarskie*, (tamże); *Biłgorajskie budownictwo drewniane*, („Pol. Sztuka Lud.” 1959 nr 3).

Prace w druku: *Monografia o sitarzach biłgorajskich*, („Prace i Materiały Etnograficzne”, PTL, Wrocław).

Bibliografia prac M. P. w wydawnictwie H. Bittner: *Materiały do bibliografii polskiej (1945-1955)*, s. 42.

O M. P. pisali: J. Tonia: *Pękalski niestety sam*, („Kultura i Życie” 1957, nr 29 (254)); Iżycki; W. L. K. *Dni powszednie Lubelszczyzny*, (tamże 1959, nr 16, (292)); J. K. Maciejewski: *Hobby inspektora Pękalskiego*, („Agencja Publicystyczna” R. XV, nr 5).

PLESZCZYŃSKI ADOLF

(Iks), (1841-1925), ksiądz, pisarz religijny, ludoznawca i regionalista.

Ur. 17 XII 1841 we wsi Żeliszewie, w pow. siedleckim. Ukończył Akademię Duchowną w Warszawie w 1866. Był dłuższy czas proboszczem parafii rzymskokatolickiej w Międzyrzecu. Władze carskie przeniosły go przymusowo początkowo do Żeliszewa, następnie do Maciejowic.

Pisarstwem i działalnością społeczną był ściśle związany z Lubelszczyzną. Był współpracownikiem „Wisły”. Wydał studium etnograficzne pt. *Bojarzy międzyrzecy*,

(Warszawa 1893, „Biblioteka Wisły” t. XI). Jest to monografia grupy etnicznej odkrytej przez niego. Podobnie odkrył drugą grupę na obszarze Siedleckiego i Łukowskiego i ogłosił pt. *Wochy i Koziary*, („Wisła” t. VII: 1893, s. 719- 735). W tymże czasopiśmie ogłosił szereg drobnych przyczynków etnograficznych z onomastyki, bajek, gier i zabaw ludowych, zwyczajów rodzinnych itp. Był jednym z odkrywców lubelskiego drzeworytu ludowego. Jest autorem monografii regionalnej pt. *Opis historyczno-statystyczny parafii międzyrzeckiej*, (Warszawa 1911), napisanej jeszcze przy końcu XIX wieku. Monografia zawiera ważny rozdział poświęcony etnografii Rusinów.

Z okresu H. Łopacińskiego A. P. należy do najpoważniejszych ludoznawców lubelskich.

Bibliografia prac A. P.: Gawełek: *Bibliografia ludoznawstwa polskiego*, s. 292; Młynarczyk St.; *Bibliografia, medytacje bibliograficzne*, („Wiadom. Diecezjalne” 1948, nr 3, 4, s. 207-208).

O A. P. pisano: *Przyjaciel: Ks. A. P., kanonik gremialny Diecezji Lubelskiej, proboszcz w Maciejowicach*, Warszawa 1916; Leon Chruścicki: w „Wiadom. Diecezj.” 1925, nr 3, s. 86-89; w „Tygodniku Illustr.” 1925, nr 13, s. 257. z podobizną. O jego pracach etnograficznych pisał (H. Łopaciński) R. Lubicz: w „Przegl. Katol.” 1891, (zob. „Wisła” t. VII: 1893, s. 410-413). Nadto: w „Roczniku Naukowo-literacko-artystycznym Wł. Okręta”. (Warszawa 1905, s. 201), oraz w: *Opisie historyczno-statystycznym parafii międzyrzeckiej*, s. 175-176.

PIWOCKI KSAWERY

dr fil. profesor historii sztuki UP i ASP w Warszawie, dyr. Muzeum Kultury i Sztuki Ludowej w Warszawie, teoretyk sztuki ludowej.

Ur. 19 XI 1901 r. we Lwowie. Ukończył UJK, poprzednio wydział architektury PL. Doktorat uzyskał w 1930 r., habilitację w 1944 na tajnym uniwersytecie we Lwowie.

W latach 1926-29 jest asystentem w Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich we Lwowie. W 1929-30 zastępcą konserwatora zabytków we Lwowie. W latach 1929-30 jest konserwatorem zabytków w Lublinie następnie w Wilnie a do r. 1944 dyrektorem Muzeum Przemysłu Artystycznego we Lwowie. W okresie powojennym jest dyrektorem Państwowego Instytutu Historii Sztuki Naczelnej Dyrekcji Muzeów i Ochrony Zabytków w Warszawie. Od r. 1946 nieprzerwanie jest profesorem nadzwyczajnym historii sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, a od r. 1951 do chwili obecnej profesorem historii sztuki Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Od r. 1954 do chwili obecnej jest na stanowisku dyrektora Muzeum Kultury i Sztuki Ludowej w Warszawie.

K. P. dał się poznać jako wybitny teoretyk polskiej sztuki ludowej i jej badacz. Z pogranicza etnografii i sztuki znane są jego podstawowe prace jak np. *Zagadnienie metody w*

badaniach nad sztuką ludową, (Lud 1930, t. 3), *Z badań nad powstaniem stylu ludowego*, (Przegląd współczesny 1936, nr 7), a z późniejszych: *Pojęcie sztuki ludowej*, (Polska Sztuka Ludowa 1947, nr 1-2). Zajmował się badaniami nad drzeworytem ludowym. Jest autorem monografii *Drzeworyt ludowy w Polsce*, (Warszawa 1934). Po wojnie rozwija problematykę nurtu rodzimego w sztuce polskiej w pracach *Zagadnienie rodzimej twórczości w badaniach nad polskim, renesansem*, Biuletyn Historii Sztuki i Kultury 1946, nr 3 i innych, nadto w osobnej publikacji pt. *O historycznej genezie polskiej sztuki ludowej*, (Wrocław 1953).

W czasie pobytu w Lublinie w latach 1930-35 jest konserwatorem zabytków, pełniąc jednocześnie funkcje kierownika Muzeum Lubelskiego. Pracuje społecznie jako członek zarządu PTK, sekretarz generalny Towarzystwa Pracy Kulturalnej, członek Towarzystwa Przyjaciół Nauk i Przewodniczący Sekcji Historii Sztuki. Na stanowisku kierownika Muzeum Lubelskiego, (jeszcze w okresie przed budową gmachu Związku Pracy Kulturalnej), zajmuje się konserwacją okazów muzealnych. Ogłasza sprawozdania; *Lubelski Związek Pracy Kulturalnej*, (Pamiętnik Lubelski t. 2: 1931-34), *Pierwszy rok działalności Lubelskiego Związku Pracy Kulturalnej* („Ognisko Nauczycielskie” 1935, nr 3/4) i inne.

W związku z obowiązkami konserwatorskimi dokładnie poznaje zabytki lubelskie, zwłaszcza z zakresu architektury. Publikuje szereg artykułów w „Pamiętniku Lubelskim” (głównie w tomie 2; 1931 (34), w „Nowym Kurierze Lubelskim” 1933 (34), w „Biuletynie Historii Sztuki i Kultury” (1932, nr 2 i 1933, nr 1, 3, 4,), w „Sprawozdaniach Towarzystwa Naukowego we Lwowie” (1934, nr 1) i w innych. Szczególnie interesuje się drewnianym budownictwem ludowym. Ogłasza *Drewniane kościołki pounickie na Podlasiu* (m. in. w północnej części Lubelszczyzny), („Nowa Ziemia Lubelska” 1933, nr 25).

Bibliografia prac K. P.: Grzegorzcyk P.: *Plastyka ludowa Polski*, zarys bibliograficzny, („Pol. Szt. Lud.” R. IV: 1950, nr 1-6, dodatek); Bittner H.: *Materiały do bibliografii etnografii polskiej, 1945-1955*, (Wrocław 1955); Bittner-Szewczykowa H.; *Materiały do bibliografii etnografii polskiej za 1945-1954*, (Wrocław 1958, suplement do XLIII t. „Ludu”); Chmielińska Irena: *Materiały do bibliografii polskiej sztuki ludowej*. „Pol. Szt. Lud.” R. VI: 1952 nr 6, dodatek, „Lud” indeks tomu I-XXXIX, „Lud” t. XL, Poznań 1953, s. 970, 1061

O K. P. pisali między innymi w: „Etnografia Polski” t. II, (Wrocław 1959 PAN s. 487); 50 lat PTK-PTTK w Lublinie (Lublin 1960, Pol. Tow. Turyst.-Krajoznawcze w Lublinie, s. 14-15).

PRZEŹDZIECKA MARIA

etnograf, pracownik Inst. Sztuki PAN (Pracownia Badania sztuki ludowej).

Urodzona w Paszymsze, powiat Szawle, Litewska SRR. Magisterium z historii sztuki na UJ w Krakowie w 1955 roku. Od 1952 zatrudniona w Pracowni Badania Sztuki Ludowej Instytutu Sztuki PAN. Brała udział w badaniach terenowych w latach 1952 (Biłgorajskie), 1954 (Lubartowskie, Parczewskie), 1959 (Tomaszowskie, Chełmskie, Hrubieszowskie, Włodawskie). Autorka licznych prac z zakresu plastyki ludowej drukowanych głównie w czasopiśmie „Polska Sztuka Ludowa” i „Ziemia”. Z materiałów lubelskich publikowała następujące recenzje i artykuły: *Wystawa sztuki ludowej Biłgorajszczyzny* (P. Szt. Lud. 1954), *Wędrowni rzeźbiarze ludowi w Lubelskim* („Ziemia”, 1958) nr 1 (15), *Józef Zagórski - uniacki świątkarz* (P. Szt. Lud. - w druku 1961, nr 4)

PREIZNER TADEUSZ

(1903-1944), nauczyciel, profesor Konserwatorium Muzycznego w Katowicach, muzykolog, znawca muzycznego folkloru podlaskiego.

Ur. w 1903 r. Kąkolewnicy, w Lubelskim. Początkowe nauki muzyczne pobierał w domu rodzicielskim, następnie prywatnie w Radzynie. Po ukończeniu Seminarium Nauczycielskiego w Siedlcach został wykładowcą muzyki i śpiewu w Preparandzie Nauczycielskiej w Staninie. Jednocześnie kształcił się na Wydziale Nauczycielskim Konserwatorium Muzycznego w Warszawie. Po studiach muzycznych zostaje profesorem Konserwatorium Muzycznego w Katowicach, w r. 1928.

Okupacja niemiecka zastaje go w Radzynie. W r. 1944 wywieziony na Zamek, następnie osadzony na Majdanku - ginie z rąk hitlerowskich 19 V 1944 r.

T. P. wcześniej rozwinął w sobie zainteresowania folklorem południowego Podlasia. Jego główne zbiory pieśni powstały z penetracji w pow. łukowskim. Zebrał liczne materiały, które znajdują się w posiadaniu rodziny w Sopotach. Ogłosił *Uwagi nad pieśnią ludową powiatu łukowskiego*, („Gaz. Pow. Łukowskiego 1928, nr 3, 4, 5 i 1928, nr 1, 2); *Piękne tradycje zbierania pieśni ludowych na terenie pow. łukowskiego a potrzeby dnia dzisiejszego*, („Podlasie” 1934, nr 10, s. 1-2) i inne. Jest autorem i współredaktorem kilku wydawnictw muzycznych śląskich.

Bibliografia: Michałowski K.: *Bibliografia polskiego piśmiennictwa muzycznego*, wyd. 1, 1955 PWM.

O. T. P. wzmianki: Batko: w „Teatrze Lud.” z r. 1938, w art. pt. *Pieśń podlaska*; R, Fitz: *W sprawie Śpiewnika regionalnego powiatu łukowskiego*, „Podlasie” 1934, nr 11, s. 3 i inne. Informacje Aleksandra Oleszczuka.

RAFALSKI JÓZEF

(1898-1941) działacz kulturalno-oświatowy, muzyk, zbieracz regionalnych pieśni ludowych.

Ur. w Lubartowie w 1898, zmarł w mieście rodzinnym w 1941 r. Ukończył Szkołę Muzyczną w Lublinie, gdzie kształcił się pod kierunkiem prof. Grudzińskiego. Doksztalał się, dojeżdżając na studia do Konserwatorium Muzycznego w Warszawie. Przed pierwszą wojną światową był urzędnikiem magistrackim. W okresie międzywojennym prowadził chóry amatorskie w Lubartowie i w okolicy.

Uzdolniony muzycznie, (skrzypce i fortepian). Poza pracą nad sobą, i dyrygenką, interesował się pieśnią i muzyką ludową, zwłaszcza z terenu powiatu lubartowskiego. Opracował Pieśni powiatu lubartowskiego i okolicznych wsi oraz Śpiewnik szkolny. Lubelski Związek Teatrów i Chórów Ludowych wydał część jego utworów pt: *Śpiewnik Lubelski, cz. I-sza: Pieśni pow. lubartowskiego*, zebrał, zapisał słowa i szarmonizował na czterogłosowy chór mieszany. (Lublin 1933, 4°). Niektóre pieśni znalazły się w zbiorowej publikacji pt. *Lubelska pieśń ludowa, cz. I* (Lwów 1937). Inną część wydrukowano w „Pracy Oświatowej” (R. 1945, nr 1. R. 1946: nr 6-7, 10-11). Reszta utworów J. R. zaginęła.

O J. R. pisali: K. J. Skale: *Wspomnienie o Józefie Rafalskim*, („Lubartów i Ziemia Lubartowska”, jednodniówka Koła Miłośników Historii w Lubartowie, Lubartów 1956, s. 17-18, ilustr.).

REINFUSS ROMAN

dr fil., profesor etnografii i etnologii UMCS w Lublinie, kierownik Sekcji Plastyki Ludowej Instytutu Sztuki PAN w Warszawie.

Ur. 27 V 1910 w Przeworsku. Po studiach prawniczych oraz studiach etnograficznych, odbywanych na UJ w Krakowie u K. Moszyńskiego i K. Dobrowolskiego, w r. 1946 uzyskuje doktorat z etnografii, zaś w 1954 r. stopień profesora nadzwyczajnego. W latach 1937-50 jest kustoszem Muzeum Etnograficznego w Krakowie. W latach 1945-49 został zastępcą profesora i kierownikiem katedry w Uniwersytecie Wrocławskim. Od 1946 r. do chwili obecnej jest kierownikiem Sekcji Badania Plastyki Ludowej w Instytucie Sztuki, (obecnie PAN), a od 1957 prowadzi katedrę etnografii i etnologii w UMCS w Lublinie.

Zainteresowania naukowe R. R. początkowo koncentrowały się na zagadnieniach karpaccich. W latach 1930-37 prowadził badania w Karpatach Środkowych i Wschodnich. Wynikiem tych badań było kilka wydrukowanych prac.

Od roku 1951 R. R. jako kierownik Sekcji Badań Plastyki Ludowej prowadzi badania terenowe w woj. lubelskim, bądź to w postaci objazdów penetracyjnych (pow. puławski,

radzyński, biłgorajski, bialsko-podlaski, włodawski, chełmski, hrubieszowski, tomaszowski i krasnostawski), bądź w postaci obozów naukowo-badawczych w 1954 r. Kozłówce (pow. lubartowski, parczewski, radzyński, lubelski), w r. 1958 w Urzędowie, (pow. kraśnicki, bełżycki, bychawski, janowski). O pracach tych informują artykuły w „Kurierze Lubelskim”, (z r. 1954, nr 215 i z r. 1958, nr 267).

Jako profesor etnografii UMCS podjął R. R. badania nad rzemiosłem ludowym Lubelszczyzny, przygotowując do druku pracę o *Garncarzach ludowych w Ordynacji Zamojskiej w połowie XIX w.* R. R. współpracuje blisko z Oddziałem Lubelskim PTL, Muzeum Lubelskim, Lubelskim Domem Kultury oraz Związkiem Nauczycielstwa Polskiego. Wśród jego 154 drukowanych pozycji znajdują się również tytuły związane z Lubelszczyzną a mianowicie: *Z wystawy pokonkursowej w Łukowie*, („Pol. Sztuka Lud.” R. 6:1952, nr 1); *Sztuka ludowa na wystawach w Lublinie*, (tamże, R. 8: 1954 nr 5); *Wystawa obrzędów ludowych na Lubelszczyźnie*, (tamże, R. 13:1959, nr 3). Zorganizował zeszyt „Literatury Ludowej”, R. 3: 1959, nr 5-6, poświęcony całkowicie lubelskiemu folklorowi. Ostatnio, w związku z Tysiącleciem Państwa Polskiego, w cyklowej wypowiedzi profesorów UMCS pod nazwą „Głos mają wieki”, R. R. w artykule p.t. *Konfrontacje starego z nowym*, (Kurier Lub. R. 4:1960, nr 161, 162, s. 3) scharakteryzował wkład dyscypliny etnograficznej w powiązaniu z regionem lubelskim.

Bibliografię prac R. R. zestawiała H. Bitner: *Materiały do bibliografii etnografii polskiej (1945-1955)*, wyd. PTL Wrocław 1955, s. 45-47), oraz Bittner-Szewczykowa: *Materiały do bibliografii etnografii polskiej za 1945-1954*, Wrocław 1958, s. 346.

O R. R. w powiązaniu z Lubelszczyzną pisali: M. Targoński: *Odkrywamy anonimowych twórców*, („Kultura i Życie” R. 3:1954, nr 29, z podobizną); M. Ginalska: *Rozmowa z prof. Reinfussem* („Kamena” 1959, nr 21).

RIABININ JAN

(1878-1942), kustosz Archiwum Państwowego w Lublinie.

Ur. 22 VIII 1878 w Lublinie. Ukończył Uniwersytet Moskiewski w r. 1904, wydział historyczny. Pracował jako archiwista Archiwum Głównego Spraw Zagranicznych w Moskwie, gdzie miał powierzony dział polski. Po powrocie do Lublina w r. 1921 zostaje urzędnikiem kontraktowym Archiwum Państwowego, a od r. 1928- kustoszem.

Poza pracą zawodową J. R. pracował naukowo, głównie nad przeszłością Lublina i Lubelszczyzny. Opublikował szereg źródłowych prac, przyczynków i artykułów do dziejów Lublina i regionu lubelskiego. Zmarł w Lublinie 20 VII 1942 r.

W publikacjach J. R. występują materiały, które mogą zainteresować etnografa. W pracy Lublin w księgach wójtowsko-lawnicznych XVI-XVIII w., (Lublin 1938), znaleźć można szereg materiałów, jak np. dotyczące morowego powietrza, czarów, mordów rytualnych, materiały słownikowe itp. Drukował także różne przyczynki. Z obyczajowości lubelskiego pospólstwa jest jego artykuł: *O czarach i gusłach w Lublinie*, („Głos Lub.” 1936. nr 299 oraz nr 306 i odbitka). Z innych wymienić można: *Nazwiska, przezwiska i przemianki dawnych mieszczan lubelskich*, (tamże, 1956, nr 298 i odbitka), *Z lubelskiej terminologii rzemieślniczej*, (tamże, 1937, nr 86 i odbitka). Z nowszych, interesującym opracowaniem jest *Hrubieszowskie Towarzystwo Rolnicze na przełomie*, (w księdze zbiorowej pt. *Stanisław Staszic*, Lublin 1927 i odbitka) oraz inne.

O J. R. pisali: K. Gawarecka: *J. R. - kustosz Archiwum Państwowego w Lublinie, w szesnastą rocznicę zgonu*, („Archeon” t. XXIX, s. 209-219; tamże bibliografia jego prac); tenże: *Sylwetki zasłużonych ludzi: Jan Riabinin*, („Życie Lub.”, 1947, nr 196); Adamczyk: *J. R. - historiograf Lublina*, „Dziennik Zarządu m. Lublina”, 1937, nr 9 (371).

SEWERYN TADEUSZ

dr fil., prof., etnograf, historyk sztuki, art. malarz, muzeolog, dyr. Muzeum Etnograficznego w Krakowie.

Ur. 21 VIII 1894 w Żabnie pow. Dąbrowa. Ukończył UJ i ASP w Krakowie. W r. 1930 otrzymał doktorat. Od r. 1917 jest nauczycielem szkół średnich w Janowie Lub., Chełmie, Tomaszowie Maz, i w Krakowie - do r. 1939. W tymże roku habilituje się na UP z etnografii, a w szczególności ze sztuki ludowej. Od r. 1946 wykłada jako docent w UJ. W r. 1954 otrzymuje tytuł profesora nadzwyczajnego. W latach 1929-37 jest kustoszem Muzeum Etnograficznego w Krakowie, a od r. 1937 do chwili obecnej jest jego dyrektorem.

T. S. w swoim dorobku posiada liczne pozycje publikacyjne z zakresu etnografii, sztuki, zwłaszcza ze sztuki ludowej. M. in. opublikował: *Rozdroża sztuki ludowej*, (Warszawa 1948), *Polskie malarstwo ludowe*, (Kraków 1937), *Etnografia ikonograficzna*, („Lud” t. 37-41) i szereg innych.

T. S. bardzo wcześnie był związany z Lubelszczyzną. W r. 1817 jest nauczycielem w gimnazjum w Janowie Lub. W r. 1919 założył tu Muzeum regionalne, przejęte później przez Sejmik Janowski. Było to jedno z pierwszych tego rodzaju muzeów w Polsce oparte na szerokiej współpracy z młodzieżą szkolną, (zob. jego art. *Współpraca młodzieży krajoznawczej z muzeami etnograficznymi*, „Ziemia” 1930, s. 297 oraz *Z przygód etnografa*, „Orli Lot” 1,93.9, nr 6).

Pamięć o Lubelszczyźnie znalazła swe odbicie w późniejszej działalności T. S. Muzeum Etnograficzne w Krakowie posiada liczne eksponaty z regionu lubelskiego, zwłaszcza z

zakresu stroju ludowego i wycinankarstwa. Podobnie jest reprezentowany w jego publikacjach, jak np. *Podłazniki*, (Kraków 1932); *O Chrystusie Frasobliwym*, (Kraków 1932); *Kapliczki i krzyże przydrożne*, (album, Kraków 1958); *Technika ludowa obrazów na szkle*, („Lud” t. 30, s. 178); m. in. o obrazach z okolic Puław i Dubienki; *Sztuka ludowa w Polsce*, (Kraków 1948), na stronie 38, 39 podaje po raz pierwszy nazwiska ludowych drzeworytników lubelskich z XIX w.; *Staropolska grafika ludowa*, (Warszawa 1956, s. 116), o drzeworycie w książce Biernata z Lublina: *Żywot Ezopa Fryga*, Kraków 1578; s. 116-119: o rysunku „Skarga poddanych na panów”; *Polskie wycinanki papierowe XVII-XVIII w.* („Pol. Sztuka Lud.” 1956, nr 2, s. 58, 69, 70, 80), wycinanka z Lublina z r. 1646, z Kazimierza Dolnego z r. 1664, 1685, 1688, 1691, 1692, 1693) i w innych. Ostatnio T. S. drukuje kilka prac w których występują podobne materiały lubelskie, jak np. *Polskie zabawki ludowe*, (Warszawa 1960) i w innych.

Bibliografia prac T. S. w: P. Grzegorzczak: *Plastyka ludowa Polski*, zarys bibliograficzny, („Pol. Sztuka Lud.” R. IV: 1950, nr 1-6, dodatek, s. 38); H. Bittner: *Materiały do bibliografii etnografii polskiej, 1945-1955*, Wrocław 1955, s. 43; H. Bittner-Szewczykowa: *Materiały do bibliografii etnografii polskiej, za 1945- 1954*, Wrocław 1958, suplement do t. XLIII „Ludu”, s. 344; Irena Chmielińska: *Materiały do bibliografii polskiej sztuki ludowej*, „Pol. Sztuka Lud.” R. IV: 1952, nr 6, dodatek, s. 17; „Lud” indeks tomu I-XXXIX, „Lud” t. XL, Poznań 1953, s. 985, 1066.

O T. S. pisali: w: „Etnografia Polski” II, Wrocław 1959, s. 488, głównie o muzealnictwie; „*Studia Źródłoznawcze, Commentationes*” IV: 1959; „*Rocznik Pol. Akad. Umiej. w Krakowie*”, R. 1947-52, s. XXIII-XXIV; A. Peretiakowicz i M. Sobieski: *Współczesna kultura polska. Nauka, Literatura, Sztuka*, Poznań 1932. Nadto wykorzystano list T. S, do 11. Zwolakiewicza z dnia 21 I 1960 r.

SKARUCH KAROL, EMIL

nauczyciel, art. plastyk, regionalista.

Ur. 24 X 1899 r. we wsi Łubno pow. Brzozów, woj. Rzeszów. Ukończył Państw. Instytut Robót Ręcznych dla nauczycieli w Warszawie w r. 1935. Dyplom nauczyciela szkół średnich uzyskał po wojnie. Pracuje w szkolnictwie podstawowym od r. 1920, początkowo w powiecie chełmskim i lubelskim, po roku 1944 w szkolnictwie średnim w Lublinie i ostatnio w Lubartowie.

Jego zainteresowania regionalizmem lubelskim sięgają okresu dwudziestolecia. Współpracuje z grupą regionalistów nauczycieli skupionych w szeregach ZNP. Po wojnie swoją działalność wiąże z Lubartowem. W r. 1955 jest inicjatorem i współzałożycielem Koła Miłośników Historii w Lubartowie, które przekształciło się w Stowarzyszenie Miłośników

Ziemi Lubartowskiej. Jest członkiem komitetu redakcyjnego jednodniówki „Lubartów i Ziemia Lubartowska”, 1956 r., 1958 i 1959). Zajmuje się zbieraniem różnych zabytków m. in. z zakresu ludowej kultury. Popularyzuje regionalizm lubartowski odczytami, piórem, pędzlem. Publikuje artykuły z zakresu krajoznawstwa, kultury ludowej, oświaty itp. (głównie w periodykach lubelskich). Niektóre jego artykuły mają znaczenie dla etnografii lubelskiej, jak. np. *Wspomnienie o Józefie Rafalskim* albo *Pisankarstwo jako forma sztuki ludowej*, („Lubartów i Ziemia Lubartowska 1956).

Wiadomości o K. S. J. K.: *Lubartów i Ziemia Lubartowska* „Kamena” 1958 nr 18; Gzella L.: *Regionalny ruch w Lubelskim*: „Orka” 1959 nr 21; Starnawski Jerzy: *Wczoraj, dziś i jutro nauczycielstwa lubelskiego*. „Kamena” 1960 nr 3; Sowinska Beata: *Bez mandatu*. „Życie Warszawy” z dnia 15-16 stycznia. 1961 r., Polskie Radio - Warszawa: Audycja pt. *Zagadnienia lubartowskie*, z dnia 25 X 1960 r. godz. 16.05 (z udziałem K. S.).

SKRZYŃSKA KAZIMIERA

folklorystka, współpracowniczka „Wisły”, autorka etnograficznego opisu wsi lubelskiej.

Była jedną ze wcześniejszych z Lubelszczyzny współpracowniczek „Wisły” - za redaktorstwa Jana Karłowicza. Współpracowała z H. Łopacińskim.

Opublikowała *Wieś Krynice w Tomaszowskim*, („Wisła” t. IV: 1890, s. 79-112). W pracy tej opisała warunki bytowania na wsi, stosunki społeczne i rodzinne, zwyczaje, wierzenia, obrzędy i wiedzę ludową z ostatniego ćwierćwiecza XIX wieku. Opis ten należy do rzadkich opracowań z regionu tomaszowskiego. Następnie ogłosiła książkę pt. *Kobieta w pieśni ludowej*, (Warszawa 1891, Biblioteka „Wisły”). W tej monografii jest sporo materiału z terenu Lubelszczyzny. Fragmenty z niej drukowała w „Kalendarzu Lubelskim”, (rok 1891, s. 23-28), pt. *Echa szumiącej dąbrowy*. W pracy tej przedstawiła pieśni ludowe odnoszące się do zjawisk przyrody, roślin, zwierząt itp. Również interesowała się podaniami i baśniami. W „Wiśle” wydrukowała kilka opracowań z tego zakresu, jak np. *Podanie o Madeju z Kryniczek w Tomaszowskim*, (t. V: 1891, s. 47) i *Baśnie z okolic Zamościa i Krasnegostawu*, (t. XV: 1901). Nadto ogłosiła kilka różnych przyczynków ludoznawczych, głównie w „Wiśle”.

Niektóre jej prace podaje A. Strzelecki: *Materiały do bibliografii ludoznawstwa polskiego*, cz. 1, za czas 1878-1894, „Wisła” t. XIII; F. Gawełek: *Bibliografia ludoznawstwa polskiego*, s 206; *Materiały do bibliografii piśmiennictwa kobiet polskich...*, Lwów 1934.

SMOCZYŃSKI PAWEŁ

dr fil., docent UMCS, dialektolog.

Ur. 28 VI 1914 r. w Nowem na Pomorzu. W latach 1933-37 studiował w Poznaniu filologię polską. W okresie 1946-55 był asystentem i adiunktem w Uniwersytecie Łódzkim, oraz wykładowcą przy Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi. Doktoryzował się w 1951 r. Nominację na docenta uzyskał w r. 1955. Od tego czasu pracuje jako wykładowca przy katedrze języka polskiego UMCS w Lublinie.

Prace dialektologiczne P. S. dotyczą głównie gwar kaszubskich i lubelskich. Odnosnie zakresu pierwszego ogłosił kilka prac w periodykach fachowych. W artykule pt. *Komunikat o Atlasie gwar Lubelszczyzny* (Język polski t. XXXVIII: 1958 nr 1, s. 77-80), autor zdaje sprawozdanie z rozpoczętych studiów nad gwarami lubelskimi z uniwersyteckiego ośrodka lubelskiego oraz komunikat o *Atlasie gwar lubelskich*. W podanym zarysie organizacji zbiorowej pracy kierowanej przez P. S. dowiadujemy się o zebraniu poważnego materiału ze 110 miejscowości Lubelszczyzny w oparciu o 140 map próbnych. Nadto z zakresu onomastyki ogłosił kilka artykułów. Tymi są: obszernie omówienie pracy M. Karasia *Nazwy miejscowe typu Pagóra, Zalas w języku polskim i innych językach słowiańskich*, (Jęz. Pol, 1956); Uzupełnienie do pracy Safarewiczowej *Nazwy miejscowości typu Mroczkowizna, Klimontowszczyzna*, (Onomastica 1958) i inne.

O pracach S. P. wzmiankowali: J. Kuryłowicz, (Biuletyn Pol. Tow. Jęz. 1955), Z. Stieber, (*Woprosy Jazykoznanija* 1956).

SMOLEŃCÓWNA KAROLINA

współpracowniczka „Wisły”, autorka lubelskich monografii ludoznawczych.

Zamężna za Maksymilianem Dobrskim, właścicielem Chmielnika w pow. lubelskim, autorem kilku opracowań z zakresu rolnictwa Lubelszczyzny,

K. S. należała do najwcześniejszych współpracowniczek „Wisły” z czasów redaktorstwa Jana Karłowicza. Jej osiągnięcia ludoznawcze koncentrują się głównie w powiązaniu z regionem lubelskim. Opracowała: *Wieś Chmielnik w powiecie lubelskim*, („Wisła” t. III: 1889, s. 237-52). W pracy tej opisała topografię i historię wsi, kulturę materialną, stosunki rodzinne, społeczne, świadomość narodową itp. Druga jej praca o charakterze monograficznym pt. *Chłopskie dziecko*, („Wisła” t. IV: 1890, s. 48-63), również dotyczy tego samego środowiska, jakim był Chmielnik przy końcu XIX w. Z innych jej prac ludoznawczych wyliczyć należy; *Gry dziecięce*, (tamże t. V: 1891, s. 21-24) oraz *Z metafizyki ludowej*, (w książce zbiorowej pt. *Upominek ku czci E. Orzeszkowej*, Kraków-Petersburg 1893, s. 519-520). Poza tym wydrukowała w „Wisła” kilka przyczynków z zakresu lecznictwa ludowego, (tamże t. IV:

1890, s. 879), pokrewieństwa i powinowactwa ludowego, np. „zimny dziad”, (t. II, s. 608), dotyczące „wetowania” u dzieci, (tamże, s. 813) i kilka innych. K. S. pisała również utwory literackie .

Prace K. S. wlicza *Bibliografia ludoznawstwa polskiego*, Gawelka, s. 296 oraz wydawnictwo zbiorowe pt. *Materiały do bibliografii piśmiennictwa kobiet polskich...*, Lwów 1934, Reprodukacja podobizny K. S. w książce zbiorowej ku czci Orzeszkowej, Kraków-Petersburg 1893, s. 519.

SMOLIŃSKI JÓZEF

(1865-1927), art. malarz, współpracownik Komisji Historii Sztuki FAU, dyrektor Muzeum Rzemiosł i Sztuki Stosowanej w Warszawie, badacz sztuki zabytkowej, krajoznawca, miłośnik Lubelszczyzny.

Ur. w r. 1865 w Zamojszczyźnie, zmarł w Warszawie 9 VI 1927 r. Studia odbył w Warszawskiej Szkole Rysunkowej pod kierownictwem Wojciecha Gersona. Malował portrety, studia figuralne i krajobrazy. Był długoletnim członkiem T.Z.S.P. w Warszawie, dyrektorem Muzeum Rzemiosł i Sztuki Stosowanej w Warszawie oraz członkiem Komisji Fotograficznej P.T.K. Był współpracownikiem Komisji Historii Sztuki PAU w Krakowie. Należał do krajoznawców spod znaku Gersona, którzy w wędrówce po ziemi ojczyściej pędzlem i ołówkiem utrwalali zabytki kultury i sztuki oraz przejawy ludowej kultury. Był współpracownikiem H. Łopacińskiego i Z. Glogera. Temu ostatniemu dostarczał liczne materiały rysunkowe do *Encyklopedii Staropolskiej*, do wydawnictwa pt. *Budownictwo drzewne i wyroby z drzewa w dawnej Polsce*, itp. Zamieszczał rozprawy i sprawozdania w wydawnictwach AU w Krakowie, w „Ziemi”, „Biesiadzie Literackiej” i w innych.

J. S. związany był od młodości z regionem lubelskim, zwłaszcza z Lublinem i Zamojszczyzną. Autor nekrologu artysty mówi, że jego zamiłowania do swojszczyzny rodowód swój mają w „Zamojszczyźnie, skąd czerpał dla wrażliwej swej duszy pierwsze ludowe motywy zdobnicze”. W wydawnictwach glogerowskich umieszczał rysowane przez siebie z zapałem i miłością: spichlerze drewniane, bóżnice, cerkiewki, dzwonnice, dworki, zajazdy i karczmy, bramy, krzyże i kapliczki przydrożne, różne zabytki architektury drewnianej i okazy sztuki ludowej z różnych stron Lubelszczyzny, zwłaszcza z Bełżyc, Łaszczowa, Tomaszowa, Zamościa, z peryferii Lublina - z końca ubiegłego wieku. J. S. pomagał H. Łopacińskiemu w chronieniu skarbów zabytków lubelskich, służył swą inwencją artystyczną, m. in. wykonał projekty do okładek wydawnictw *Ilustrowany Przewodnik po Lublinie M.A.R.*, *Dla sierot*, i inne.

Wiadomość o J. S. podaje nekrolog zamieszczony w „Ziemi” 1927 r., nr 17, s. 382, z podobizną; „Sztuki Piękne” R. 3:1.927, nr 12, s. 468, „Sprawozdanie Komitetu T.Z.S.P. za rok 1927” w Warszawie .s. 1;).

STANISZEWSKA ZOFIA

współpracowniczka „Ludu” i „Wisły”, działaczka oświatowa i społeczna. Autorka kilku opracowań monograficznych.

Interesowała się ludoznawstwem. Opracowała wieś Gródek Nadbużny w powiecie hrubieszowskim. Z pracy tej drukowała początkowo różne wyciągi - w „Wisły”, (t. IX: 1895), w dziale „poszukiwania”. Są to przyczynki z zakresu lecznictwa ludowego (s. 123-6), dotyczące chaty (127-9), poglądów na przyrodę (130), nazw topograficznych (130), pamięci o zmarłych (131), sobótki (131) i innych. Natomiast całą monografię drukowała w „Ludzie”, (t. III: 1897, s. 7-46) pt. *Z nad Bugu*, pod kryptonimem Z. St.

Zachęcona przez H. Łopacińskiego opracowała drugą monografię ludoznawczą pt. *Wieś Studzianki (w powiecie Janowskim)*, drukowaną w „Wisły” (t. XVI: 1902. s. 162-95, 338-497, 490-505, 603-34), ilustrowaną i z nutami. Jest to monografia znacznie obszerniejsza od poprzedniej. Autorka opisuje w niej kulturę materialną miejscowego ludu, stosunki społeczne i duchowe wsi z końca XIX i początku XX wieku. Zajmowała się też sobótkami głównie z okolic Kijan i Zawieprzyc, (zob. art. *W noc świętojańską w czas*, „Biesiada Literacka”, 1893, nr 29).

Prace S. Z. podaje bibliografia Gawelka, s, 297. Wzmianki o niej, jako działaczce społecznej podaje Z. Sachnowski w: *Ludzie polskiego podziemia*, (Rzeczpospolita 1946, nr 247-316, odcinek 39-42).

STARNAWSKI JERZY

dr fil., docent KUL-u, historyk literatury, bibliograf, regionalista.

Ur. 27 II 1922 w Guzówce, pow. Krasnystaw. Studia odbywał w KUL-u, UJ, UW (z zakresu filologii polskiej i częściowo z filologu klasycznej). Doktorat uzyskał w roku 1949. Od r. 1950 jest starszym asystentem KUL, w r. 1956 mianowany adiunktem, w rok później zastępcą profesora. W r. 1958 otrzymał nominację na docenta KUL-u. Wykłada w tej uczelni historię literatury polskiej - do chwili obecnej.

Niektóre z prac mają wartość dla etnografii. Zwłaszcza wyróżnia się Biblioteka im. Łopacińskiego - warsztat pracy historyka literatury polskiej, (w księdze zbiorowej: *H. Łopaciński, 1907-1957*), oraz bardzo ważna *Bibliografia H. Łopacińskiego*, (tamże).

Wyraźnie etnograficzna jest praca o „Dziurdziach” Orzeszkowej pt. *Sumiennosc etnograficzna, drukowana w skróceniu* („Wieś” 1948, nr 3), wyszła z seminarium Józefa Gajka, wówczas docenta KUL. Nadto, lubelskim etnografom i kolekcjonerom materiałów folklorystycznych poświęcony jest w części jego artykuł *Wczoraj, dziś i jutro nauczycielstwa lubelskiego*, („Kamena” 1960, nr 9).

Bibliografia prac J. S.: częściowo w: Starnawski J.: *Bibliografia literacka Lubelszczyzny 1944- 1954*, „Kamena” 1954, nr 1-3, s. 156, toż, za: 22 VII 1954- 31 XII 1957, tamże, dodatek do nr 23-24 z r. 1957, s. 14-15; i w innych.

STELMASZCZYK JAN

regionalista lubelski, miłośnik sztuki ludowej i zbieracz jej okazów.

Ur. 5 II 1909 w Dzierzkowicach, powiat Kraśnik. Do roku 1939 jest na wsi przy rodzinie. Od 1946 do 1949 roku pracuje w Ludowym Instytucie Kultury w Warszawie w charakterze referenta sztuki ludowej i krajoznawstwa. Od 1955 roku jest zatrudniony jako kierownik w Powiatowym Archiwum Państwowym w Kraśniku, gdzie pracuje do chwili obecnej.

Zainteresowania i zamiłowania kolekcjonerskie do sztuki ludowej datują się u J. S. jeszcze z przed wojny. Zbiera wycinaniu łowickie, kurpiowskie. Zainteresowania poszerzają się na teren Lubelszczyzny, zwłaszcza jej części południowej. Interesuje się lubelskim budownictwem zabytkowym, strojem i plastyką ludową, krzyżami i kapliczkami przydrożnymi, ceramiką itp. Odbywa penetracje terenowe w poszukiwaniu okazów obiektów do zanotowania rysunkiem, pędzlem lub aparatem fotograficznym, głównie w pow. biłgorajskim, janowskim, kraśnickim i częściowo w puławskim. W latach powojennych zorganizował wystawy sztuki ludowej w Biłgoraju i Kraśniku. Wypożycza fotografie, rysunki okazów zabytków kultury ludowej etnografom i instytucjom naukowym i kulturalnym. W PTL we Wrocławiu znajdują się jego teki rysunków i fotografii budownictwa drewnianego z południowej Lubelszczyzny. Ze zbiorów J. S. publikowano we „Wsi Tworzącej”, (1946, nr 1), w „Miesięczniku Ludowym”, (1947, nr 1) i innych. Drukował: *Wieś tworząca w terenie*, („Miesięcznik Ludowy” 1947, nr 1); *Ziemia o zatartym obliczu*, (tamże 1947, nr 6-7); *W pogoni za utraconym pięknem*, (tamże 1947, nr 8, 9, 10). Ostatnio opublikował: *To może być dobrym początkiem*, („Kurier Lubelski” 1960, nr 14-15), w którym dzieli się z czytelnikami spod znaku „Klubu szperaczy - Miłośników Lubelszczyzny” swoimi spostrzeżeniami z penetracji w Biłgorajskim.

O J. S. pisali: Pokora Leon: *Aby człowiek pozostawił ślad...* („Zielony Sztandar” 1959, nr 1-2).

SZELIGOWSKI TADEUSZ

dr fil., kompozytor, pedagog.

Ur. 15 IX 1896 r. we Lwowie. Ukończył Uniwersytet Jagielloński w Krakowie. Doktorat z prawa uzyskał w 1922 r. Studia muzyczne odbył w Konserwatorium Polskiego Tow. Muzycznego we Lwowie, (fortepian), następnie w Krakowie, (kompozycja). W latach 1921-31 przebywa w Paryżu, gdzie studiuje kompozycje u Nadii Boulanger. Od r. 1932 jest profesorem kompozycji w Konserwatorium w Poznaniu i Wilnie, po wojnie w Poznaniu i Warszawie. W latach 1951-54 był prezesem Zarządu Głównego ZKP.

W szeregu kompozycji instrumentalnych i wokalnych widać jego zainteresowania folklorem lubelskim: *Wesele lubelskie, na sopran, chór i orkiestrę*, (1948, wyd. PWM); *Suita lubelska na małą orkiestrę* (1945); *5 pieśni ludowych z Lubelszczyzny na chór a cappella* (1945), oraz na głosy żeńskie lub dziecięce, (1946, nr 6) i na głosy mieszane, (1946, nr 8, PWM); *4 pieśni weselne z Lubelszczyzny na chór a cappella*, (1945) i inne.

O T. S. pisało szereg muzykologów i recenzentów w wydawnictwach biograficznych oraz fachowych krajowych i zagranicznych.

SZEWC BŁAŻEJ

(1852-1916), nauczyciel, działacz społeczny.

Ur. 1852 r. w Wielączy, pow. Zamość, zmarł w r. 1916 w Zamościu. W okresie I wojny był pierwszym kierownikiem szkoły Nr 1 w Zamościu. Na Wystawę Rolniczo-Przemysłową w Lublinie 1901 r., do działu ludoznawczego nadesłał opis wsi Wielącza oraz dokładnie wiadomości o miejscowym ludowym weselu, (zob. H. Łopaciński: *Dział etnograficzny wystawy lubelskiej*, „Wisła” t. XVI: 1902, s. 336), Ogłosił drukiem dwa obszerniejsze opisy; *Kilku wiadomości o odzieży ludowej w gub. lubelskiej*, (we wsi Wielącza, pow. zamojski, („Wisła” t. XVI: 1902, s. 350-352); przedrukowane w „Kronice Powiatu Zamojskiego” R. I: 1918, nr 23-24, s. 44-45; *Zwyczaj i obrzędy weselne we wsi Wielączy w pow. zamojskim*, („Wisła” tamże, s. 314-321), przedruk w „Kronice Pow. Zamojskiego” (tamże, nr 21-22, s. 27-31). Nadto drukował w „Wiśle” szereg przyczynków, jak np. *Antropologia*, (tamże, s. 343-345); nazwy topograficzne s. 658); nieco o pożywieniu ludu wiejskiego, (s. 357); chata, (s. 431) i inne.

Prace B. S. wymienia F. Gawętek: *Bibliografia ludoznawstwa polskiego*, s. 298; relacja F. Podobińskiego z Zamościa.

ŚLIWINA WANDA

(Jagienka spod Lublina), literat, działaczka społeczna, regionalistka lubartowska.

Ur. 9 II 1891 w Bystrzycy koło Lublina. W latach 1906-7 studiuje w Konserwatorium Muzycznym w Warszawie. Po wyjściu zamąż oddaje się pracy społecznej w Lubartowie. W latach 1915-18 jest w Rosji. W okresie międzywojennym przebywa w Lubartowie, następnie w Lublinie. Po wojnie przenosi się do Lublina. Ostatnio mieszka we Wrocławiu.

Życie, działalność społeczna i twórczość literacka W. S. ściśle wiążą się z Lubelszczyzną, zwłaszcza z regionem lubartowskim. W środowisku Lubartowa bierze czynny udział w szeregu organizacji społecznych i kulturalnych. Interesuje się żywo akcją regionalną i włącza ją do swej twórczości literackiej.

W. Ś. uprawia różne gatunki literackie, jak np. poezję, nowelistykę sensacyjną, powieść, satyrę itp. Chętnie para się publicystyką, nie gardzi tematyką popularnonaukową i ludoznawczą. W dorobku swoim posiada szereg powieści, nowel, kilka tomików poezji, prac regionalnych, wiele artykułów i sprawozdań.

W wielu jej utworach występują akcenty regionalne. Akcenty te manifestują się w nowelkach i opowiadaniach ludowych, w literackich opracowaniach legend i podań opartych na kanwie lubelskiego folkloru. Z tego zakresu osobno opublikowała *Legendy i opowiadania*, cz. I i II, (Lublin 1948), oraz cały szereg luźnych pozycji, jak np. *Cudowne jezioro*, („Echo Ziemi Lubartowskiej” 1925, nr 6), *Sąd diabelski*, („Życie Lub.” 1947, nr 176), *Podanie o Majdanku*, („Słowo Powszechne” 1948, nr 201) itp. Z zakresu historycznego i obyczajowego wspólnie z Ferdynandem Traczem ogłosiła pracę pt. *Ziemia Lubartowska* (Lublin 1928 r.) z akcentami krajoznawczo-folklorystycznymi, (zob. rec. A. Fischera, „Lud“ VII, s. 154). Opublikowała interesujący szkic etnograficzny pt. *Lud lubartowski*, (tamże t. XXIX: 1930, ilustr. i odbitka), opracowany na podstawie rękopisu Heleny Morozewicz, (zob. jej życiorys). W pracy tej przedstawiła miejscowe stroje ludowe, przemysł tkacki, budownictwo i pieśni.

Spis utworów W. S. znajduje się w wydawnictwie jubileuszowym pt. *W zwierciadlanym owalu*, wydanym z okazji 15-lecia jej twórczości i pracy społecznej pod redakcją Zygmunta Radomskiego, Lublin 1931, Część jej prac w opracowaniu: Józef Lulek: *Bibliografia regionu lubartowskiego*, („Lubartów i Ziemia Lubartowska”, Jednodniówka, Lubartów 1956 r., 1958 r.). Nadto J. Starnawski: *Bibliografia literacka Lubelszczyzny*, „Kamena” 1954, nr 1-3, dodatek); T. Kłak: *Bibliografia literacka Lubelszczyzny*, (Lublin 1959).

O W. Ś. pisali: J. W.: *10-lecie pracy literackiej Jagienki z pod Lublina*, „Głos Lub.” 1926, nr 167), oraz w wydawnictwie *W zwierciadlanym owalu*, Lublin 1931; (is): *Wanda Jagienka Śliwina pisze powieść dla młodzieży*, „Życie Lub.” 1948, nr 7); Lulek J.: *Przypominamy Jagienkę spod Lublina* w: „Lubartów i Ziemia Lubartowska”, jednodn. 1959, s. 28-31, ilustr.

ŚWIEŻY JANUSZ

art.-malarz, pedagog, etnograf i miłośnik sztuki ludowej, współtwórca „Wesela Lubelskiego”.

Ur. 3 X 1884 r. we Lwowie. Studia malarskie ukończył w Krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych w 1912 r. Podczas pierwszej wojny światowej służył w armii austriackiej. W 1915 r. przybywa do Lublina i tu pracuje w wojskowym oddziale litografii. Po wojnie pracuje jako kierownik w wojskowych zakładach graficznych przy MSW w Warszawie. Po zwolnieniu przechodzi na stanowisko nauczyciela rysunku w szkołach średnich, początkowo w Mińsku Mazowieckim, następnie w Sosnowcu, później w Krasnymstawie. Tu osiąga poważniejsze sukcesy pedagogiczne, (zob. „Kształt i Barwa” 1024 r.), J. S. jest od r. 1923 w Lublinie w Zawodowej Szkole Przemysłowo-Handlowej, gdzie wykłada rysunek i kostiumologię. Jednocześnie czynnie pracuje w Lubelskim Związku Teatrów i Chórów Ludowych oraz w Muzeum w Lublinie. Po wojnie jest dyrektorem Liceum Przemysłowo-Odzieżowego w Lublinie, dyrektorem Liceum Technik Plastycznych w Nałęczowie.

Etnograficzna działalność J. Ś., związana z Lubelszczyzną, kształtuje się dwukierunkowo: w pracy penetracyjno-terenowej ukoronowanej szeregiem publikacji oraz w działalności organizacyjno-artystycznej w zakresie teatru ludowego. Jego dawniejsze zamiłowania do sztuki dekoracyjnej znalazły swój odpowiednik w zajęciu się sztuką ludową i jej dziedzinami: zdobnictwem, rzeźbą i strojem ludowym. Ze zdobnictwa wyrazem osiągnięć jest monografia *Pisanki lubelskie*, (Lublin 1937, Tow. Przyj. Nauk.) Z rzeźby ludowej zajął się zapomnianymi twórcami ludowymi w artykule pt. *Świątkarze biłgorajscy*, („Pol. Szt. Lud.” 1947, nr 1). Największe osiągnięcia publikacyjne J. S. występują w dziedzinie stroju ludowego. Zapomniany strój krzczonowski ponownie odkrywa i popularyzuje w teatrze ludowym i w imprezach widowiskowo masowych. Jest współautorem lubelskiego widowiska dramatycznego pt. „Wesele lubelskie” - jako projektant i realizator kostiumów opartych na oryginalnych zabytkowych strojach krzczonowskim i świdnickim. Na swoim koncie ma kilka prac publikacyjnych na ten temat. Jeszcze przed wojną wydał *Ubiór i haft krzczonowski*, (Lublin 1938, dwa wydania). W „Atlasie polskich strojów ludowych” opublikował *Strój krzczonowski* (Poznań 1952). Ostatnio w tymże wydawnictwie ukazał się *Strój podlaski-nadbużański*, (Wrocław 1958). Obecnie pracuje nad strojem Powiśla. Poza tym, wydawnictwo „Sztuka” opublikowało jego *Stroje ludowe Lubelszczyzny*, (Warszawa 1954).

J. S. nie ogranicza się do publikowania prac monograficznych. Walczy piórem o zachowanie strojów ludowych, autentyczności regionalnej i artystycznej-w pracach świetlicowych, w imprezach widowiskowych itp. (zob. jego artykuły drukowane w różnych periodykach, jak np. *Stroje ludowe i pseudoludowe*, „Kultura i Życie” 1956, nr 13 i inne).

Bibliografia prac J. S. znajduje się w wydawnictwach: Bittner H.: *Materiały do bibliografii etnografii polskiej 1945-1955*, (Wrocław 1955 PTL, s. 56); tenże: *Materiały do*

bibliografii etnografii polskiej 1945-1954, (Wrocław 1958, suplement do XLIII t. „Ludu”, indeks s. 350).

O J. S. pisali: *Wdzięk i urok obyczajów wsi lubelskiej. Echa popisów „Lubelskiego Wesela” podczas dni Krakowa*, (Express Lubel. i Wołyń." z dn. 4 VII 1937 r.); Kot Julian: *Ludowy ubiór krzczonowski*. Ciekawa praca lubelskiego artysty i badacza, („Express Lub.” z 24 IV 1938 r.); Gal.: *U lubelskiego Kolberga*, prof. Janusza Świeżego, („Kurier Lub.” 1957, nr 153-154, ilustr.), Gal.: *Jubileusz prof. Janusza Świeżego*, (tamże 1958. nr 30-307, ilustr. M. K.: *40 lat w służbie lubelskiego folkloru*, („Kultura i Życie” 1958, nr 42, ilustr.) i inne.

TŁUCZKIEWICZ TADEUSZ

sprawozdawca i redaktor radiowy.

Ur. 25 VII 1928 r. w Mołodecznie. Ukończył studia polonistyczne na KUL-u. Od roku 1948 do 1953 jest pracownikiem administracyjnym w dziedzinie upowszechniania kultury w Prezydium WRN w Lublinie w Wydziale Kultury. Następnie przechodzi do „Polskiego Radia” do Rozgłośni Lubelskiej na stanowisko sprawozdawcy radiowego i redaktora działu i tu pracuje do chwili obecnej.

W audycjach radiowych szeroko uwzględnia tematykę regionalną. Opracował i zreprodukował w radio m. in. *Pół wieku z książką*, (w programie lokalnym dn. 29 X 1959); *Starszy pan z laską*, artykuł poświęcony etnografowi Januszowi Świeżemu, (21 X 1957); *Dylichans lubelski*, (audycja związana z regionem biłgorajskim, 10 XI 1956); *Z wędrówek po Lubelszczyźnie*, (art. poświęcony 40-leciu Biblioteki im. H. Łopacińskiego w Lublinie, 24 VIII 1956) i inne.

Z powodzeniem propaguje folklor w różnych audycjach „Polskiego Radia”, głównie z Rozgłośni Lubelskiej. M. in. zorganizował i przeprowadził następujące audycje: *Piosenka z podlaskich równin, montaż pieśni ludowych z Podlasia*, (17 IV 1957); *Biłgorajskie wesele*, (audycja wykorzystana w programie ogólnopolskim Warszawy, 23 IV 1955); „*Suita Powiślańska*”, poświęcona pieśni ludowej regionu Powiśla, (w programie ogólnopolskim 14 V 1955); *Orkiestra Karola Namysłowskiego, jego dorobek muzyczny*, (jak wyżej 6 XII 1955); *Niedziela w Radzięcinie, stare kapele ludowe*, (z 5 V 1957); *Zamojskie dożynki, pieśni dożynkowe z Zamojskiego*, (w programie lokalnym 14 IX 1956) i inne. Z innych działów kultury ludowej nadał np. *O pawłowskich garncarzach*, (audycja w programie Warszawy I z 19 VIII 1956). Opracował pierwsza w Lubelszczyźnie taśmotekę pieśni i muzyki ludowej regionu lubelskiego, obejmująca około stu pozycji.

Drukuje artykuły, m. in. *Lubelski folklor w Lubelskim Radio*, („Literatura Ludowa” 1959, nr 5-6); *U źródeł, niektórych zabobonów - zawięprzycie legendy*, („Życie Lub.” 1955, nr

246). Interesuje się dzisiejszym życiem wsi, jak np. *W wiejskiej bibliotece*, (tamże 1956, nr 52); *Świetlica w Bełzcu*, („Kultura i Życie” 1956, nr 33) i inne.

O T. T. pisali: w wydawnictwach „Polskiego Radia” oraz wzmianki prasowe i radiowe miejscowe z racji odznaczeń.

WASILEWSKI ZYGMUNT

(1865-1948), dziennikarz, pisarz i publicysta, ludoznawca, współpracownik „Wisły”.

Ur. 29 IV 1865 we wsi Siekiernie w Kieleckim. Gimnazjum ukończył w Kielcach, uniwersytet w Kijowie (wydział prawny). W latach 1892-94 był bibliotekarzem Raperswilu. Pracował w Warszawie jako redaktor i wydawca „Głosu” w latach 1895-99, naczelny redaktor „Słowa Polskiego” we Lwowie 1902-15, tygodnika „Sprawa Polska” w Petersburgu - 1915-18, „Gazety Warszawskiej” 1918-25, „Myśli Narodowej” od 1925 r. Był pisarzem i publicystą. M in. napisał rzecz związaną z Lubelszczyzną, pt. *Wnukom o prapradziadku w stulecie powstania listopadowego*, (Warszawa 1930), (o generale Józefie Wasilewskim, komendancie twierdzy zamojskiej).

Z. W. będąc jeszcze studentem uniwersytetu interesował się ludoznawstwem. Za redaktorstwa Jana Karłowicza był sekretarzem redakcji „Wisły” oraz stałym współpracownikiem tego czasopisma. Był również opiekunem tworzącego się muzeum etnograficznego w Warszawie. Opracował i opublikował jedną z pierwszych monografii etnograficznych wsi Jagodne, wieś pow. łukowskiego, (Warszawa 1898, nr 4 „Biblioteki Wisły”). Monografia ta zainicjowana przez Karłowicza była wzorem do dalszych tego typu publikacji drukowanych w „Bibliotece Wisły”. Poza tym wydrukował w „Wiśle”: *Szopki i Herody, materiały do dziejów teatru ludowego*, (t. VI: 1892, 564-86), *Tkactwo w Jagodnym*, (t. VIII: 1893, s. 79-82), *Stosunki społeczne, sąsiedzkie i towarzyskie we wsi Jagodne*, (t. III: 1889, s. 67-71), *Wieśniaczka z okolic Łukowa*, (Wisła t. 3: 1889, s. 305-8, ilustr.) i inne.

Bibliografię prac etnograf, podaje Gawełek, s. 300. Wiadomości o W. Z. 1) w „Roczniku nauk-liter.-artyst.” na r. 1905 (Wł. Okręta), Warszawa 1905, s. 254; 2) Korbut, wyd. II, t. IV, s. 74-5; 3) Peretiakowicz-Sobieski: *Kultura polska*, s. 278-9; 4) Urywek z pamiętnika Z. W. *W Poszukiwaniu drogi*, „Tygodnik Warszawski”, 1945, nr 1, 2.

WIERCIEŃSKI HENRYK

(1843-1923), statystyk, archeolog, publicysta-działacz i badacz Lubelszczyzny.

Ur. 13 VII 1843 w Kłodnicy pow. janowski. Gimnazjum ukończył w Lublinie w 1860 r. Po dwuletnim studiowaniu na Uniwersytecie Kijowskim przeniósł się do Szkoły Głównej w Warszawie. Brał udział w powstaniu 1863 r. W r. 1869 osiadł w pow. janowski, lecz wkrótce po sprzedaniu rodzinnego majątku przeniósł się do Nałęczowa, gdzie był sędzią gminnym do r. 1910. W okresie nałęczowskim prowadził intensywną działalność publicystyczną polityczno-społeczną oraz naukową. Zmarł w Lublinie 17 XI 1923 r. pochowany na miejscowym cmentarzu.

Zainteresowania H. W., obejmujące pogranicza historii, geografii i etnografii oraz statystyki i polityki (Sochaniewicz), koncentrują się głównie na obszarze Lubelszczyzny. Punktem wyjściowym w jego pracach była statystyka. Wydał obszerne dzieło pt. *Opis statystyczny guberni lubelskiej*, (Warszawa 1901, s. 492). Praca ta, nagrodzona i wydana przez Kasę Mianowskiego, zawiera materiały etnograficzne. Następnie wydał *Rys rolniczo-statystyczny powiatu lubelskiego*, (Lublin 1913). Etnografa mogą zainteresować jego opracowania z pogranicza statystyki i demografii jak np. *Ruch ludności na terenie dzisiejszej gubernii lubelskiej, 1818-1906*, („*Ekonomista*” 1904-1908: uzupełnienia w „*Wiśle*”, t. XV, 1901, s. 316-29). Analogicznie do guberni siedleckiej („*Ekonomista*” 1908, t. I, s. 359-60), uzupełnienia w „*Ziemi Lub.*” (R. 1910, nr 187).

W swoich pracach H.W. ubocznie zahaczał o etnografię obszaru lubelskiego. Etnografia służyła mu za narzędzie w gromadzeniu argumentów w akcji publicystycznej w związku z obroną Chełmszczyzny - przeciw wyodrębnieniu jej w osobną gubernię, (zob. memoriał Czychaczewa do Dumy Carskiej) H. W. opublikował kilka rozpraw, m. in. W sprawie wyodrębnienia Chełmszczyzny (Warszawa 1910). Jeszcze z powodu wyodrębnienia Chełmszczyzny (Kraków 1913), w których zgromadził w całość liczne swe rozprawki drukowane poprzednio w różnych periodykach. Do nich należy *Ruś chełmska i jej granice etnograficzne*, „*Ziemia*” R. II: 1911, nr 28, oraz „*Ziemia lub.*” 1911, nr 66, 67. Na uwagę zasługują jego opracowania map językowych wschodniej części Lubelszczyzny, zestawione na podstawie danych nieurzędowych. Wydał *Mapę języka domowego ludności chrześcijańskiej wschodniej części gub. siedleckiej*, *Mapę języka domowego do projektowanej gubernii chełmskiej*, (Warszawa 1910) i inne. W związku z traktatem brzeskim H. W. wystąpił po raz drugi w obronie Chełmszczyzny i wydał: *Ziemia Chełmska i Podlasie* (Warszawa 1918), w której wyzyskał materiały dawniejsze, uzupełnione z archiwum austriackiego. Nadto zajmował się archeologią.

Spuścizna rękopiśmienna po tym badaczu spoczywa w zbiorach Biblioteki im. H. Łopacińskiego w Lublinie.

Bibliografii prac H. W. dotychczas brak. Częściowo jego prace podaje Gawełek, 301. Niektóre cytuję Sochaniewicz w opracowaniach poświęconych H. W.

O H. W. pisali: K. Sochaniewicz: *Trybun Ziemi Chełmskiej H. W.* (Zamość 1918, odbitka z „Kroniki pow. Zamojskiego”, 1918, nr 15, s. 34-8); tenże: *Prace i zasługi śp. H. W.*, „Przegląd Lubelsko-Kresowy” 1925, nr 2, s. 2-5, z portretem, oraz odbitka pod osobnym tytułem: H. W., badacz Ziem Wschodnich, Rzeczypospolitej, Lublin 1925. Nadto nekrologi: w „Głosie Lub.”, 1923, nr 286, w „Ziemi” 1923, nr 11, i inne. W. Śladkowski: Pionierzy archeologii: Henryk Wierciński, „Z otchłani Wieków” R. XXV 1959, zes. 3, s. 230-233 z podobizną.

WIERZBOWSKI ERAZM

(1820-1904), urzędnik, regionalista.

Ur. w r. 1820 w Rokiszewie, (b. Galicja). Syn Hilarego i Tekli z domu Góreckiej. Zmarł w Krasnymstawie 14 X 1904 r.

Pracował w Krasnymstawie w drugiej połowie XIX w. na stanowisku referenta wydziału ogniowego powiatu krasnostawskiego. Był zamiłowanym regionalistą. Przez długi okres czasu pisywał korespondencje do „Gazety Lubelskiej” i do „Kuriera Codziennego”, artykuły krajoznawcze i ludoznawcze do różnych czasopism. Był współpracownikiem „Wisły”. Zachęcony przez H. Łopacińskiego zajmował się żywo zbieractwem pamiątek regionalnych i okazji kultury ludowej. Brał udział w wystawach Rolniczo-Przemysłowej i Sztuki i Starożytności w Lublinie w 1901 r., na które nadesłał szereg eksponatów. Na kilka lat przed śmiercią zbierał materiały do monografii Krasnegostawu, Zajmował się również archeologią w r. 1903 odkrył cmentarzysko przedhistoryczne w Latyczowie pod Krasnymstawem.

W korespondencjach do „Gazety Lubelskiej” m. in. zamieszczał różne spostrzeżenia ludoznawcze, z Krasnegostawu i jego okolic, jak np. o ubiorach, (1893, nr 98), o obchodzie wigilii św. Jana, (nr 138), o wierze w czarownice, (nr 149), o legendzie powstania nazwy „Krasnystaw”, (nr 191), i inne. W „Wiśle” wydrukował: *Pisanki z Krasnegostawu*, (t. XI: 1897, s. 558); *Grobisko w Krupem*, (t. XVI: t 1902, s. 294, ilustr.); *Typy mieszczan krasnostawskich*, (t. XVIII: 1904, s. 116, ilustr), i inne.

Prace E. W. podaje F. Gawełek: *Bibliografia ludoznawstwa polskiego*, s. 301.

O E. W. pisali: Krasnystaw, (Korespondencja), „Gazeta Lub.” 1904, nr 254, s. 2-3, skąd czerpano dane. Uzupełnienia: relacja Zygmunta Tokarzewskiego, kier. Muzeum w Krasnymstawie.

WILLAUME JULIUSZ

dr fil., historyk, prof. UMCS w Lublinie.

Ur. w 1904 r. Studia historyczne ukończył w 1926 r. na Wydziale Humanistycznym UP. Doktorat uzyskał w 1930 r. Habilitował się w r. 1939. Mianowany po wojnie docentem, następnie profesorem kontraktowym na UMCS w 1953 r. kierownikiem katedry historii nowożytnej w tejże uczelni - w 1953 r. Profesorem nadzwyczajnym mianowany w r. 1955 i na tym stanowisku jest do chwili obecnej.

Bibliografia jego prac naukowych przekracza setkę pozycji.

J. W. zajmuje się historią regionalną Lubelszczyzny, głównie stosunkami społeczno-gospodarczymi i politycznymi wsi w XIX w. Oto niektóre prace z pogranicza etnografii: Położenie włościan i antagonizm klasowy w Gościeradowie u schyłku epoki feudalnej, („Ann. Univ. Marie Curie Skłodowska”, sec. F, 1956, vol. VII, s. 1-35); Z zagadnień gospodarczych Lubelszczyzny 1831-1863), „Księga Pamiątkowa 150-lecia Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie”, (Warszawa 1958, s. 511-557), z licznymi materiałami do wsi lubelskiej; *Z dziejów wsi lubelskiej przed uwłaszczeniem*, („Ann. Univ. MCS”, sec. F., 1958, vol. X, s. 79- 154); *Ruch agrarny na Lubelszczyźnie w 1861 roku*, („Roczn. Lub.”, 1958, t. I, s. 189-218); *Projavi klasovoj borotbi w selach Ljublinsćini v 1861 roci*, („Pitanija zagalnoj istorii, Lvov 1959, s. 62-85), i inne. Przygotowuje pracę o stosunkach wiejskich Lubelszczyzny w połowie ubiegłego stulecia w świetle niewykorzystanych dotąd źródeł archiwalnych.

Bibliografia prac J. W. w: Jerzy Danielewicz i Gabriel Brzęk: *W sprawie przynależności historyka do szkoły*, „Ann. Univ. MCS”, sec. F., 1956, vol. XI, 9, s. 163-180 i odbitka.

O J. W. pisali: Orłowski R.: Trzydziestopięciolecie pracy naukowej prof. J. W., „Kwart. Hist.” 1960, nr 2, s. 560; Tenże w „Rocz. Lub.” t. 3: 1960, s. 321-322; Ryszard Poradziński: 35 lat pracy naukowej prof. dr J. W., „Kurier Lub.”, 1959, nr 344/345, s. 6; (Knorr Mirosława (mk): Jubileusz prof. dr J. W., „Sztandar Ludu” 1959, nr 298, s. 2.

WOJCIECHOWSKI STEFAN

dr fil., historyk, geograf, krajoznawca i regionalista.

Ur. 11 1899 r. w Staromieściu (obecnie dzielnica Rzeszowa). Studia wyższe (historia z geografją) na U.J. w Krakowie. W r. 1926/27 jest wykładowcą w Wiejskim Uniwersytecie Ludowym w Szycach pod Krakowem. Od r. 1927 pracuje w szkolnictwie w Lublinie. W latach 1932-37, 1944-49, 1953-55, i od r. 1959 pracuje w Kuratorium Okręgu Szkolnego Lubelskiego jako wizytator a następnie naczelnik wydziału szkolnictwa ogólnokształcącego.

Od r. 1927 pracuje czynnie w Pol. Tow. Krajoznawczym, (obecnie PTTK), a także w Tow. Przyjaciół Nauk w Lublinie.

S. W. jest również związany z Lubelszczyzną przez swoje prace naukowo-badawcze i publikacyjne. Interesuje się różnymi dziedzinami, zwłaszcza geografią historyczną, historią lokalną, krajoznawstwem i regionalistyką. Z tych zakresów w dorobku swoim ma szereg pozycji.

Dla etnografii lubelskiej cenne są jego opracowania i artykuły z pogranicza etnografii i dziedzin pokrewnych jak np. *Zaginione osady w lubelskim*, („Pamiętnik lubelski” t. I: 1929 r.); *Cmentarzysko przedhistoryczne koło Świdna*, („Region lubelski” 1929, zesz. 2, na podstawie materiałów archiwalnych); *Uwagi o osadnictwie*, (Ziemi Łukowskiej), w wydawnictwie zbiorowym pt. „Z przeszłości Ziemi Łukowskiej”, Lublin 1959); *O czym mówią nazwy miejscowości*, („Kultura i Życie” 1953 nr 48). Etnografa również mogą zainteresować takie opracowania: *O herbie Lublina*, („Zdrój”, Lublin 1945 nr 3 i 4); *Gmina żydowska w Lublinie w XVI w.* („Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego” 1952 nr 2/4). *To samo po żydowsku: Żydzi w Lublinie w XVI w.* („w Bieter far Geszichte” 1954 t. VII, zesz. 1); *Rudy i kuźnice lubelskie w XVI w.*, („Rocznik Ogniska Nauczycielskiego” t. 1:1959); *Najstarsza polska praca o torfie*, („Biuletyn Biblioteki” UMCS w Lublinie rok VI:1958 nr 3) i szereg innych. Ostatnio ukazał się w druku referat pt. „Rys historyczny działalności Lubelskiego Oddziału Towarzystwa [PTK i PTTK] w okresie 50-lecia” w: „50 lat PTK-PTTK w Lublinie” (Lublin 1960, s. 10-19).

WOLANOWSKI IGNACY

(1865-1910) dziennikarz, literat.

Ur. 29 VII 1865 na Lubelszczyźnie. Po ukończeniu gimnazjum w Lublinie w latach osiemdziesiątych ub. wieku uczęszczał na wydział filozoficzny Uniwersytetu Warszawskiego. W tym okresie zajmował się literaturą i pisywał artykuły społeczno-ekonomiczne do „Głosu”. W latach 1892-94 był kierownikiem literackim „Gazety Lubelskiej”. Na terenie lubelskim rozwinął działalność publikacyjną, pisząc kroniki do „Gazety” i do „Kalendarza Lubelskiego”. Następnie przeszedł do pracy urzędniczej w Towarzystwie Kredytowym Ziemskim w Lublinie. W roku 1898 wyemigrował do Łodzi, zmarł w Warszawie 16 II 1910 r. Zwłoki pochowano w Lublinie.

W okresie początkowej działalności publicystycznej i literackiej I. W. nawiązał kontakt z „Wisłą” i zaczął pisywać artykuły ludoznawcze. W okresie lubelskim i częściowo łódzkim żywo interesował się ludoznawstwem lubelskim, zwłaszcza ludowymi widowiskami dramatycznymi. W „Wiśle” opublikował: *Szopki i Herody w Lubelskim*, (t. X: 1896, s. 465-89); *O szopce lubelskiej sprzed lat trzydziestu*, (T. XVI: 1902, s. 283-90); *Gwara uczniów*

lubelskich z lat 1875-1885, (tamże, s. 123-4). W „Gazecie Lub” wydrukował: *Szopka lubelska*, (R. 19:1894, nr 16, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 26), oraz opracowanie *Legenda o św. Mikołaju, biskupie z Kazimierza n/Wisłą*, („Kalendarz Lubelski”, R. XXVII: 1895),

O I. W. pisano w „Ziemi Lub.” 1910, nr 51, s. 1 z dn. 21 II.

WÓJCICKI KAZIMIERZ, WŁADYSŁAW

(1807-1879), pisarz, ludoznawca, wydawca i redaktor wielu wydawnictw.

Ur. 3 III 1807 r. w Warszawie. Uczęszczał do szkoły przygotowawczej do Instytutu Politechnicznego w Warszawie. Studiował też prawo i literaturę w Uniwersytecie Warszawskim. Brał udział w Powstaniu Listopadowym. Wyemigrował na Pokucie i tam ożenił się. W r. 1833 jest we Lwowie. Wraca do Królestwa, czasowo więziony w Zamościu, schorowany mieszka u rodziców na Podlasiu. Był rządcą cegielni, dzierżawcą - ziemianinem. Trapiiony niepowodzeniami osiada w Warszawie i tu utrzymuje się z korepetycji. Później pracował jako archiwista i bibliotekarz Senatu, rządcą drukarni. Pod koniec życia został prezesem Komitetu Tow. Kredytowego Ziemskiego. Zmarł w Warszawie 2 VIII 1879 r.

Od młodości K. W. interesował się ludoznawstwem. Wakacje spędzał na wsi w Sławocinku pod Białą, gdzie ojciec jego miał mały folwarczek, lub u krewnych w Krzesku pod Siedlcami. W latach 1827-30 pieszo zwiedził północną i zachodnią Lubelszczyznę oraz inne części kraju. W rozprawie o twórczości ludowej, przygotowanej na konkurs Tow. Przyj. Nauk (1829), uwzględnił i „Lubliniaków”. Po powrocie z Galicji, u rodziców na wsi napisał *Pieśni ludu Białochrobatów, Mazurów i Rusi z nad Bugu*, (Warszawa 1836, 2 tomy) oraz *Klechdy, starożytne podania i powieści ludu polskiego i Rusi*, (1837, 2 tomy). Oba dzieła wiążą się z Lubelszczyzną, zwłaszcza pierwsze. W r. 1842 wydał *Zarysy domowe*, (4 tomy). W wydawnictwie tym jest wiele materiałów ludoznawczych z okolic Białej, Łosic, Włodawy i Radzynia. W wydanym przez siebie *Archiwum domowe*, (1856), wydrukował pierwszą monografię ludoznawczą z okolic Zamościa i Hrubieszowa pióra Józefa Gluzińskiego, (zob. jego życiorys). W artykule pt. „Wieśniacy z Lubelskiego” (Tyg. Ilustr. 1861, nr 70, s. 28-9), opisał lud z okolic Krasnegostawu, Chełma i Fajslawic, z drzeworytami typów ludowych.

Bibliografię prac K. W. W. podają: Gawetek: *Bibliografia ludoznawstwa polskiego*, s. 301; niektóre: J. St. Bystron: *Wstęp do ludoznawstwa polskiego*, wyd. I, 1926, s. 80.

O K. W. W. pisali ogólnie: Chmielowski, Bruckner, Korbut i inni. Pod kątem etnograficznym: J. St. Bystron: *Dawni ludoznawcy polscy*, „Ziemia” 1927, nr 11, s. 170-1; Tenże: *Wstęp do ludoznawstwa polskiego*, wyd. I, s. 80 i inni.

ZALESKI KONRAD

(1851-1921), rejent, literat, regionalista i działacz społeczny.

Ur. w 1851 we wsi Wola Skromowska, pow. Lubartów. Po ukończeniu wydziału prawnego UW mianowany sekretarzem sądu w Lublinie. Następnie został rejentem w Tomaszowie Lubelskim. Na tym stanowisku przebywał 20 lat. Po przejściu na emeryturę wrócił do Lublina. Zmarł w Lublinie 15 VII 1921 r. przeżywszy 70 lat. Zajmował się publicystyką, pisał na tematy regionalne. Wydrukował m. in. *Teatr i muzyka w Lublinie przed 45 laty*, („Ziemia Lub.” 1909, nr 77, 79, 82, 87, 89); *Lublin przed 40 laty*, (tamże, nr 312); *Znane typy*, (tamże, nr 319); *W sprawie Muzeum (lubelskiego)*, („Głos Lub.” 1915, nr 56), i inne.

K. Z. znany jest jako badacz lubelskiej kultury ludowej, zwłaszcza południowej Lubelszczyzny. Test odkrywcą ginącego widowiska dramatycznego - dialogu o Adamie i Ewie, granego przez młodzież tomaszowską podczas B. Narodzenia, ogłoszonego pt. *Zabytek widowisk średniowiecznych*, („Wisła” t. X 1896, s. 709- 724). Wrócił do tego tematu w artykule pt. *Dialogi tomaszowskie*, („Kurier”, Lublin 1908, nr 299, s. 1). Ogłosił w „Wiśle”: *Przysłowie, dosadne wyrażenia z pow. tomaszowskiego oraz z Tomaszowa*, (t. XI: 1897, s. 800 i t. XVI: 1902, s. 465); *Poglądy ludu na przyrodę* (tamże, s. 802); *Podania dotyczące nazw miejscowości w pow. tomaszowskim*, (t. XV: 1901, s. 730-734); *Śmierć podczas wesela*, (t. XVI: 1902, s. 569). i inne.

Prace K. Z. podaje: F. Gawełek: *Bibliografia ludoznawstwa polskiego*, s. 302.

O K. Z. pisali: (Ł): *Śp. Konrad Zalewski*, nekrolog „Ziemia Lub.” 1921, nr 230, s. 5.

ZALEWSKI LUDWIK

(1878-1952), ks., dr fil. historyk kultury Lubelszczyzny, literat, pedagog, bibliofil.

Ur. 30 IV 1878 r. we wsi Nakły w pow. Ostrołęka, zmarł w Lublinie 7 VII 1952 r. Seminarium duchowne ukończył w Lublinie, studia uniwersyteckie we Fryburgu. Był profesorem Seminarium duchownego w Lublinie, nauczycielem prywatnych szkół lubelskich, dyrektorem gimnazjum ss. Kanoniczek w Lublinie. Ks. L. Z. jest autorem szeregu prac z zakresu historii kultury Lubelszczyzny. Główne jego dzieła: Biblioteki Seminarium Duchownego w Lublinie i biblioteki klasztorne w diecezji lubelskiej i podlaskiej (Warszawa 1926) oraz *Z epoki renesansu i baroku na Lubelszczyźnie* (Lublin 1949), z licznymi materiałami obyczajowymi.

Ks. L. Z. interesował się ludem lubelskim. Opublikował artykuł *Nieznany naród na Lubelszczyźnie*, („Homo Dei” 1950, nr 2) rzecz o unitach zwanych „Kalikutami”. W jego pracach z zakresu historii kultury występują powiązania z etnografią jak np. w pracach: *Ze*

stosunków wyznaniowych w Lubelskim (1931 r.), *Chłop bibliofil z XV w.* (Lublin 1946) i inne. W rękopisie pozostawił m. in *Pleban, i chłopi, dotyczący stosunków ekonomicznych Polski*.

Zestawienia bibliograficzne jego prac podają: H. Zwolakiewicz: *Bibliografia prac ks. L. Z.*, (Lublin 1947, nr 7 „Biblioteczki Tow. Miłośników Książki”); J. Starnawski: *Bibliografia literacka Lubelszczyzny 1944-1954*, „Kamena” 1954, nr 1-3; F. Araszkiwicz: *Ruch literacki w Lubelszczyźnie*, („Antologia współczesnych poetów lubelskich”, Lublin 1939, s. 18-19).

O ks. L. Z. pisali: J. Krzyżanowski: *Proboszcz poetów lubelskich* „Rzeczypospolita”: 1946, nr 298; F. Araszkiwicz *Wspomnienie zapiszemy w serc swych pamiętniku*, (w książce „Działacze i twórcy”, Warszawa 1957, oraz „Kamienie” 1955, nr 3-4); H. Zwolakiewicz: *Działalność naukowa i biblioteczna ks. L. Z.* „Życie Lub.” 1947, z dnia 22 XI; Al. Kossowski: *Śp. ks. Dr Ludwik Zalewski*, „Roczniki humanist” IV: 1953, zesz. 4 (druk:) 1957, s. 286-293.

ZIÓLKOWSKI WIKTOR

(Julian Kot), art.-plastyk, publicysta i krytyk, badacz lubelskiej sztuki ludowej.

Ur. 19 IV 1893 r. w Lublinie. Od 1913 r. studiuje w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie pod kierunkiem prof. Mehoffera, Dębickiego, i dra Kunzeka. Do r. 1926 jest nauczycielem rysunku w szkołach lubelskich, a w latach 1945-48 - Dyrektorem Muzeum Lubelskiego.

W okresie międzywojennym rozwija ożywioną działalność artystyczną. Urządza wystawy malarstwa i grafiki, opracowuje katalogi. W r. 1934 jest inicjatorem Sekcji Muzealnej przy Związku Naucz. Polskiego. W latach następnych wchodzi do zarządu Tow. Muzeum Lubelskiego. Po wojnie prowadzi ożywioną działalność społeczno-artystyczną.

Drugi odcinek działalności W. Z. - to publicystyka i krytyka artystyczna. Wypowiada się w różnych dziedzinach, zwłaszcza w zakresie plastyki współczesnej i sztuki ludowej Lubelszczyzny. Publikuje broszurę Muzeum Lubelskie, (Lublin 1933). Jest współpracownikiem dzienników lubelskich od r. 1913.

Dużo uwagi poświęca W. Z. lubelskiej sztuce ludowej. Był jednym z najwcześniejszych miłośników i zbieraczy jej okazów. Od roku 1920 zbierał rzeźbę ludową, wycinanki, wykładanki słomą, ceramikę, zwłaszcza kropielniczki, drzeworyty, obrazy ludowe malowane na papierze itp. Ogłosił szereg artykułów o treści ogólniejszej, jak np. *Regionalizm, sztuka ludowa...*, („Ziemia Lub.” 1927, nr 353), *O propagandę polskiej sztuki ludowej*, („Zdrój” 1945, nr 6). Dostarczył też artykuł do dodatku „Ziemi Lub.” poświęconego lubelskiej sztuce ludowej pod redakcją J. Czechowicza, (1930, nr 317, s. 4). Wydrukował szereg artykułów z wycinankarstwa, jak np. *O wycinankach lubelskich*, („Życie Lub.” 1954, nr 131). Głównie zajął się twórcą ludowym Lubelszczyzny, Ignacym Dobrzyńskim. Napisał broszurę pt.

Wycinanki Dobrzyńskiego, (Lublin 1926), w której podkreśla indywidualny charakter twórczości tego artysty ludowego. Jego osobie poświęcił także kilka artykułów, jak np. *Wycinanki Dobrzyńskiego*, („Ziemia Lub.” 1930, nr 317); *Mistrz wycinanki ludowej I. D.*, („Życie Lub” 1955, nr 240), *Gdzie mieszka autor „kwiatów” I, D?*, (tamże 1948, nr 219) i inne, uzupełnione starannie dobranymi reprodukcjami. Opracował inwentarz kropielniczek glinianych z Urzędowa, („Pamiętnik Lub.” 1935, t. II i odbitka) i zbierał materiały do polskiej kropielniczki ludowej. W r. 1923 odcisnął ręcznie i rozesłał do polskich muzeów etnograficznych oraz udostępnił badaczom, (Piwocki, Skoczylas i inni), lubelskie drzeworyty ludowa (św. Rodzina, Oko opatrności, św. Ambroży), których deski odnalazł w Lublinie. Niektóre okazy z lubelskiej sztuki ludowej, zwłaszcza rzeźba, ze zbiorów. W. Z. znalazły się na wystawach: w Muzeum Lubelskim w 1947-48 i obecnie, (zob. jego artykuł *Wystawa w Muzeum Lub.* na łamach Organu ZPAP, „Życie Lub.” 1949, nr 175; *Sztuka prymitywna w Lublinie*, „Przegląd Artystyczny” 1949, nr 5-6, s. 6 i 13, oraz Karwicka-Petera: *Sztuka ludowa Lubelszczyzny*, katalog., Lublin 1959).

W. Z. zajmuje się również folklorem lubelskim, głównie zaginionymi ludowymi widowiskami dramatycznymi. Z tego zakresu ogłosił: *Szopka w Lublinie*, („Życie Lub.” 1948 r., nr 1), *O szopce w Łęcznej*, (tamże, nr 351), *Ostatni szopkarz w Łęcznej*, („Kultura i Życie” 1957, nr 1). O jego odkryciach łączynskich podaje wiadomość T. Seweryn w „Sprawozdaniu Pol. Akademii Umiejęt. w Krakowie, (r. 1948, t. 49, nr 10, s. 541).

Prace W. Z. wymieniają bibliografie: P. Grzegorzczak: *Plastyka Ludowa Polski*, Warszawa 1950; H. Bittner: *Materiały do bibliografii etnografii polskiej, 1945-1955*; Bittner-Szewczykowa; *Materiały do bibliografii etnografii polskiej 1945-1954 r.* suplement do XLIII t. „Ludu” i inne.

O W. Z. w książce zbiorowej *XXX-lecie Szkoły Lubelskiej*, Lublin 1906-1936 i in.

ZWOLAKIEWICZ HENRYK

nauczyciel, art.-grafik, etnograf, regionalista, bibliofil.

Ur. 29 III 1903 r. w Lublinie. Uzyskał magisterium z zakresu etnografii i etnologii na UMCS w Lublinie oraz dyplom egzaminu pedagogicznego w Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie.

H. Z. jest długoletnim nauczycielem szkół lubelskich. Po wojnie jest dyrektorem Liceum Sztuk Plastycznych w Lublinie, następnie nauczycielem w tejże szkole. Jest członkiem Związku Artystów Plastyków. Członkiem Lubelskiego Oddziału PTL, a w okresie lubelskim - członkiem Zarządu Głównego PTL.

H. Z. od dzieciństwa nieprzerwanie jest związany z Lubelszczyzną. Regionalizmem lubelskim zajmuje się od r. 1924, a etnografią od 1925. Prowadził indywidualną terenową inwentaryzację zabytków lubelskiej sztuki ludowej w latach ; 1925-27. Ogłosił drukiem *Przewodnik nauczyciela-ludoznawcy*, (Lublin 1932), oparty na obszernym kwestionariuszu i bibliografii regionu lubelskiego. Po wojnie ogłosił broszurę pt. *Stan badań etnograficznych województwa lubelskiego*, (Lublin , 1947), recenzowana przez prof. J. Gajka, („Życie Lub.” 1948, nr 132). Jest autorem opracowania pt. *Zasługi H. Łopacińskiego na polu etnografii* (w książce zbiorowej i „H. Ł. i Biblioteka Jego Imienia w Lublinie, 1907-1957”, Lublin 1957, s. 23-37), oraz Zbiory Biblioteki im. H. Ł. - warsztat pracy etnografa, (tamże, s. 203-215). Publikuje artykuły i recenzje z etnografii, plastyki, regionalizmu lubelskiego, krajoznawstwa, bibliofilstwa itp. w periodykach, jak np. „Ziemia”, „Orli Lot”, „Ognisko Nauczycielskie”, „Miesięcznik Literatury i Sztuki”, „Lud”, „Polska Sztuka Ludowa”, „Orka”, „Literatura Ludowa” i w innych. Jest autorem monograficznego opracowania twórczości artysty ludowego, Ignacego Dobrzyńskiego pt. *Wycinanki Ignacego Dobrzyńskiego*, („Pol. Sztuka Ludowa.” 1958, nr 2). Obecnie pracuje nad bibliografią lubelską, zwłaszcza w zakresie etnografii. Przygotował do druku Bibliografię etnograficzną województwa lubelskiego do wydania w PTL. Ostatnio zajmuje się historią etnografii lubelskiej. Opracował sylwetki biograficzne pt. *Etnografowie i regionaliści lubelscy* do „Lubelskiego Rocznika Muzealnego”.

Bibliografię prac H.Z. zawierają: H. Bittner: *Materiały do bibliografii etnografii polskiej*, (1945-1955), Wrocław 1955, s. 61; H. Bittner-Szewczykowa: *Materiały do bibliografii etnografii polskiej* ze. 1945-54 r., (Suplement do XLVIII t. „Ludu”), Wrocław 1958, s. 355; „Lud”, indeks tomu I-XXXIX, „Lud” t. XL, Poznań 1953, s. 1053, 1080.

O H. Z. pisali: „Kurier Lub.” 1958, z dn. 19 XI; „Kultura i Życie” 1958, nr 43; Andrzej Ryszkiewicz: *Refleksje przy okazji zasłużonej nagrody*, „Kamena” R. XXVII: 1960, nr 17, s. 2.